

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 40.

Fredagen den 19 april.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 12 och den 13 innevarande april.

§ 2.

Föredrogs en till kammaren inkommen så lydande ansökning:

Till riksdagens andra kammare.

Som jag fortfarande lider av sjukdomen hjärtsvaghet, nödgas jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet till och med denna månads slut.

Vördsammast

D. Persson.

Tällberg den ¹⁷/₄ 1918.

Ifrågavarande ansökning bifölls.

§ 3.

Herr statsrådet *Schotte* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 288, med förslag till vissa ändringar i gällande förordning med tulltaxa för inkommande varor;

nr 289, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 22 § 1 mom. i förordningen den 15 december 1914 angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket;

nr 294, angående anvisande av medel för utförande av vissa reparations- och ändringsarbeten å de i kvarteret Grönlandet norra i Stockholm befintliga byggnaderna;

nr 295, angående tillstånd för förste kanslisekreteraren i finansdepartementet Folke Stuart Linroth att för rätt att åtnjuta ålders-tillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 296, angående utvidgnings- och förbättringsarbeten m. m. i vissa länsresidens och landsstatshus;

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 40.

nr 297, angående förvärvande för kronans räkning av aktierna i Virsbo—Ramnäs kraftaktiebolag m. m.; och
nr 284, med förslag till lag om polisväsendet i rikets städer.
Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 4.

Vid remiss av
propositionen
nr 290.

Härefter föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 290, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.

Därvid yttrade:

Herr Westman: Herr talman, mina herrar! Den kungl. proposition om ändringar i kommunalstyrelse m. m., som nu ligger på kammarens bord, har ju varit bebådad sedan lång tid tillbaka. En granskning av densamma ger omedelbart vid handen, att den icke erbjuder några överraskningar i *det* avseendet, att däri skulle föreslagits förändringar, som icke förut genom den från liberal-socialistiskt håll förda diskussionen äro väl bekanta. Den motivering som har anförts erbjuder näppeligen heller några nya synpunkter, och jag tror, att det under sådana förhållanden på många håll i kammaren redan nu är klart, att de föreslagna bestämmelserna icke kunna påräkna understöd av deras röster. Jag tror mig våga säga, att så är fallet inom de speciella jordbrukaregrupperna. Det har ansetts önskligt att åtminstone från något håll inom dessa grupper redan vid detta tillfälle angäves i all korthet ett par principiella synpunkter på lösningen av författningsproblemet, utan att därför nu upp-taga hela det stora problemet till ingående diskussion.

Till en början vill jag då säga, att jag finner den kritik av den fyrtiogradiga skalan, som den kungl. propositionen innebär, i många avseenden särdeles befogad. Utan tvivel har den fyrtiogradiga skalan medfört resultat, som icke kunna betecknas såsom rättvisa och tillfredsställande. Det har påpekats, att penningevärdets fall och andra ekonomiska omständigheter i många avseenden medfört resultat, som äro otillfredsställande. Den kungl. propositionen har många talande exempel på, hur ytterligt tillbakasatta vissa grupper blivit, som hade bort kunna göra sig räkning på ett fast och stadgat inflytande, under det andra grupper helt oförtjänt kommit i åtnjutande av ett mer än tillbörligt inflytande. Det är visserligen sant, att man har anledning att tro, att sedan den nu pågående fastighetstaxeringen på landsbygden genomförts, åtskilligt kommer att rättas till igen och en bättre jämvikt återvinnas, men man måste medgiva, att det pekar på en mycket väsentlig svaghet i principiellt avseende hos det nuvarande systemet att dylika tillfälliga konjunkturen skola medföra resultat, som ingalunda kunna anses berättigade ur inre synpunkt. Strävandet att söka lägga om systemet på en fastare

och hållbarare grund måste därför vinna understöd, men man måste därvid noga tillse, att man icke går förlustig något av det värdefulla, som även de nuvarande förhållandena ha inneburit. I sin bristfällighet har dock även den fyrtiogradiga skalan avsett att tillgodose en berättigad strävan att lägga inflytandet på sådant håll i samhället, där man kunnat påräkna erfarenhet och en säker och oberoende ställning. Jag har icke heller i den kungl. propositionen kunnat upptäcka, vid det studium jag hittills kunnat ägna densamma, något påstående om, att kommunerna under den fyratiogradiga skalans tid verkligen blivit vanskötta och ändring på *den* grund är behövlig. Annars tycker man ju, att påståendet om att det nuvarande systemet varit *skadligt* till sina sakliga verkningar borde varit det som främst skulle anförts till stöd för yrkandet om en förändring.

När man skall gripa verket an och ersätta den fyrtiogradiga skalan med något annat, så får man givetvis se till, att det verkligen *blir något bättre*. Att den kungl. propositionen i detta avseende skulle innebära det förlösande ordet har jag mycket svårt att tro. Personlighetsprincipens genomförande på det kommunala området i den form regeringen föreslagit: »En man en röst» kan ju för ett ögonblick ha slagordets bestickande makt, men om man verkligen tänker efter, vad personlighetsprincipen rätteligen bör innebära, tror jag, att man kommer till ett annat resultat. Jag för min del kan icke komma från den uppfattningen, att de olika personligheterna måste ur det allmännas synpunkt te sig såsom mera och mindre skickade att taga del i de allmänna angelägenheternas vård. Att man icke får fram det olika värdet ur denna synpunkt hos de olika grupperna genom att mäta med den fyrtiogradiga skalans uteslutande ekonomiska måttstock är givetvis riktigt, men därför bör icke försöket uppgivas att uppsöka några omständigheter och förhållanden, som kunna på ett säkrare vis ådagalägga större eller mindre förmåga, erfarenhet och kunskaper för att fylla de uppgifter, som samhällsarbetet kräver. Såvitt jag kan se, är också regeringens förslag för en kort stund inne på en liknande tankegång, då det förklarar: »Att hemmansägarnas inflytande i kommunerna stärkes genom den fyrtiogradiga skalans slopande är uteslutande till gagn för den kommunala förvaltningen. På grund av sina egendomsförhållanden och sin bofasthet hava de också större och mera vittgående ekonomiska intressen att bevaka än andra samhällsklasser. Hemmansägarna äro också de, som med den största samvetsgrannhet och ordentlighet uppfyllt sina plikter mot stat och kommun. De på grund av oguldna kommunalutskylder icke röstberättigade äro bland dem fåtaligare än bland någon annan samhällsklass.» Men regeringsförslaget har icke dragit konsekvenserna av en sådan uppfattning, som kommit till synes i de anförda orden. Det är härvid som jag tror att arbetet på en utveckling och omarbetning av det framlagda förslaget bör äga rum. Hur skall då detta ske? Jo, utöver det, att varje på visst sätt kvalificerad medlem av kommunen bör inneha *en* röst, bör i form av tilläggsröster ett ökat inflytande

Vid remiss av
propositionen
nr 290.
(Forts.)

Vid remiss av
propositionen
nr 290.
(Forts.)

tillkomma vissa fastboende och erfarna samhällsgrupper. I främsta rummet gäller detta den klass av hemmansägare, vars särskilt samhällsgagneliga egenskaper även regeringsförslaget framhåller. Är det verkligen för mycket begärt, att de, som äro bundna vid hem och torva och genom generationers arbete skapat kommunens ställning och även i framtiden få bära huvudsakliga ansvaren för dess öden, också få större inflytande på dess utveckling? En tillfälligt inflyttad kan icke ha samma ansvars känsla och intresse för och ej heller samma förutsättning att bedöma vad som för kommunen är gagneligt.

Men även härutöver kunna omständigheter tänkas, vilka bära medföra ökat inflytande. En tilläggsröst kan givas, den som uppnått viss ålder, den, som innehaft vissa kommunala förtroendeuppdrag o. s. v. Jag skall vid detta tillfälle givetvis icke ingå på en detaljerad framställning av det ifrågasatta systemet, utan har endast velat antyda, i vilken riktning jag tror problemet bör lösas.

Om regeringsförslaget alltså icke synes kunna godtagas av hänsyn till kommunernas bästa, så gäller detta kanske i än högre grad med hänsyn till den inverkan, dess genomförande skulle ha på *första kammarens sammansättning*. En första kammare, sammansatt efter de grunder, som regeringsförslaget anvisar, kan efter min mening icke utgöra ett tillräckligt skydd mot det experimenterande på åtskilliga av samhällslivets områden, som synes förestå. För jordbrukarnas del har åtskilligt av vad som under sista tiden förekommit, icke minst i denna kammare, utgjort en den kraftigaste maning att icke gå med på en radikalisering av första kammaren. Här ha till exempel förekommit vissa diskussioner om äganderätten av den art, att åtminstone vi speciella, från partiband fria jordbruksrepresentanter komma att se oss väl före, innan vi gå med på att reformera första kammaren på det sätt, som regeringsförslaget anvisar.

Införandet av en sådan röstkala återigen, som den jag ovan antydde, skulle innebära garantier för en så sammansatt första kammare, att den är mäktig skydda jordbruket och äganderätter mot obehöriga ingrepp.

Jag vet icke, hur högerpartiet kommer att ställa sig till den föreslagna författningsreformen, men så mycket vill jag säga, att nu är ögonblicket inne att visa, om det verkligen finnes något allvar bakom det myckna talet om intresse och förståelse för jordbrukets sak. Skulle sådana tendenser från högerpartiets sida förspörjas vid lösningen av de stora samhällsproblemen, att jordbrukets intressen skulle lämnas i sticket, så fruktar jag, att den motsättning, som redan framträtt genom de speciella jordbrukareorganisationernas bildande, kommer att bli mycket svår att övervinna.

Häruti instämde herrar *Ericson* i Obergå och *Andersson* i Elianortorp.

Herr *Hallén*: Herr talman, mina herrar! Ehuru jag tar för givet, att kammaren vid detta tillfälle icke är böjd för någon längre

remissdebatt i anledning av det kungl. förslaget, kan jag icke underlåta att säga några ord i anledning av det, såsom jag tror, signifikativa anförande, som kom från en av kammarens nyaste partichefer, låt vara att det tills vidare är blott en kvartett, som sorterar under hans domvärjo.

Det är alldeles säkert med mycket stort intresse, som kammaren redan nu på detta tidiga stadium lägger märke till, hur den hittills enhetliga högerfronten tyckes komma i ganska klar och openbar gungning. Det är ju ett sönderbrytande av denna front som vi med allra största intresse här lägga märke till. Såsom en medarbetande bland de sakkunniga, som utarbetat det förslag, varpå den kungl. propositionen bygger, kan jag naturligtvis icke annat än med glädje och tacksamhet inregistrera den lilla vinsten, att de officiella siffror, som här uppvisa bonde- och hemmansägareklassens minskade kommunalpolitiska inflytande, åtminstone på något håll börja göra någon effekt. Det finnes några siffror i denna utredning, vilka kammaren längre fram får tillfälle att grundligt reflektera över och av vilka det framgår exempelvis, att hemmansägarnas och arrendatorernas röstetal vid 1916 års landstingsmannaval uppgick till en medelsiffra av 5,7 röster; övriga inom jordbruket, d. v. s. jordbruksarbetare och andra, hade tre röster, under det att däremot arbetare utom jordbruk hade växlande mellan 7,1 och 7,2 röster. Alldeles säkert är, att hade vi haft tillgång till medelröstetalen för 1918 års landstingsmannaval, så kan man utan överdrift våga säga, att medelröstetalet för övriga av arbetareklassen och arbetare utom jordbruk helt säkert kommit över åtta röster, kanske närmast sju, under det att hemmansägarnas och böndernas röstetal på grund av att ingen nytaxering ägt rum naturligtvis kommit att stå på precis samma ställe som förut.

Att sådana resultat av den fyrtiogradiga skalan uppväcka sent omsider även herr Westmans och jordbrukarnas riksförbunds allvarliga farhågor och betänkligheter, kan man icke annat än uttala sin glädje över. Det vore ju ytterst roligt att få se, om också det andra syskonpartiet, nämligen bondeförbundet, skulle sent omsider kunna skaka av sig denna jag vill säga rent av förbundets eget och för hela riksdagens anseende komprometterade fåkunnighet i fråga om vad den fyrtiogradiga skalan verkligen betyder för bondeklassen. Såsom vi ha i ett annat sammanhang framhållit, börja kanske nu äntligen bönderna, även de specifikt klassorganiserade bönderna, att begripa, att den svenska högern såsom först och främst uppborn av de stora finans- och kapitalistintressena, har utnyttjat dessa bönder uteslutande i sina egna syften. Ty herr Lindman och hela högern över huvud taget vet mycket väl, att det är sant, vad herr Westman nu sent omsider upptäckt, nämligen hur det ser ut att gå med bondeklassen om den skulle komma i motsättning enbart mot arbetarne. Detta vet herr Lindman och högern, men dessa resonera som så, att bönderna kunna gärna få gräva sin egen grav, sedan de väl gjort tillräckligt lång värnplikt och drängtjänst åt de intressen, som den gamla högern förfäktar, ty, menar högern, vad vi

Vid remiss av propositionen nr 290.
(Forts.)

Vid remiss av
propositionen
nr 290.
(Forts.)

förlora på landet, det taga vi i alla fall igen i städerna. Det visar sig nämligen, att sådant folk som t. ex. fabrikörer, grosshandlare, husägare, hade i städerna vid senaste landstingsmannavalet 23,1 röster, och av dessa i regel genom både fullmaktsinsamling och på andra angenäma sätt dikterade kategorier, nämligen handlande, handelsbiträden, kontorspersonal, affärsanställda och andra, hade 16 röster i medeltal. Det blir alltså för dessa två grupper ett ganska högt medelröstetal, jag kan icke på rak arm angiva det, men det går upp till bortåt 18 à 20 röster. I städerna däremot komma arbetarne och med dem likställda ned till ett medelröstetal av 9,7. Då förstår högern så innerligen väl, att hur mycket den än förlorar på landet, och hur det än går med bönderna efter den fyrtiogradiga skalans slopande, så har partiet i städerna ett övertag, som man icke kan fråntaga partiet. Då undrar jag verkligen, om icke blott herr Westman utan kanske även bondeförbundet och dess ledare herr Nilsson i Vibberbo nu icke inse, att det är på tiden att man slutar med sin meningslösa drängtjänst; och att bondeförbundets tidskrift verkligen i längden kan klä skott för en sådan politik, tillåter jag mig betvivla. Men börjar man nu till slut att reagera mot detta och förstår att man varit lurad i åratal, och fortsätter det så på det sättet, kunde man rent av tänka en situation, då industriarbetarna och deras representanter icke bli de ivrigaste på att fordra borttagandet av den fyrtiogradiga skalan, ty skulle det fortsätta med den takt som vi nu befinna oss uti och det skulle bli en sådan motsättning mellan arbetare och bönder, som högern i valtider alltid profeterar om, så får man verkligen beklaga den svenska bondeklassen. Men här ser det verkligen ut, såsom jag redan förut sade, som om fronten skulle vackla, och det är icke en dag för tidigt, och jag undrar om icke herr Westman skulle kunna påräkna instämmanden även inom det andra syskonpartiet.

Däremot vill jag redan på detta stadium säga, att det som herr Westman bjuder såsom surrogat för den fyrtiogradiga skalan, vars ohållbarhet till och med han från sitt skrivna manuskript påpekade, det är något som han måste förstå, att andra kammaren alldeles säkert icke vill taga på allvar. Vad beträffar hans originella hugskott att tänka sig en tilläggsröst för var och en, som är fastboende, är bunden vid hem och torva, så erkänner jag, att det naturligtvis är en liten gradskillnad bättre än högerns sublimt enkla sätt att klämma på folks plånböcker för att efter deras tjocklek mäta ut deras kommunalpolitiska förstånd och fattningsförmåga. Det är naturligtvis något bättre än detta, men att införa ett så primitivt sätt att premiera folks kommunalpolitiska förstånd och förmåga som att utgå från äganderätten till jorden såsom ett bevis à priori på att man har att göra med folk, vilkas röst bör väga tyngre än andras, det är sannerligen ett projekt, som jag är rädd att herr Westman och hans lilla kvartett få sitta och inbördes uppbygga varandra med, men möjligheten att få resonans därför i kammaren betvivlar jag högeligen.

Jag undrar för övrigt, om han i det fallet vill likställa tor-

parna med hemmansägarna, dessa torpare som ställt sig hittills på ett underbart sätt så främmande för de ideal, som både herr Westman, riksförbundet och bondeförbundet utmåla. Torparklassen har i regel icke velat följa herrarna. Vill ni vara med att premiera dessa såsom vanliga hemmansägare eller tänker ni, att det icke blott skall vara tilläggsröster för jordägarna utan rent av en graderad skala, så att antalet tunnland och kreatursbesättningarnas storlek skall inverka på röstetalet? I så fall äro vi snart tillbaka vid den fyrtiogradiga skalan igen.

Jag har velat med dessa ord på förhand reservera mig mot alla dessa försök att komma ifrån personlighetsprincipen, om vilken herr Westman utan vidare säger, att den äger slagordets bestickande makt. Ja, hur vet herr Westman det? Det är något ganska subjektivt. Det kan visa sig, att denna princip tvärtom äger sanningens bestickande makt, och jag tänker att den dagen får nog även herr Westman och hans parti uppleva.

Vad beträffar det som i övrigt yttrades av herr Westman om att man måtte få fram andra garantier, som hindra radikaliserings av första kammaren, så tyckte jag, att herr Westman därmed dokumenterade sig såsom en partichef, som rör sig i vad man kallar en circulus vitiosus, d. v. s. i en krets, som man aldrig kan komma ur. Ty i det ena ögonblicket vill han vara med om att icke låta bondeklassen och hemmansägarna toppridas av denna storindustrialistiska höger, i nästa ögonblick vill han i alla fall säga ifrån, att här måste vi få garantier, garantier mot att man rubbar på det övertag inom representationen, som första kammaren har. Då skulle alltså dessa bolagsintressen och dessa storindustrialistiska intressegrupper, som man med all rätt från bondehåll fruktar och som ha sitt säte i första kammaren, likväl finnas kvar och kunna både ekonomiskt och politiskt fortsätta att driva detta ödesdigra spel. Vad det är för reformpolitik för bondeklassens bästa kan jag icke förstå. I ena ögonblicket protesterar man mot deras vidsträckta förmynderskap, i nästa andedrag är man beredd att sätta alla klutar till för att bevara åt första kammaren dess maktställning. Den sortens politiska reformarbete betyder ju detsamma som på stället vila, och jag undrar nästan, om det icke är den marschtakten, som utmärker jordbrukarnas riksförbund.

Herr L i t h a n d e r: Jag skall endast be att helt kort få inlägga en bestämd protest emot och tillbakavisa herr Halléns yttrande om att högern skulle utnyttja allmogen för sina egna syften. Herr Hallén tillät sig säga, att det var högerns uppfattning, att bönderna gärna kunde gräva sin egen grav. Jag vill säga herr Hallén, att han tydligen är ytterligt främmande för de tankar, som röra sig inom högern i det avseendet, och jag skulle vilja rekommendera åt honom att studera riksdagsprotokollen sedan lång tid tillbaka och icke endast för de senaste åren, som det varit hans absoluta skyldighet att studera, för att han skall få klart för sig, vad högern yrkat och syftat till, och även det motstånd, som för lant-

Vid remiss av
propositionen
nr 290.
(Forts.)

Vid remiss av
propositionen
nr 290.
(Forts.)

männen önskvärda saker rönt just från herr Halléns parti och meningsfränder. Över huvud taget tror jag, att ett ingående studium över var lantmännen ha sina verkliga vänner och vilka det är, som stå på deras sida, skulle vara till gagn vid en utredning av denna fråga. Jag tror, att herr Hallén nog vädjar rätt fåfängt till Sveriges lantmän. Jag tror, att de se alltför klart i dessa frågor för att låta locka sig på avvägar av den föregående talaren.

Herr Hallén: Herr talman! Jag vill bara gent emot den föregående talaren säga, att när han vill, att jag skall studera riksdagsprotokollen för att få se, hur högerens bondevänlighet verkligen visat sig, tror jag, att det är en uppmaning, som det vore ganska riskabelt, om den skulle omsättas i verkligheten. Men även om det yttrats till protokollet en massa välmenande ord, och även om man på sista tiden sett en del motioner — och jag vill inte förneka, att sådana förekommit — framtvingna till stor del på grund av tidsomständigheterna och deras tryck, exempelvis om anslag till gödselvärd och bekämpande av ogräs och sådant, för vilket jag antar, att bönderna äro både herr Lindman och kanske även herr Lithander nog så tacksamma, tror jag, att herr Lithander är ense med mig därom, att när man skall ta reda på vad folk går för och vart deras diktan och traktan strävar hän, är det icke till munnens och läpparnas bekännelse utan till gärningarna och livet man skall gå. Och när herr Lithander inbjuder mig att studera, jag antar i sällskap med honom, riksdagens protokoll, skulle jag vilja inbjuda honom att i sällskap med mig studera förhållandena ute på landsbygden. Jag har själv sedan nio års tid en påtaglig erfarenhet om det underbara sätt, varpå högern värdar sig om bondeklassen, när man sett i Värmland och Dalsland, huru bolagen fört en nästan fullständig utrotningspolitik mot bönderna. Då i fjol herr Lithanders egna partivänner avslogo herr Lindhagens motion om återupptagande av den avbrutna undersökningen angående medel att förhindra bolagen att förvärva bondejord, då var det icke vänsterpartiet, som stjälppte detta förslag, utan herr Lithanders allra bästa partivänner. En rad av sådana politiska handlingar under årtionden är det, som vi skola observera, och vill herr Lithander, att vi skola, när den här saken kommer tillbaka, taga fram sådant material, undrar jag, om icke både bondeförbundet och jordbrukarnas riksförbund komma att ännu tydligare än hittills inse, att det varit ett för dem synnerligen ofördelaktigt kompanjonskap, som de varit med på.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt att överlämna ifrågavarande proposition jämte de i anledning av densamma inom kammaren nu avgivna yttrandena till konstitutionsutskottet.

Härpå föredrogos var för sig övriga på bordet liggande Kungl. Maj:ts propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 278, angående tillstånd för

vissa ordinarie befattningshavare hos postsparbanken att i och för åtnjutande av avlöningsförhöjning genom ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 283, med förslag till förordning angående vissa ändringar i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering med mera;

till bankoutskottet propositionen, nr 272, med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 § i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension; samt

till bevillningsutskottet propositionen, nr 279, angående tullfri införsel av en telefonkabel.

§ 5.

Vidare föredrogos var efter annan de å kammarens bord vilande motionerna; och remitterades därvid

till jordbruksutskottet motionen nr 382, av herr *Wiklund* i Brattfors *m. fl.*;

till bankoutskottet motionen nr 383, av herr *Lübeck m. fl.*; och

till lagutskottet motionen nr 384, av herr *Lübeck m. fl.*

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter lagutskottets utlåtanden nr 36—41, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 8 och 9 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

§ 7.

Herr statsrådet *Schotte* överlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 285, angående inrättande av en andre-arkivariebefattning vid landsarkivet i Lund *m. m.*; och

nr 291, angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 för vissa ändamål under åttonde huvudtiteln.

Propositionerna bordlades.

§ 8.

Herr *Olofsson* avlämnade en motion, nr 385, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 231, med förslag till lag om förbud mot plockning av lingon före viss dag.

Nämnda motion blev på begäran bordlagd.

§ 9.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts i vissa punkter under fjärde huvudtiteln av statsverkspropositionen och propositionen angående tilläggsstat för år 1918 gjorda framställningar; och

nr 124, i anledning av väckt motion angående beredande av fast anställning eller vissa andra förmåner åt personer, som stadigvarande äro sysselsatta med städning och rengöringsarbete hos statens verk och myndigheter;

från bankoutskottet:

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension till avlidne förrådsförmannen vid statens järnvägar Anders Perssons änka;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fyllnadspension åt kronojägaren M. L. Brusell; och

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fyllnadspension åt professorn E. G:son Odelstierna; samt

från lagutskottet:

nr 126, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om häradsrätts sammansättning vid handläggning av vissa mål och ärenden m. m., dels ock i anledning därav väckt motion.

§ 10.

Till bordläggning anmälades:

bankoutskottets memorial, nr 45, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bankoutskottets utlåtande nr 33, angående vidtagande av åtgärder för beredande åt riksdagsmän av rätt till fria resor på statens järnvägar under viss tid; och

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, med anledning av första kammarens beslut rörande inom nämnda kammare väckt motion angående skrivelse till Konungen i fråga om åtgärder till skyddande av de matnyttiga fiskarnas bestånd i svenska fiskvatten.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Anderson</i>	i Råstock	under 8 dagar fr. o. m. den 20 april,			
» <i>Nilsson</i>	i Tånga	» 4 » » » 20 »			
» <i>Ericson</i>	i Obergå	» 6 » » » 25 »			
» <i>Åkerlund</i>		» den 20 april,			
» <i>Berggren</i>		» 5 dagar fr. o. m. » 23 »			
» <i>Hansson</i>	i Sölvesborg	» 4 » » » 20 »			
» <i>Sandberg</i>		» 4 » » » 20 »			
» <i>Bengtsson</i>		» 4 » » » 20 »			
» <i>Magnusson</i>	i Kalmar	» 6 » » » 22 » och			
» <i>Billqvist</i>		» 3 » » » 21 »			

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,45 e. m.

In fidein
Per Cronvall.

Lördagen den 20 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1918 den 19 april sammanträdde kamrarnas valmän för utseende av kommitterade för tryckfrihetens vård; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till kommitterade utsedda:

f. d. riksantikvarien Gustaf Oscar Augustin Montelius	med 16 röster,
f. d. lektorn Teofron Adolf Säve	» 16 »
f. d. bibliotekarien, svenska akademiens ständige sekreterare Erik Axel Karlfeldt	» 16 »
f. d. justitierådet Ernst Trygger	» 16 »
revisionssekreteraren Karl Johan Daniel Schlyter	» 16 »
professorn, Karl Johan Warburg	» 16 »

Theodor Odelberg.

C. H. von Mentzer.

Erik Röing.

Harald Hallén.

Jämte det protokollet lades till handlingarna, beslöt kammaren, att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om valet samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna avgiva förslag till dels förordnanden för de valde, dels och paragraf rörande valet i riksdagsbeslutet.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 288, med förslag till vissa ändringar i gällande förordning med tulltaxa för inkommande varor; och

nr 289, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 22 § 1 mom. i förordningen den 15 december 1914 angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket;

till statsutskottet propositionerna:

nr 294, angående anvisande av medel för utförande av vissa reparations- och ändringsarbeten å de i kvarteret Grönlandet norra i Stockholm befintliga byggnaderna;

nr 295, angående tillstånd för förste kanslisekreteraren i finansdepartementet Folke Stuart Linroth att för rätt att åtnjuta ålders-tillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 296, angående utvidgnings- och förbättringsarbeten m. m. i vissa länsresidens och landsstatshus; och

nr 297, angående förvärfvande för kronans räkning av aktierna i Virsbo—Ramnäs kraftaktiebolag m. m.:

till lagutskottet propositionen, nr 284, med förslag till lag om polisväsendet i rikets städer; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 285, angående inrättande av en andre-arkivariefattning vid landsarkivet i Lund m. m.; och

nr 291, angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 för vissa ändamål under åttonde huvudtiteln.

§ 3.

Herr *Olofssons* på kammarens bord liggande motion, nr 385, som nu föredrogs, remitterades till jordbruksutskottet.

§ 4.

Vidare föredrogs bankoutskottets memorial, nr 45, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bankoutskottets utlåtande nr 33, angående vidtagande av åtgärder för beredande åt riksdagsmän av rätt till fria resor på statens järnvägar under viss tid; och blev den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkänd av kammaren.

§ 5.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts härfpå föredragna utlåtande nr 10 bordlades åter.

§ 6.

Härefter föredrogs vart för sig första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg för år 1918 åt pensionerade lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor m. fl. jämte en i ärendet väckt motion;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg för år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa jämte en i ärendet väckt motion;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg under år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa; samt

nr 16, i anledning av motion angående krigstidstillägg åt före detta befattningshavare, som vid början av år 1918 voro berättigade till pension från dövstumläraernas pensionsanstalt.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

*Ang. ordnande
av bostadstill-
gången inom
vissa samhäl-
len.*

Till avgörande förelåg nu andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av herr Hages motion, nr 277, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för ett bättre ordnande av bostadstillgången inom vissa samhällen.

Uti en inom andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott för förberedande behandling hänvisad motion, nr 277, hade herr *Hage* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och i vilken mån åtgärder kunde och borde vidtagas för att i huvudsaklig överensstämmelse med i motionen angivna grunder söka åstadkomma ett bättre ordnande av bostadstillgången inom de samhällen, där sådana åtgärder vore behöfliga, samt för riksdagen framlägga det resultat, vartill utredningen kunde giva anledning.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr Hage, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet för att bland annat uttrycka min missbelåtenhet — som för övrigt är helt naturlig — över det sätt, på vilket utskottet har behandlat här föreliggande motion.

Jag kan, när jag läser det föreliggande utskottsutlåtandet, icke komma till annan uppfattning än den, att utskottet har visat mycket litet intresse för frågan och mycket liten vilja att göra någon- ting för åstadkommande av bättre förhållanden på bostadsmarknaden. Jag kan icke uttolka utskottets avslagsyrkande på annat sätt än att det står klart för utskottet, att det är ett större allmänt intresse och ett större statsintresse att tillgodose de större bostads- innehavarnas krav på att få sitta orubbade i sina stora bostäder, även i lyxvåningar, än att tillgodose kraven på bostäder för små- folk och arbetare, som icke hava någon bostad alls.

Situationen på detta område, både här i Stockholm och på en hel del platser ute i landet är, som vi alla veta, rent av förtvivlad. Både här i Stockholm och ute i landet råda sådana förhållanden, att man nödgats till och med inkvartera folk i de mest hälsovådliga lokaler. Man har inhyst folk i gymnastiksal, tjugå till trettio fa-

miljer i varje sal, och alla dessa tjugu till trettio familjer hava tillsammans ett kök. De olika bostäderna åtskiljas genom avbalkningar, vilka dock icke sträcka sig upp till taket, och som ej äro högre, än att man, om man stiger upp på en stol, har en utsikt över hela denna sammangyttring av bostäder, som inrymts i en enda lokal. Utskottet finner emellertid, som sagt, tillgodoseendet av dessa på detta sätt boende människors krav på riktiga bostäder vara ett mindre samhällsintresse att hålla på under dessa förhållanden än tillgodoseendet av kravet från dem, som nu sitta med en lägenhet på femton, tio eller åtta rum och kök, att fortfarande få innehava sådana våningar. Man måste ju tolka utskottsutlåtandet på det sättet.

Ang. ordnande av bostadstillgången inom vissa samhällen.

(Forts.)

Nu hänvisar ju utskottet till vissa auktoriteter som stöd för sin uppfattning, att man bör avslå motionen. Utskottet har vänt sig bl. a. till den s. k. bostadskommissionen. Denna bostadskommission har tillsammans med socialstyrelsen avgivit ett utlåtande i frågan, och detta utlåtande har fått ligga till grund för utskottets avslagsståndpunkt. Jag kan icke underlåta att i detta sammanhang säga något om den bostadskommission, som har fått yttra sig i denna fråga. Kommissionen tillsattes, som vi alla veta, år 1912 och sitter nu alltså på sjätte året. Den har till uppgift att framlägga förslag till ett bättre ordnande av de mindre inkomsttagarnas bostadsförhållanden, och det uppdraget har kommissionen, såsom jag ser saken, fullgjort på ett mycket egendomligt sätt. Annu i den dag, som i dag är, föreligger icke kommissionens slutförslag till ordnande av denna fråga. Kommissionen hur visserligen åstadkommit en oerhörd massa utredningar och betänkanden. Den har för all del yttrat sig om en hel del saker, men det förslag, som skulle vara det viktigaste, det som skulle gå ut på att åstadkomma bättre förhållanden på bostadsmarknaden, särskilt för småfolk och arbetare, ligger fortfarande hos kommissionen. Det har ännu icke kommit fram, och jag har genom ett samtal, som jag haft, fått konstaterat, att framläggandet av förslaget ifråga tidigast kan ske i slutet på detta år eller troligen först nästa år. Vad blir då följderna av detta arbete, som pågått sedan år 1912? Troligen det, att man icke kan vänta sig något förslag i frågan förrän, som jag tror, till 1920 års riksdag, och först 1921, alltså efter 9 års arbete, kommer man kanske att få se de första resultaten av kommissionens arbete.

Man må verkligen säga, att man på grund av en sådan utveckling har anledning att ytterliggare framhålla, vad som framhölls förra året vid behandlingen av en liknande fråga, nämligen att det är något synnerligen betänkligt med hela detta kommittéväsen. Ty det är verkligen så, att när detta kommittéväsen inriktar sig på att försöka åstadkomma något för småfolket och för arbetarklassen, så blir följderna i många fall icke den, att frågan föres framåt utan snarare — det påståendet kan man våga — att frågan fördröjes, att frågan löses mindre fort, än som kanske skulle kunnat ha skett, om icke kommittén kommit till stånd.

Jag vill visserligen erkänna, att denna kommission har kvan-

Ang. ordnande
av bostadstill-
gången inom
vissa samhäl-
len.

(Forts.)

tativt åstadkommit en del arbete. Man säger t. ex., att den har åstadkommit en hel del utredningar. Ja kommissionen har tills dato, enligt den förklaring, som finnes i berättelsen om vad som tilldragit sig i riket, konsumerat icke mindre än 269,000 kronor. Men för dessa 269,000 kronor har icke åstadkommits en enda eldstad i detta land. Jag får för min del säga, att kommissionens huvuduppgift väl icke varit att göra dessa utredningar, av vilka en hel del, t. ex. angående bostadsförhållanden i vissa städer kunna vara nog så intressanta, utan huvuduppgiften borde väl ha varit att koncentrera sig på att söka åstadkomma ett förslag till ökad bostadsproduktion. Jag tycker för min del alltså, att det borde här starkt pointeras, vilken uppfattning man i övrigt har beträffande själva sakfrågan och beträffande den motion, som här föreligger, att denna kommission icke har skött sitt uppdrag på sådant sätt, som uppdragsgivarna kunnat fordra av densamma.

Bostadskommisionen och socialstyrelsen hava alltså tillsammans avgivit ett utlåtande. Detta utlåtande är ju avstyrkande. I detsamma påvisas bl. a., att förra året anslags icke mindre än 4 miljoner kronor till ökande av bostadsproduktionen. Man hänvisar till att sådant anslagsbeviljande såsom varande ett bättre sätt att gå fram på för vinnande av ökad bostadsproduktion. Men samtidigt omnämner man i detta sammanhang, att denna bostadskommision i en särskild skrivelse av den 11 februari 1918 föreslagit en minskning av den nyssnämnda summan för innevarande år. Kommissionen har nämligen föreslagit, att för år 1918 eller 1919 endast skall utgå ett anslag på 3 miljoner kronor. Man må verkligen säga, att det är någonting förvånansvärt, att man föreslår en sådan minskning i anslaget för bostadsproduktion just i tider, då situationen blir alltmer förtvivlad på bostadsfrågans område och att en hänvisning till detta förhållande lägges till grund för avstyrkande av min motion. Tvärtom borde man ha all anledning att öka anslaget. Det är väl också att hoppas att regeringen, när den framlägger ett förslag i frågan, kommer att följa andra linjer, kommer att begära ett ökat anslag. För övrigt har det ju väckts motioner om den saken här i kammaren, så att man får hoppas, att kammaren kommer att besluta en ökning av detta anslag.

Sedan har kommissionen upptagit särskilt frågan om bostadsskatten. Som ett skäl till att man inte skulle kunna gå fram på den linje, som jag föreslagit därvidlag, har kommissionen anfört, att förhållandena äro så olika i olika städer. I vissa städer kan det vara lämpligt att ha en sådan bostadsskatt, i andra städer återigen är det icke lämpligt. Jag vill då gent emot detta resonemang påpeka, att jag tänkt mig saken så, att denna skatt skulle bli fakultativ och användas endast i sådana städer, där det finnes anledning att använda densamma. Vidare säger kommittén, att det är långt ifrån säkert, att en sådan åtgärd skulle åstadkomma att det bleve flera bostäder. Ja, för min del tror jag dock, att man kan ha anledning antaga, att så skulle bli fallet under vissa förhållanden. Ty jag resonerar som så, att antingen måste en sådan

skatt verka på det sättet, att en person, en innehavare av en större bostadslägenhet, som pålägges denna skatt, bor kvar i bostaden och betalar skatten, och i så fall skulle skattens avkastning avsättas till en fond för skapande en nya bostäder. Eller också måste skatten verka därhän, att personen i fråga flyttar ut ur den stora bostaden, och i så fall blir denna bostad ju hyresledig och kan delas upp i mindre bostäder. Det är då tänkbart, att innehavaren av hela den förra bostadslägenheten kan få någon del av densamma, och i den andra delen av bostaden skulle då en annan person kunna flytta in. Man har väl alltså all anledning antaga, att vare sig denna åtgärd skulle verka på det ena eller det andra sättet, den dock i varje fall skulle åstadkomma just det som man vill vinna.

Ang. ordnande av bostadstillgången inom vissa samhällen.

(Forts.)

Nu har jag emellertid för min del icke tillåtit mig att göra ett direkt yrkande om att en sådan bostadsskatt borde komma till stånd, utan jag har alternativt tänkt mig en ransonering av bostäder. Jag har lagt min motion på det sättet, att jag begärt en utredning, vilken utredning då skulle kunna leda till antingen ett förslag om bostadsskatt eller ett förslag om ransonering av bostäder eller kanske bägge delarna för förbättrande av förhållandena på detta område.

Nu invänder emellertid kommissionen — och det understrykes också av utskottet — att för att åstadkomma en sådan uppdelning och ransonering av bostäder fordras mycket stora ändringsarbeten, och de kosta mycket pengar. Ja, mot detta vill jag dock säga, att det fordras väl i alla fall *mindre* arbete och *mindre* kostnader för att *delas upp* en bostad än för att *bygga nya* bostäder. Även om dessa ändringsarbeten alltså skulle kosta ganska mycket pengar, så skulle de väl i alla fall kosta *mindre*, än vad det skulle kosta, om man skulle bygga upp alldeles nya hus. Det är alldeles otvivelaktigt. Jag vill emellertid för min del gärna medgiva, att vore det så, att man kunde anslå så mycket pengar, att man kunde inrikta sin verksamhet på detta område uteslutande på att bygga nya hus, så vore det visserligen mycket bra. Och då skulle man mycket väl kunna avstå från den linje, som jag tänkt mig, att man skulle slå in på. Men saken ligger troligen icke så till, att man kan uteslutande koncentrera sig på att bygga nya hus. Dels finns det ju statsfinansiella synpunkter. Vi sågo till exempel, när det var fråga om ökande av bostadsproduktionen vid statens järnvägar, hurusom i den sista voteringen anslaget härför minskades, och detta skedde givetvis efter vad jag kan förstå, med hänsyn till statsfinanserna. Men dels finns det ju även andra skäl, som inverka, bl. a. det, att det råder mycket stor brist på materiel, och kanske även i någon mån — ehuru dock icke, efter vad jag tror, i någon avsevärd grad — på arbetskraft, d. v. s. en sådan brist på arbetskraft skulle väl endast kunna inträda, om det skulle bli en mycket omfattande byggnadsverksamhet. Detta gör ju, att vi icke kunna inrikta vårt reformarbete uteslutande på att bygga nya hus. Om man nu alltså har begränsade penningmedel att röra sig med, så bör man väl kunna åstadkomma ett större antal bostäder, om man använder dessa begränsade penningmedel till att uppdelas gamla bostäder, än om man använder

Ang. ordnande
av bostadstill-
gången inom
vissa samhäl-
len.

(Forts.)

samma begränsade summa till att endast och uteslutande bygga nya hus. Jag tror, att man kan anse den saken helt enkelt vara ett axiom, som man ej kommer ifrån. Säkert komme alltså, om man anslog penningmedel i större utsträckning till uppdelande av gamla bostäder, större effekt att uppnås än genom dessa medels användande till uppförande av nya bostäder. Och detta är en synpunkt, som jag för min del tycker borde ha föranlett utskottet att intaga en mera sympatisk hållning till motionen.

I övrigt må påpekas, att utskottet tagit fasta på, att socialstyrelsen och denna bostadskommission även ömmat för husägarna. De hava framhållit, att det för husägarna blir synnerligen betungande om större bostäder uppdelas i mindre. Jag får då för min del säga, att det verkar gan-ka märkvärdigt, när en sådan institution som socialstyrelsen, utan att göra någon reservation, så helt och fullständigt tager ställning för husägarna och icke för det större intresse, som ligger i åstadkommandet av ett antal nya bostäder, något som väl måste anses vara ett stort *socialt* intresse, åtminstone i just nu föreliggande situation. Om det skall vara någon innebörd i benämningen *socialstyrelsen*, d. v. s. om socialstyrelsen skall vara en *social* institution, så må jag verkligen säga, att det är ett mycket märkvärdigt uttalande, som underskrivits av socialstyrelsen, och i vilket styrelsen tar så fullt och helt ställning för husägarna mot arbetarna och småfolket och deras behov av bostäder.

Men även beträffande denna punkt tycker jag, att man mycket väl skulle kunna giva ett tillfredsställande svar på invändningen. Man skulle med andra ord kunna säga, att där husägare genom uppdelning av en bostad tillskyndas stora kostnader, så bör det vara ett socialt, ett samhällsintresse, alltså ett statens och kommunens intresse, att husägaren får betalt helt och hållet eller åtminstone till stor del för dessa kostnader.

Motionen går som sagt ut på åvägabringandet av en utredning hur någonting på detta område skall kunna åstadkommas. Då tycker jag, att det icke skulle ligga utanför möjlighetens ram för dem som komme att handhava denna utredning att framkomma med förslag beträffande just denna ersättningsfråga, ett förslag, som skulle kunna gå ut på kostnadernas bestridande genom anslag från kommunerna och staten.

Jag vill för övrigt säga, att det finnes en omständighet som visar, att svårigheterna på detta område icke äro så stora, som man gör gällande i detta sammanhang. Det är den omständigheten nämligen, att det i något eller några fall inträffat, att man frivilligt företagit sådana uppdelningar av bostäder. Detta lär ha gått så till, att stadsfullmäktige utfäst vissa premier för innehavare av någorlunda stora bostäder, i de fall, då innehavarna gått med på att uppdelas bostäderna och upplåtit en del av dem till husvilla människor. Där har det då visat sig, att det icke är alldeles omöjligt att åstadkomma uppdelning av bostäder. Tvärtom har utgången i detta fall visat, att det ibland finnes möjligheter att upp-

delat bostäderna och sålunda på detta område åstadkomma ransoner-
ning.

Nu måste man, när man är inne på detta spörsmål, slå fast, att de åtgärder, som i denna motion föreslås, icke äro avsedda för *normala* förhållanden utan för *abnorma* tidsförhållanden. För min del skulle jag icke draga mig för att även för *normala* förhållanden föreslå åtgärder av den art, som här framförts. Men jag skulle, om jag så gjorde, samtidigt förstå, att det vore att rent av komma fram med en utopi ett begära åstadkommandet av en sådan bostadsransonering och en sådan beskattning under *normala* förhållanden. Under *abnorma* tidsförhållanden, under sådana tidsförhållanden som de nuvarande, måste man säga sig, att en hel del förslag, som annars icke skulle vara tillrädliga och icke skulle vara lämpliga att ens kasta fram i den lagstiftande församlingen, mycket väl kunna försvaras. Vi hava nu alla klart för oss, att här har under dessa *abnorma* förhållanden åstadkommits en hel del lagstiftning, som under *normala* förhållanden varken andra kammaren eller än mindre den första skulle vilja vara med om. De nuvarande tidsförhållandena äro enligt mitt förmenande sådana, att de mycket väl motivera sådana inskrifanden mot enskilda, som jag i min motion för slagit. Detta är särskilt ett skäl för mig att hålla på min motion och yrka bifall till densamma, och jag har därvidlag ej kunnat övertygas, att jag har orätt icke ens genom det yttrande i bostadskommissionens och socialstyrelsens gemensamma yttrande, där det heter att »det torde möta nära nog ööverstigligna svårigheter att i det enskilda fallet fastslå, i vad mån ett bostadsinnehav med hänsyn till de boendes antal och sysselsättning m. m. skäligen skulle kunna anses vara större, än förhållandena det påkalla».

Man vill i denna punkt göra gällande, att det är svårt att sätta gränsen mellan skäligt och oskäligt bostadsinnehav. Gent emot detta påstående vill jag säga, att det under *normala* förhållanden nog är mycket svårt att göra en sådan uppdelning, men under *abnorma* tidsförhållanden borde det icke vara svårare på detta område än på andra — exempelvis i fråga om mat och kläder — att slå fast vad som är skäligt och vad som icke är skäligt. Beträffande mat och kläder har ju åstadkommits en ransonerung. Vid denna ransonerung har man ansett sig kunna sätta en gräns, där man anser, att det oskäliga innehavet ur samhällelig synpunkt börjar, och där det skäliga innehavet upphör. Jag menar då, att det beträffande bostadsransoneringen borde finnas fullt ut lika stora möjligheter i detta avseende, isynnerhet som det finns ett organ, hysnämnderna, som borde vara någorlunda kunnigt på detta område. Här borde det icke möta större svarigheter att fastslå gränsen mellan det skäliga och oskäliga, än som förefunnits t. ex. beträffande kläder. Man kan visserligen säga, att det även beträffande kläder är mycket svårt att avgöra vad som är skäligt eller oskäligt innehav. Därvidlag ha dock ransoneringsrättsämnelser kommit till stånd, och man har fastställt en gräns, utvisande var det

Ang. ordnande
av bostadstill-
gången inom
vissa samhäl-
len.

(Forts.)

Ang. ordnande
av bostadstill-
gången inom
vissa samhäl-
len.

skäligen och det oskäligen skiljas åt. Denna invändning gent emot en ransonering av bostäder kan alltså få auses bemött med vad jag nu anför.

(Forts.)

Nu har visserligen bostadskommissionen och även en del andra organ, som yttrat sig i frågan, sagt, att man har vidtagit vissa åtgärder på detta område. I den kungl. propositionen om hyresstegring har bland annat föreslagits, att en person skulle kunna förhindras att hålla sig med två bostäder. Man har däremot icke gjort någonting för att förhindra, att en person håller sig med en mycket stor lyxvåning. Man skulle alltså kunna förhindra en person att hålla sig med två lägenheter på exempelvis tre rum och kök vardera, men däremot icke förhindra en person att hålla sig med en bostad på femton rum och kök. Man måste väl ändå säga, att det senare innehavet är mera samhällsvådligt än det förra.

Jag tror, att en av orsakerna till att utskottet och kommissionen ställt sig så avvisande är, att de ha så liten *personlig* erfarenhet av vad saken gäller. De ha icke skon på, och endast för den, som har skon på, känns det, hur den klämmer, såsom man brukar säga. Såsom vi kanske komma ihåg, yttrade sig borgmästare Lindhagen en gång här i kammaren beträffande strafflagskommitténs betänkande. Han ville hava en reformering av då föreliggande förslag och föreslog, att de, som skulle yttra sig om saken, själva på något sätt skulle underkasta sig strafflagens bestämmelser. Genom att själva på något sätt lida under strafflagen skulle de få en viss erfarenhet om, hur en strafflagsreform kunde komma att verka.

Jag tror, att man skulle kunna tillämpa den metoden även i föreliggande fall. Jag tror, att det skulle ha varit mycket lämpligt, att ledamöterna såväl i kommissionen som i utskottet under en tid tillsammans med sina familjer hade fått bo inhysta i någon av dessa gymnastiksalor och andra lokaler, i vilka man runt om i landet inhyt en massa familjer, ett tjugotal i varje, och att de under denna tid fått pröva på obehaget uti en sådan inackordering. Det kan ju tänkas, att utskottet efter en sådan erfarenhet skulle ha kommit fram med ett förslag, som verkligen sökt göra något åt saken, och att utskottet ställt sig mindre avvisande mot och mera intresserat för här föreliggande projekt.

Jag ser för övrigt ett bestyrkande av denna tankegång just i den omständigheten, att till ett yttrande över denna motion, som avgivits av Stockholms stads bostadskommitté, fogats en reservation av en högernationaldemokrat, herr G. Wahl. Jag tror för min del, att den omständigheten, att denne man tillhör arbetarklassen och lever en arbetares liv, gjort, att han ställt sig på ett så sympatiskt sätt till motionen och dess tankar, som han i alla fall har gjort, under det de övriga ledamöterna av kommittén i fråga, vilka givetvis ej leva en arbetares liv, fullkomligt tagit avstånd från motionen. Herr Wahl yttrar sig om saken på följande sätt:

»Mot kommitténs beslut har undertecknad varit i så måtto av skiljaktig mening, att jag ansett, att åtgärder i motionens syfte borde hava förordats. Ostridigt torde nämligen vara att personer i

god ekonomisk ställning äro i besittning av bostadsinnehav, som kunna betecknas såsom ren lyx. Otvivelaktigt undandraga dessa därför från bostadsmarknaden utrymmen, som i icke ringa grad skulle kunna avsevärt lindra den bostadsbrist, som nu är rådande.» Det är hans utlåtande, och det grundar sig givetvis just på den omständigheten, att han lever en arbetares liv och på grund därav verkligen känner, var skon klämmer i detta fall.

*Ang. ordnande
av bostadstill-
gången inom
vissa samhäl-
len.*

(Forts.)

Jag skulle ju kunna gå in på ytterligare en hel del saker, som ha sammanhang med denna fråga. Så t. ex. har man bland annat gjort gällande uti ett av de utlåtanden, som ha avgivits angående motionen, att en sådan skatt, som den jag föreslagit, kanske icke skulle åstadkomma, att det bleve någon större möjlighet för småfolket att få bostäder. Man har då resonnerat på det här viset. Om man lade en större skatt på större bostadsinnehavare, skulle det verka på det sättet, att dessa uppsade sina större bostäder och konkurrerade med småfolket om de små bostäderna, och det skulle kunna leda till att småfolk och arbetare kastades ut ur småbostäderna och att det bleve ännu större svårigheter för dem att få bostäder till rimligt pris. Mot det resonnemanget vill jag då påpeka det förhållandet, att vi ha hyresnämnderna. Vi ha den prisreglerande hyresstegringslagen, och vi ha också möjlighet att tack vare dessa hyresnämnder åstadkomma en uppdelning, en ransonering. D. v. s. om en sådan lagstiftning som den jag föreslagit kan åstadkommas, så kan man använda hyresnämnderna vid utdelningen av bostäderna. Jag menar alltså det, att om man tillsammans har dessa kompletterande faktorer, en lagstiftning i den riktning jag föreslagit och dessutom den redan nu existerande hyresstegringslagen med dess organ hyresnämnderna, så kan man åstadkomma effektiva åtgärder i den riktning jag föreslagit.

Jag tror för övrigt, att man kan påvisa, att särskilt i en hel del städer äro bostäderna för en del människor så rymligt tilltagna, att de väl tåla vid en prutning. T. ex. här i Stockholm har man genom en utredning om antalet personer, som bo i varje bostad, konstaterat, att i genomsnitt för samtliga lägenheter bo här per eldstad 1,22 personer, under det att t. ex. i Eskilstuna motsvarande siffra är 1,67. Man kan förstå, vad detta innebär. Det innebär, att i dessa större städer, såsom Stockholm, och en hel del andra, där storkapitalet samlat sig, finnes det stora kvarter, där befolkningstätheten per eldstad är oerhört liten, alltså där det finnes oerhört stort utrymme, som kan utnyttjas för att tillgodose sådana personers behov av bostäder, som bo sammanpackade och i hälsovådliga lägenheter. Det kan alltså konstateras med avseende på en stor del av våra städer, att i varje bostad, genomsnittligt sett, bor ett mycket ringa antal innevanare, så att det finnes all anledning att reglera det dithän, att detta förhållande blir ändrat, så att folk-tätheten per innehavd eldstad blir mera jämnt fördelad, än den för närvarande är.

Det är några av de synpunkter jag velat föra fram i denna sak, jag hade tänkt sluta mitt anförande med vad jag nu sagt. Men

Ang. ordnande
av bostadstill-
yången inom
vissa samhäl-
len.

(Forts.)

jag kan dock icke underlåta att även framhålla, att hela detta resonemang, som går igen både i kommittéernas yttranden och i utskottets utlåtande, tager en oerhört stark hänsyn till de bättre situationerades intressen. Här är det, som vi se, icke fråga om att åstadkomma någon ransonering för exempelvis småfolket ute på landsbygden. Da drar man sig sannerligen icke för att ransonera och inskränka den personliga rörelsefriheten. Då finnes det ingen hänsyn. Jag vill icke säga, att man i det avseendet gått för långt, ty det är ju nödvändigt i många fall att gå mycket långt, sådan situationen nu är. Men jag vill dock påpeka det förhållandet, att då det gäller att inskrida mot dessa bättre situationerade människor, så är lagstiftningen ofantligt mycket mera släpphänt, än när det gäller att åstadkomma ransonering och inskränkande bestämmelser beträffande folket ute på landsbygden och småfolket i övrigt. Jag tror, det vore lyckligt, om man lade lagstiftningen på det sättet i dessa kristider, att den verkade lika för alla människor och att man icke toge obehörig hänsyn till dessa människor, som ha lyxbostäder. Jag tror icke, att det kan vara ett socialt intresse att tillgodose, att dessa innehavare av lyxbostäder få sitta orubbade i innehavet av sina bostäder i synnerhet i nuvarande tid, då förhållandena på bostadsmarknaden äro så rent förtvivalade, som de verkligen äro.

Jag vågar bestämt påstå, att man har all anledning att på detta område försöka sig på en utredning. Jag har endast begärt en utredning om möjligheten att komma fram på denna väg för att åstadkomma en ändring i de mycket brydsamma bostadsförhållandena.

Med anledning av vad jag nu sagt och med hänvisning till den motivering jag anført, anser jag mig därför böra yrka bifall till motionen och avslag på utskottets förslag.

Vidare anförde

Herr Andersson i Fiskebäckskil: Herr talman, mina herrar! Jag ber att först få påpeka för den föregående ärade talaren, att utskottet ingalunda saknat intresse för den stora fråga det här gäller. Utskottet inser till fullo, att det är mycket illa ställt mängenstädes i vårt land på detta område, men utskottet har endast haft att pröva de tvenne vägar motionären här föreslagit för att komma fram till något resultat.

Motionären har såsom en första utväg föreslagit skatt på lyxvåningar, vilket han också föreslog i en vid förra årets riksdag väckt motion. Denna motion behandlades då av bevillningsutskottet, som avstyrkte den enhälligt på den grund, att utskottet ansåg, att den föreslagna vägen icke skulle leda till önskat resultat.

Beträffande den andra av motionären föreslagna vägen, nämligen ransonering av bostäder, så säger motionären själv i fjolårets motion, att det naturligtvis icke gärna kan bli fråga om en ransonering av bostäder. Och vid litet närmare eftertanke torde var och en finna, att det skulle möta hart när oöverbanneliga svårigheter att här åstadkomma en ransonering. Herr Hage påstår visserligen,

att det skulle gå lika bra att införa ransonering av bostäder, som det har gjort med en del av våra matvaror. Men jag måste säga, att därvidlag föreligger en ofantligt stor skillnad. Bostäderna äro icke på samma sätt som födoämnena enheter, som utan vidare kunna uppdelas i så små lotter som behövas. Och här i Stockholm har ju bostadskommittén gjort en undersökning, huruvida det skulle finnas möjligheter att uppdelas en del bostäder, som tillhöra Stockholms stad. Man har gjort undersökning i 17 olika fall, och blott i ett fall har bostadskommittén ansett sig kunna föreslå en uppdelning i smålägenheter. I de andra fallen skulle en uppdelning medföra så stora ekonomiska uppoffringar, att den icke kunde komma ifråga.

Ang. ordnande
av bostadstill-
gången inom
vissa samhäl-
len.
(Forts.)

Nu anför herr Hage en del saker, som jag icke anser mig böra upptaga till bemötande här, men jag ber dock att få fästa uppmärksamheten på den av honom omnämnda reservationen av herr Wahl till det yttrande, som Stockholms stads bostadskommitté har afgivit. Herr Hage citerade början av herr Wahls yttrande, men han aktade sig visligen för att citera fortsättningen. Där säger nämligen reservanten: »Da jag emellertid delar bostadskommitténs åsikt därutinnan, att en beskattning av större lägenheter komme att drabba tämligen ojämnt och kanske icke heller skulle bliva så ekonomiskt inbringande att ett verksamt stöd åt bostadsproduktionen därigenom skulle kunna åstadkommas,» så ifrågasätter han i stället en direkt bostadsskatt utgående efter sådana grunder som den nuvarande värnskatten. Beträffande ransoneringen yttrar sig denne reservant icke alls, utan ifrågasätter i stället en värdestegringskatt på fastigheter. Alltså anser sig icke denne ende reservant till alla de utlåtanden, som inkommit till utskottet, kunna följa de två vägar motionären föreslagit.

Utskottet har, som jag nämnt, endast haft att undersöka, huruvida dessa två vägar varit framkomliga, och då utskottet icke kunnat finna, att det stått någonting att vinna genom dessa båda vägar, har utskottet ansett sig böra avstyrka motionen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hage: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren har påpekat, att jag i den motion, som jag väckte förra året, icke ville tillstyrka en ransonering av bostäder. Den omständigheten är icke, savitt jag kan se, på något sätt avgörande för huru man bör ställa sig till saken i år. Det är nämligen så — det ha vi ju alla klart för oss — att situationen på detta område har blivit svårare och svårare för varje år. Om man alltså möjligen kunde tänka sig, att man hesiterade för att tillgripa ransonering förra året, då situationen var något bättre, så tror jag likväl icke, att man därför har anledning att taga avstånd från ransoneringstanken i år. Det har väl på alla områden under kristiden varit så att till en början har man hesiterat för att tillgripa ransonering, men i och med situationen blivit svårare och svårare, har

Ang. ordnande
av bostads-
ställningen
i vissa samhäl-
len.

(Forts.)

man börjat på att finna sig i den tankegång, som ligger i en ransoner-
ning, vilken visserligen innebär ett långt gående inskridande mot
den enskilde, men som givetvis blir mera berättigad, ju svårare
situationen inom ett visst område blir. Alltså kan jag ha all an-
ledning att i år hålla på ransoneringsstanken och föra fram den,
även om jag förra året, inför det förhållandet, att det då var bättre
ställt på detta område, icke vågade föra fram den.

Så har den föregående ärade talaren pekat på den utredning,
som igångsatts i Stockholm om möjligheterna att åstadkomma upp-
delning av bostäder där, och han har sagt, att det skulle medföra
stora utgifter. Då vill jag mot detta ytterligare stryka under det
förhållandet, att dessa kostnader äro dock ofantligt mycket mindre
än de, som betingas av att föra upp nya hus. Om man alltså vill
vidtaga åtgärder, som avse att fortast möjligt åstadkomma nya bo-
städer, så är det alldeles givet så, att för en viss summa vinner
man fortare nya bostäder genom att gå denna väg att uppdelning
gamla bostäder, även om också det kostar mycket pengar, än om
man använder samma summa till att bygga nya hus. Den invänd-
ning, som i det avseendet göres. slår alltså icke på något sätt ned
det argument, som jag för min del använt för motionen.

Sedan var den föregående ärade talaren inne på och påvisade,
att även herr Wahl i sin reservation till Stockholms stads bostads-
kommittés yttrande över mitt förslag icke ville helt och fullt följa
de linjer, som jag för min del hade föreslagit. Ja, jag skall villigt
erkänna, att herr Wahl i reservationen tar avstånd från beskatt-
ningstanken, åtminstone i den form jag tänkt mig saken. Men
herr Wahl tar däremot icke avstånd från ransoneringsstanken. Herr
Wahl talar i alla fall om och begär en utredning i motionens rikt-
ning, och detta måtte väl innebära — åtminstone kan jag inte läsa
reservationen på annat sätt — att han även tänker sig den möjlig-
heten, att man skulle taga upp det han inte tagit direkt avstånd
från, nämligen ransoneringsstanken.

För övrigt finnas många omständigheter, som tala för att den
vägen är framkomlig, bl. a. det förhållandet, som jag pekat på,
att man frivilligt gjort en uppdelning av bostäder i en hel del
städer, och på det sättet åstadkommit ökat antal lägenheter.

Nu har dessutom herr Andersson pekat på det förhållandet, att
bevillningsutskottet förra året avstyrkte min motion, men jag vill i
det sammanhanget säga, att detta avstyrkande skedde, innan vi här
i riksdagen ännu hade beslutat antaga hyresstegringslagen. I och
med hyresstegringslagens tillkomst faller till marken en hel del av
de argument, som anfördes i bevillningsutskottets betänkande. Just
genom denna hyresregleringsinstitutionens bestämmelser har uppstått
möjlighet att åstadkomma en hel del åtgärder, som kanske icke
skulle ha åstadkommits, om vi inte fått denna institution till stånd.
Men bevillningsutskottet utgick från den förutsättningen, att det inte
skulle finnas någon hyresregleringsinstitution. Det är mycket möjligt
— ja, jag har all anledning att tro det — att bevillningsutskottet
skulle ha ställt sig på annat sätt, om vid den tidpunkten förelegat

denna nya lagstiftning, som kompletterar just de åtgärder jag föreslagit och som tillsammans med dessa skulle kunna åstadkomma bättre förhållanden på det område jag nu särskilt intresserat mig för.

Ang. ordnande av bostadstillgången inom vissa samhällen.

(Forts.)

Jag vill för min del säga, att de skäl, som anfördes av ordföranden i utskottet, ha inte på något sätt övertygat mig om att de linjer, som jag här kastat fram, äro oframkomliga. Hans argument skulle med lika stort fog kunna användas mot all den andra ransonering, som vi dock böjt oss för här i landet, exempelvis ransoneringen av kläder. Man skulle mycket väl emot denna kunna använda en hel del av den motivering, man anført mot mitt förslag.

Ja, herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Olofsson: Jag kan inte underlåta att säga några ord i den här frågan. Jag har hört sägas, att det kan gå så galet till, att det finnes utlänningar, tyskar och ryssar och andra, som få taga i anspråk stora våningar här i Stockholm, och jag har hört sägas, att på ett ställe skulle det ha gått så långt, att en stor våning förhyrts av en sådan utländsk familj, som sedan, då folket i våningen där ovanför störde på den grund, att isoleringen i bottarna var dålig, så att den utländska familjen inte fick leva fullt i ro i den nedre våningen, hyrde också denna övre våning och sedan lät den stå tom för att kunna få leva så mycket lugnare och bekvämare i den nedre. Jag vet inte, om detta är riktigt sant, men jag misstänker nog, att det kan gå så långt.

Vad jag säkert vet är, att här finnas våningar på 16, 18, 20, ja, över 20 rum bebodda av en familj. Under sådana förhållanden vill jag säga, att jag tycker, att motionären, herr Hage, har mycket rätt i att det är inte alldeles ur vägen eller omöjligt att ransonera även på detta område. Här har från utskottets sida framhållits, att det inte alls skulle kunna tänkas en ransonering på detta område. Jag tror inte, att så är förhållandet, utan jag tror, att med god vilja skulle en ransonering även här kunna försiggå, och det är väl alldeles orimligt, att en del människor med god råd skola kunna husera på nämnt sätt under nuvarande tider. Jag skulle inte alls sätta i fråga en ransonering under vanliga förhållanden, men när vi leva under sådana förhållanden som de nuvarande, då allting fördyras och försvåras för den fattige, bör väl också den rike få maka åt sig en smula.

Jag skall be att få instämma i herr Hages yrkande i denna fråga.

Herr Nylander: I anledning av vad den föregående talaren nämnde, vill jag påpeka, att det givetvis är mycket olyckligt, att så många utlänningar slagit sig ned i vårt land, framför allt här i Stockholm. Men myndigheterna här ha också haft frågan om åtgärder häremot under prövning, då det närmast är stockholmarna, som lida därav. Det har emellertid visat sig utförligt att kunna

Ang. ordnande
av bostadstill-
gången inom
rissa samhäl-
len.

(Forts.)

vidtagna några åtgärder i detta fall, och ett av de viktigaste skälen därtill är det — och det säger sig självt — att vidtagna sådana åtgärder mot de utländska undersåtar, som slagit sig ned i vårt land, ha vi omedelbart att vänta liknande åtgärder mot våra egna landsmän i utlandet. Och det kunna vi vara förvissade om att de landsmän, som vistas därute, i allmänhet inte äro där för ro skull utan för sitt uppehälle och på grund av sin ställning, vadan de skulle bli betydligt mer lidande av en uppsägning och en avflyttning än de många utländska gulascher, som slagit sig ned i vårt land.

Jag anser alltså, att saken även ur den synpunkten är utförbar, och jag ber därför få yrka avslag på motionen.

Herr Rune: Jag blev uppkallad av min vän på Jämtlandsbänken, då han talade om det fall, att en person hyrt två våningar för att få det mera tyst omkring sig. Detta är naturligtvis ett förhållande, som ingen i dessa tider kan godkänna eller anse vara lämpligt. Men jag hemställer till kammaren, om det är lämpligt, att man lagstiftar med hänsyn till sådana undantagsfall, ty det måste väl i alla fall betraktas som ett undantagsfall. Man får väl, när det gäller att försöka få till stånd en lagstiftning, taga hänsyn till hur det i allmänhet går till, och då får man väl inte låta sig påverkas av en sådan uppgift, som talaren för övrigt inte ens visste, om den var alldeles riktig, ehuru det är mycket möjligt, att den är riktig.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olofsson: Det var inte min mening, att man skulle lagstifta för det särskilda fall, som här påpekats, men jag ville säga, att det finnes en massa lyxvåningar här i Stockholm, som böra ransoneras, och där bör lagstiftningen ingripa.

Herr Werner: Herr Rune påpekade, att det skulle gälla undantagsfall, när det här talats om stora lyxvåningar. Jag vill emellertid påpeka, att det inte är några undantagsfall det här är fråga om. Tvärtom, ser man på förhållandena här i Stockholm, finner man exempelvis hela stadsdelar, där enligt byggnadsstadgan det uppföres endast enfamiljshus, där det inte får bo mer än en familj, det må sedan vara tre å fyra våningar i huset. Det är alltså intet undantagsfall. När man vet detta och samtidigt vet, hur folk får bo under villkor, som faktiskt inte äro människovärdiga, kan jag för min del inte förstå, att man kan ställa sig avvisande till en bostadsransonering. De tekniska svårigheterna därvidlag äro naturligtvis till för att övervinnas.

Här har talats om svårigheten att få ljus och dylikt till lägenheterna, om man delar upp dem. Det är nog i regel så, att där de där stora lägenheterna finnas är det icke någon brist på hus. Och kostnadsfrågan får icke vara avgörande, ty bostäder måste naturligtvis folk ha, och det kostar givetvis mycket mera, om man skall bygga nya hus, helst som det är exceptionella förhållanden och det

gäller att råda bot för tillfället, för kristiden och skaffa drägliga bostäder åt en hel del folk, som nu bo under förhållanden, som knappast kunna omtalas.

Jag tror, att kammaren gjorde klokt i att gå med på motionens syfte. En utredning skulle helt säkert icke skada, och skulle den komma till det resultatet, att en ransonering skulle behöva införas och den infördes, så tror jag, att vi därmed gjorde slut på ett socialt ont och finge bort en hel del sociala vådor, som nu otvivelaktigt följa med trångboddheten och det inneboendesystem, som är en följd av de abnorma bostadsförhållanden, som för närvarande äro rådande.

Sedan vill jag säga det, att det gäller icke endast Stockholm utan det kan ju hända, att vid den tiden, då den nuvarande kristiden skall avvecklas, det kan uppkomma exceptionella förhållanden på andra platser, där det kanske blir samma ställning som här, att det finnes ofantligt stora lyxvåningar å ena sidan men att å andra sidan en hel del folk icke kan få tak över huvudet.

Under sådana förhållanden tror jag det är lämpligt, att man skaffar sig en dylik lagstiftning, och jag vill alltså yrka bifall till motionen.

Herr Rune: Herr talman! Då talaren på Jämtlandsbanken talade om att det var en person, som hade en stor våning och som sedan ytterligare hyrde en ovanför liggande stor våning bara för att få litet mera tyst i grannskapet, så tillät jag mig att kalla det för ett undantagsfall. Jag vill verkligen vädja till de bägge sista talarne och till kammaren, om ni tro, att detta är ett mycket vanligt fall. Jag tror verkligen fortfarande, att det är ett undantagsfall.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 121 ja mot 64 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Ang. ordnande
av bostadsställ-
gången inom
vissa samhäl-
len.

(Forts.)

§ 8.

Herr statsrådet *Palmstierna* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 301, med förslag till lag om ändring i vissa delar av 20 kap. strafflagen m. m.;

nr 300, med förslag till lag om upphävande av förordningen den 4 maj 1855 angående vissa föreskrifter till kyrkotuktens upprätthållande;

nr 271, angående sättet för användandet av ett utav 1917 års riksdag beviljat extra anslag till anskaffning av undervattensbåt-materiel;

nr 298, angående användande av behållningar å vissa extra anslag för utförande av ändringsarbeten å undervattensbåtar;

nr 299, angående ytterligare anslag å tilläggsstat för år 1918 till anskaffning av en motorpråm för Karlskrona fästning; och

nr 302, angående ändrade villkor för statsbidrag under år 1918 till driftkostnaderna vid kustsanatorierna.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 9.

Ang. provisio-
nen vid försäljning av
frankotecken.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av herrar *Fasts* och *Svanbergs* motion, nr 38, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i gällande bestämmelser om provision vid försäljning av frankotecken.

Uti en inom andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 38, hade herrar *Fast* och *Svanberg* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring av provisionen vid försäljning av frankotecken, att försäljaren ej behövde betinga sig mera betalt än vad märkets valör angäve samt att sådan försäljning ej gjordes beroende av köp av andra varor.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Nylander*: Herr talman, mina herrar! Såsom suppleant i tredje tillfälliga utskottet har jag haft tillfälle att deltaga i förhandlingarna i detta ärende men ej i beslutet. Då jag emellertid för min del ej kan gilla utskottets uppfattning, anser jag mig skyldig att här fälla ett par ord för den av utskottet avstyrkta motionen.

Jag är till en början så till vida enig med utskottet, att jag anser det vara ett uppenbart missförhållande, att man för frankotecken tager högre pris, än vad märkenas valör angiver, till vilken

kutym man som bekant flerstädes börjat ansluta sig bland mindre handlande här och annorstädes. Men å andra sidan anser jag det från allmänhetens synpunkt vara önskvärt, att frimärken ej enbart tillhandahållas på postkontoren och i frimärksautomaterna, som ofta ej äro lätta att finna och i vilka för övrigt frimärken ofta ej finnas. Om herrarne skulle behöva ett frimärke just nu och vore hänvisade till frimärksautomater, så tror jag det skulle dröja rätt länge, innan ni finge tåg i någon sådan. Intressant vore för övrigt att få veta, huru man tänker ordna det med dessa frimärksautomater, när man skall höja portona till så ojämna siffror som 7 och 12 öre. Men enligt min mening redan nu alltför klena nyttan av dessa automater skulle da ytterligare minskas och allmänheten förorsakas ytterligare besvärligheter.

*Ang. provisio-
nen vid för-
säljning av
frankotecken
(Forts.)*

Den hos allmänheten inrotade vanan att vid frimärksinköp anlita närmaste tobaks- eller detaljaffär torde väl därför framdeles komma att i ännu högre grad göra sig gällande, och postpersonalen torde väl till en del ej ha någonting emot ett sådant förhållande, som i alla fall besparar densamma en massa besvär och arbete. Ehuru jag ej kunnat kontrollera det, har det uppgivits, att det hänt, att posttjänstemän vid köbildning för köp av frimärken t. o. m. hänvisat personer till detaljhandlare eller smärre tobakshandlare för sådana inköp.

Från allmänhetens synpunkt torde man därför kunna fastslå, att det är till betydlig lättnad, att man kan köpa frimärken i olika affärer.

Söker man då betrakta handlandenas ställning i denna fråga, så torde man kunna säga en sak, nämligen att de affärsmän, som försälja frimärken, just ej kunna betrakta inkomsten härav som något vidare givande. En affärsman som exempelvis försäljer frimärken för 20 kronor per dag, gör den utomordentligt stora vinsten av 10 öre, och lyckas han komma upp till 30 kronor, så har han en vacker nettoinkomst på 15 öre. Men herrarna torde samtidigt behöva sätta sig in i allt det besvär, som vid sådan försäljning förorsakas detaljhandlaren genom dessa frimärkskunder och som ingalunda kompenseras därigenom att dessa understundom, samtidigt som de köpa frimärken, göra inköp av andra varor. Då expeditionen av annan vara pågår, kommer en frimärkskund — strökund som han ofta är — in i affären och vill naturligtvis bli prompt expedierad. Expediten eller affärsinnehavaren, om han är ensam, måste lämna sitt arbete för att tillmötesgå denne, varmed naturligtvis följer en viss förryckning i arbetet. Under nu rådande synnerligen knappa tillgång på växelmynt medför också frimärksförsäljningen svarigheter och besvärligheter, därigenom att frimärkskunderna ofta likvidera med större mynt, varvid växelkassan för affärsmannen blir hårt anlitad. Ibland rivas märken sönder, och gummeringen kan vara dålig, så att kunden begär få låna pensel för att pensla på ytterligare o. s. v.

Man kan under sådana förhållanden knappast begära, att köpmännen skola vara nöjda, och jag har också från Sveriges minut-

Ang. provisio-
nen vid för-
säljning av
frankotecken.

(Forts.)

handlares riksförbund erhållit en skrivelse, vari bättre villkor påyrkas. Samma är förhållandet med Sveriges tobakshandlares riksförbund, som också förut direkt gjort vissa framställningar till generalpoststyrelsen. Jag tror för övrigt knappast, att någon här i kammaren skulle vilja för 10 öre åtaga sig så mycket besvär, som dessa handlande ofta drabbas av för att kunna sälja för 20 kronor frimärken.

Jag vill i detta sammanhang understryka, att det här minsann icke är fråga om något stort kapitalistintresse, ty det gäller ju våra allra minsta detaljhandlande och våra små tobakshandlande, vilkas kringskurna ställning i dessa tider minsann icke är så vidare lysande.

Nu invänder man emellertid, att en del större företag använda sig av dessa nu gällande bestämmelser för att försälja frimärken mot rabatt och i parti. Detta kan naturligtvis ej heller från min ståndpunkt gillas. Men det är väl ändå ur rättvisans synpunkt litet hårt att låta det stora flertalet småaffärer bli lidande på några mindre hänsynsfulla elements bekostnad. Man borde väl i stället söka skaffa rättvisa i detta förhållande och skaffa sig garantier mot dylika missbruk, och sådana borde väl på ett eller annat sätt, trots generalpoststyrelsens skrivelse, kunna erhållas.

Om jag sålunda för handlandenas och de smärre detaljaffärernas räkning finner det behjärtansvärt att de erhålla bättre förhållanden vid försäljning av frimärken och jag samtidigt anser, att allmänheten skulle vinna härpå, så kan jag knappast tänka mig annat, än att det även från postverkets synpunkt skulle vara ekonomiskt att öka provisionen. I sitt utlåtande i denna fråga anför generalpoststyrelsen i detta sammanhang, att riksdagen för år 1917 fastställt anslaget till frimärksförsäljare till 50,000 kronor mot 70,000 kronor år 1916. Skillnaden skulle alltså utgöra 20,000 kronor, vilket belopp ju icke är vidare stort, om man betraktar det däremot svarande arbetet, som besparas postverket genom att frimärken försäljas på andra håll. Det har meddelats mig, att t. ex. tobakshandlandena i Eskilstuna med anledning av de försämrade provisionsvillkoren beslöto att ej sälja frimärken, och resultatet härav blev, att postkontorets arbete i frimärkskassan, efter vad för mig uppgivits, ökades med 30 procent. Skulle handlandena med hänsyn till besväret med frimärksförsäljningen och till den ringa ersättning, de erhålla, allmänt börja avstå från att tillhandahålla allmänheten frimärken, torde följden bliva, att postverket flerstädes måste utöka personalen, vilket väl kommer att draga betydligt större kostnader.

Även om denna fråga så sent som 1916 varit föremål för riksdagens prövning, kan jag ej finna denna synpunkt vara nog tungt vägande för att ingå såsom en av de faktorer, som för utskottet motiverat hemställan om avslag, ty i motsats till vad generalpoststyrelsen säger, kan jag icke finna annat, än att nu gällande bestämmelser ej äro ägnade att motsvara sitt ändamål. Dessa bestämmelser hava dock föranlett, att frimärksförsäljarna för att få någon skälig ersättning för sitt arbete taga mera betalt än vad frimärkenas

valör angiver, och försämras villkoren genom förbud mot en dylik förhöjning — vilket ju i och för sig vore lämpligt — och utan att motsvarande förbättring i försäljningsvillkoren medges, blir utan tvivel allmänheten lidande.

*Ang. provisio-
nen vid för-
säljning av
frankotcken.*

(Forts.)

En utredning är därför enligt min mening önskvärd, och då jag anser, att alla parter skulle vinna på den av motionärerna föreslagna skrivelsen till Kungl. Maj:t, får jag, herr talman, för min del yrka bifall till motionen och avslag på utskottets hemställan.

Herr *Lithander* instämde häruti.

Herr *Fast*: Orsaken till framkomsten av denna motion har ingalunda varit att i första hand tillmötesgå minuthandlarnas intressen, utan motionen är dikterad av synpunkten att gagna allmänhetens intressen.

Det för alla bekanta förhållande, att man tagit mera betalt, än vad frimärkenas valör angiver, är enligt min mening ett synnerligen stort missförhållande, i synnerhet som det allt mer och mer blivit kutym, att man vid vissa tillfällen använder just dessa frimärken såsom kontant valuta i åtskilliga affärer och till och med vid postanstalterna, då det uppstått en allt större brist på småmynt för växling och dylikt. Detta gör, att allmänheten, åtminstone principiellt, blir lidande på att dessa frimärken icke hava ett absolut värde utan ett värde, som kan överskridas. Dessutom är det ju så, att under det man tidigare icke tänkte på att för dessa frimärken begära ett pris, utöver vad deras valör angiver, är det just på senare tid, som man kommit underfund med detta. Det är således en olägenhet, som man på något sätt borde råda bot emot.

Det är också så, att allmänhetens möjlighet att på ett bekvämt sätt kunna förse sig med frimärken ingalunda för närvarande är tillgodosedd. Det är icke på alla platser, som frimärksautomater äro uppställda, och dessa hava icke heller visat sig vara rationellt skötta. Vid många tillfällen har det därför visat sig vara mycket svårt för allmänheten att få frimärken, då man är i behov av sådana, och särskilt den klass, som icke köper frimärken på lager, har haft de största svårigheter i detta avseende. Handlande och större industriidkare däremot, som i större utsträckning begagna sig av frimärken, hava alltid köpt i parti och sålunda undgått dessa olägenheter.

Det har varit denna synpunkt, som varit avgörande vid framläggande av motionen, nämligen att tillvarataga allmänhetens intressen, så att den icke blir uppskörtad i avseende å priset och kan på så bekvämt sätt som möjligt få dessa frimärken sig tillhanda. Dessutom har tillkommit en annan sak, som också för mig verkat avgörande vid motionens framläggande, och det är, att på de ställen, där man åtminstone i de medelstora städerna i synnerhet säljer frimärken, nämligen i tidningsaffärerna och framför allt på pressbyråerna, där har det visat sig, att man icke sålt frimärken, utan att man i samband därmed också betingat sig att få sälja till exem-

Ang. provisio-
nen vid för-
säljning av
frankotecken.
(Forts.)

pel en 25-öresbok eller en tidning. Detta har förorsakat, att man tvingats köpa tidningar, som man aldrig annars håller, och att personer till och med måst köpa böcker, som de varken hava behov av eller tänkt köpa. För att komma åt till exempel ett tioöres frimärke har man sålunda fått göra större inköp, som varit överflödiga och delvis onyttiga.

Jag har för min del ansett, att för att råda bot på detta, torde man icke hava någon annan väg att beträda än att i samband med lagstiftning angående förbud mot att taga mera betalt för frimärken, än vad valören angiver, också höja provisionen på frimärksförsäljning. Men jag får säga, att detta har varit en bisak för mig och ingalunda en huvudsak; allmänhetens intresse har härvid varit huvudsaken.

Jag kan dock icke underlåta att i sammanhang härmed såsom min personliga uppfattning uttala, att den besparing, som man tror sig göra för statsverket genom att medgiva en mindre provision, torde vara ganska tvivelaktig. Jag har vid samtal med vederbörande vid åminstone ett par av de medelstora postanstalterna fått den upplysningen, att man haft ofantligt mycket besvär av denna frimärksförsäljning, som, då den skett genom postverkets försorg, alltid bedrivits med överkvalificerad arbetskraft, som varit betydligt dyrbarare än den, som användes i cigarr- och tidningsaffärer. Jag vill därför säga, att det är tvivelaktigt, huruvida den ekonomiska fördel, som man tror sig ernå genom att icke höja provisionen, också i verkligheten vinnes.

I stort sett kan man säga, att både utskottet och generalpoststyrelsen i sin motivering visat tillmötesgående mot motionens syfte, och om, såsom jag hoppas, de uttalanden, som gjorts från utskottets och generalpoststyrelsens sida, möjligen skulle leda till framläggandet av något positivt förslag, skulle ju därmed något vara vunnet. Dessutom kan det vara möjligt, att man får komma igen med yrkandet lagt efter något andra grunder. Om jag förstår utlåtandet rätt, tycks det vara så, att utskottet icke kunnat biträda det framtillda slutyrkandet och icke heller ansett sig kunna göra någon ändring däri, och att detta varit orsaken till dess hemställan om avslag. Vilket resultatet än kommer att bli i kammaren, är jag förvissad om, att man nog i framtiden kommer att inse, att de stora olägenheter, som här påvisas, äro av beskaffenhet, att man förr eller senare måste vidtaga åtgärder för att få en ändring till stånd.

Herr Andersson i Fiskebäckskil: Herr talman! Denna fråga om provision vid försäljning av frankotecken har varit föremål för statsmakternas prövning åtskilliga gånger och senast så nyligen som vid 1916 års riksdag. Det var nämligen så, att revisorerna i 1913 års berättelse framhöllo, att provisionen vid försäljning av frimärken var för hög, och efter detta revisorernas uttalande igångsatte generalpoststyrelsen en utredning beträffande denna provision. Vid 1916 års riksdag framlades en proposition om sänkning av provisionen vid försäljning av frimärken, vilken gick ut på, att provi-

sionen skulle utgöra 2 kronor för varje fullt hundratal kronor av inköpta frankotecken intill ett sammanlagt värde av 1,000 kronor, därutöver skulle provisionen bliva en krona för varje hundratal kronor upp till 5,000 kronor, därefter skulle provisionen sänkas till 50 öre, tills det totala beloppet uppgick till 10,000 kronor, och gick försäljningssumman ännu högre, skulle icke någon provision ifrågakomma. Förut hade provisionen varit 2 procent utan någon begränsning. Därvid hade en hel del missförhållanden uppstått, som statsrevisorerna också beaktat. I enlighet med denna proposition, som framkom vid 1916 års riksdag, fattade riksdagen sitt beslut. Detta beslut har således icke varit i verkställighet mer än något över ett år, och under sådana förhållanden har det syntts utskottet oriktigt att redan nu upptaga denna fråga till förnyad prövning.

Här påpekas nu, att allmänhetens intressen icke blivit fullt tillgodosedda, och särskilt har av herr Nylander framhållits, att från minuthandlarförbundet och från tobakshandlarna inkommit begäran om en förhöjning av provisionen. Det torde vara alldeles klart, att dessa korporationer härvidlag företräda sina speciella intressen, och det är ingenting att förundra sig över, att sådana framställningar gjorts. Men även om nu provisionen skulle ökas igen, så är därmed icke sagt, att alla dessa svårigheter, som nu lära förekomma för allmänheten att skaffa sig frimärken, skulle bringas ur världen. Utskottet har därför ansett det vara klokast att se tiden an på denna punkt för att få större erfarenhet om hur den nu utgående provisionen kommer att verka i längden.

Motionärerna ha huvudsakligen vänt sig mot ett missförhållande av ganska betänklig art, som förekommit, nämligen det förhållandet, att det tagits mera betalning för frimärken, än vad deras valör anger. Det har också framstått för utskottet som en nödvändighet, att detta missförhållande undanröjes, och i motiveringen har utskottet även pekat därpå. Det förefaller mig också, som om motionärerna skulle vara tillfredsställda med denna behandling inom utskottet, och jag tror också, att det är ur alla synpunkter lyckligast, att kammaren nu följer utskottet i denna fråga.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nylander: Även om riksdagen så sent som år 1916 fattat beslut i denna fråga, så kan jag som jag nyss framhöll efter de konsekvenser, som beslutet medfört för allmänheten, icke finna annat, än att det icke varit så vidare lämpligt. Jag anser därför, att, med den vändning som saken tagit det skulle vara lyckligt att verkställa en utredning och att därför en skrivelse till Kungl. Maj:t vore på sin plats.

Herr ordföranden i 3:dje tillfälliga utskottet omnämnde, att tobakshandlarna och minuthandlarna vänt sig till mig med en skrivelse, och tillade, att det är naturligt, att de skola söka tillvarata sina intressen. Jag vill då invända, att jag finner det alldeles naturligt, att den andra parten, nämligen generalpoststyrelsen, också kommit med en skrivelse och yrkat avslag, men huruvida

Ang. provisionen vid försäljning av frankotecken. detta avslag från ekonomisk synpunkt skulle vara så lyckligt, om exempelvis på grund därav ökade arbetskrafter bli behövliga, det är svårt att yttra sig om.

(Forts.)

Även om herr Fast icke *fasthåller* vid sin motion, så ber jag att få göra det och yrkar därför fortfarande avslag på utskottets hemställan och bifall till motionen.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Härpå föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av herr Nylanders motion, nr 281, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om åtgärder till främjande av reguljär flygtrafik.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 11.

Ang. ny förfoganderättslag.

Vidare förekom till behandling lagutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, dels ock i anledning därav väckta motioner.

Genom en den 22 februari 1918 dagtecknad proposition, nr 99, vilken blivit hänvisad till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehäft följande i anledning därav väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 139 av herr *Ollas Ericsson m. fl.*; och
nr 141 av herr *von Essen m. fl.*; samt

inom andra kammaren:

nr 319 av herr *Nilsson* i Vibberbo *m. fl.*;
nr 324 av herr *Olsson* i Broberg *m. fl.*;
nr 326 av herr *Andersson* i Knäppinge *m. fl.*;
nr 329 av herr *Magnusson* i Skövde; och
nr 330 av herr *Osberg m. fl.*

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande

Ang. ny förfoganderättslag.
(Forts.)

Lag om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, på sätt i denna lag stadgas, påfordra, att egendom avstås eller eljest ställes till förfogande för ändamål, varom nedan sägs.

2 §.

1 mom. Finnes erforderligt,

antingen för tillgodoseende inom riket eller någon del därav eller å särskild ort av befolkningens behov av livsmedel, foder för kreatur, vara, som är avsedd att genom sin förbränning alstra värme, ljus eller kraft, beklädnadsvara eller annan för befolkningen viktig förnödenhet,

eller för beredande av tillgång till vara, som är behöflig för krigsbruk eller annat statens ändamål, för kommun eller allmän inrättning eller eljest för något särskilt ändamål av betydelse för det allmänna,

att vara, som nu är nämnd eller som kan användas för åstadkommande, beredade, iståndsättande, tillhandahållande eller transport av dylik vara, ställes till kronans förfogande,

vare innehavaren av sådan vara pliktig att, om Konungen så förordnar, till kronan mot ersättning avstå varan, i den mån densamma icke må av innehavaren behållas enligt vad i 7 § stadgas.

2 mom. Är vara, som på grund av meddelat förordnande skall avstås till kronan, ej i så berett skick som erfordras för varans användande till det därmed avsedda ändamålet, vare innehavaren, enligt vad Konungen förordnar, pliktig att innan varan avstås eller därefter låta den undergå nödig beredning, i den mån denna enligt gängse förfarande med varan och ortens sed skulle hava verkställts av innehavaren, om varan ej tagits i anspråk för kronans räkning.

3 mom. Vara, som avstås till kronan, skall av innehavaren avlämnas inom tid och å ort inom länet, som av Konungen eller den Konungen därtill bemyndigat föreskrives och vare innehavaren berättigad att, om varan skall avlämnas å annan ort än den, där varan finnes, åtnjuta ersättning av kronan för varans forsling till orten för avlämnandet.

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.

(Forts.)

3 §.

Förordnande enligt 2 § må avse jämväl vara, som efter förordnandets meddelande tillverkas eller eljest framvinnes eller ock införes till riket eller inom riket införes till viss del därav.

4 §.

1 mom. För behov, som i 2 § angives, äger Konungen förordna om beslag å där avsedd vara; och må sådant förordnande meddelas även beträffande vara, som därefter framvinnes eller införes.

Då beslag lagts å vara, må innehavare av varan icke förfoga däröver i vidare mån än i 7 § stadgas.

2 mom. Har ej inom trettio dagar från det beslag blev gällande innehavaren förpliktats avstå varan till kronan, och ingiver han till Konungens befallningshavande en till Konungen ställd ansöknings om beslagets hävande, skall beslaget upphöra att gälla, där ej sådant förpliktande sker inom lika tid från utgången av nyssnämnda trettio dagar eller från det ansöknings därefter ingavs.

5 §.

1 mom. Där det för tillgodoseende av sådant behov av vara, som i 2 § avses, prövas nödigt, att kronan förfogar över fastighet, byggnad eller annan anläggning eller järnväg, fartyg eller annat transportmedel utan att samma egendom avstås till kronan, vare ägare eller innehavare av egendomen pliktig att, i den mån Konungen så förordnar, mot ersättning ej mindre till kronan upplåta egendomen eller del därav med tillhörande inredning eller utrustning än även tåla eller vidtaga erforderlig ändring eller förflyttning av inredning eller utrustning, som nu är nämnd. Ägare eller brukare av fastighet, som enligt vad nu är sagt upplåtes för drivande av jordbruk, äge dock, där han ej annorstädes förfogar över bostad, att få sig anvisat nödigt bostadsutrymme å fastigheten. Vad i första punkten är stadgat gälla ock om byggnad, som erfordras till bostad åt driftspersonal, samt om mark eller byggnad för upplag.

Ägare eller innehavare av byggnad vare ock, där det finnes oundgängligen erforderligt för beredande av bostad för husvilla, pliktig till kronan mot ersättning upplåta byggnaden eller del därav, så framt den ej av honom eller annan användes till bostad eller för rörelse eller annan verksamhet eller eljest genom upplåtelsen avsevärd skada eller olägenhet skulle vållas.

2 mom. Erfordras för ändamål, som i 1 mom. första stycket är sagt,

att från fastighet tillhandahålles vara, som där frambringas eller finnes tillgänglig,

eller att vid fabrik eller annan anläggning tillverkas, beredes eller istandsättes viss vara,

eller att med järnväg, fartyg eller annat transportmedel verk-

ställes forsling av viss vara eller av arbetare eller driftspersonal, som för varas framställning eller tillhandahållande erfordras,

*Ang. ny för-
foganderätts-
lag.*

utan att kronan i övrigt förfogar över egendomen,

(Forts.)

vare ägare eller innehavare av sådan egendom pliktig att, efter ty Konungen förordnar, mot ersättning vidtaga de åtgärder, som för varans frambringande, beredande, tillverkning, isländsättande eller tillhandahållande erfordras, eller verkställa forsling, som nyss är sagd.

Om rätt för innehavare av fastighet eller av fabrik eller annan anläggning att tillgodogöra sig vara, som å fastigheten frambringas eller finnes tillgänglig eller vid anläggningen tillverkas, gälla vad i 7 § stadgas.

3 mom. Tages genom förfogande, som i denna § avses, växande skog i anspråk, bör ej utan tvingande skäl avverkning av kronan bedrivs eller innehavaren åläggas i större omfattning än med god skogshushållning är förenligt.

6 §.

Förordnande, varom i 2, 3, 4 eller 5 § förmåles, må avse alla eller blott vissa innehavare av egendom av angivet slag. Förordnandet vare mot innehavaren gällande när han därav fått del; dock att förordnande, som avser vara, vilken efter förordnandets delgivning framvinnes eller införes, skall gälla från det varan framvunnits eller införts.

7 §.

Utan hinder av förordnande enligt 2 § 1 mom., 3 §, 4 § 1 mom. eller 5 § 2 mom. må innehavare av vara behålla eller använda så mycket därav, som ej uppenbarligen överstiger oundgängligt behov för honom eller den, som av honom njuter kost eller stat. Konungen eller den därtill av Konungen förordnats må dock i fråga om vara, som innehavaren förvärvat i uppenbart syfte att åter avyttra densamma, kunna, där i särskilt fall synnerliga skäl därtill äro, förbjuda innehavaren att i någon mån förfoga över varan.

Då vad i första stycket första punkten stadgas vinner tillämpning, äger Konungen eller den därtill av Konungen förordnats bestämma, huru mycket av varan innehavaren må behålla eller använda. Beslut, varigenom meddelas sådan bestämmelse, må icke innefatta prövning av lagligheten av åtgärd, som varuinnehavaren dessförinnan vidtagit.

Har beslut om förbud eller annan bestämmelse, som ovan i denna § avses, meddelats av annan än Konungen, må innehavaren av varan sist å tjugonde dagen från det han erhållit del av beslutet däröver anföra besvär hos Konungen; dock lände beslutet utan hinder av anförda besvär till efterrättelse, om ej Konungen annorlunda förordnar.

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.

(Forts.)

8 §.

Innehavare av vara, som skall avstås till kronan eller tagits i beslag, vare pliktig upplägga, förvara och vårda den; och varde nödig kostnad härför honom av kronan gottgjord.

9 §.

Skall vara jämlikt 2 eller 3 § avstås till kronan och möter ej genom innehavarens förvällande hinder att varan tages i besittning för kronans räkning, stånde kronan faran för att varan av våda förstöres, försämras eller minskas.

Häves beslag, som enligt 4 § lagts å vara, eller upphör det eljest att gälla utan att varan avstås till kronan, och har varan lidit skada till följd av beslaget, gälde kronan ersättning för skadan.

10 §.

Då vara, som jämlikt 2 eller 3 § skall avstås till kronan eller som enligt 5 § 2 mom. skall ställas till kronans förfogande, avlämnas eller eljest för kronans räkning tages i besittning, vare kronan ägare av varan.

11 §.

1 Mom. Anspråk på ersättning av kronan, som av denna lag föranledas, skola med iakttagande av vad i 2 mom. av denna § sägs prövas enligt de grunder, om vilka förmåles i gällande lag angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov; och skall angående sätt och tid för ersättningens bestämmande och erläggande gälla vad i samma lag stadgas om likvid för fullgjord rekvisition.

2 Mom. Förordnar Konungen om avstående av vara, varde den innehavaren enligt 2 § tillkommande ersättning för varan bestämd till det värde, som gällde vid tiden för förordnandets meddelande, eller, om varans avstående föregåtts av beslag, till det värde, som gällde, då förordnande om beslaget gavs; för vara, som i 3 § avses, bestämmes ersättningen till det värde, som gällde vid tiden för framvinnandet eller införandet.

Har vara jämlikt förordnande, som i 2 § 2 mom. sägs, undergått beredning, skall ersättningen utgå med hänsyn till det värde, som gällde, när beredningen fullbordats.

12 §.

Har vara, som borgenär hade såsom pant eller eljest under panträtt i handom, avståtts till kronan, eller har borgenär, som, då vara avstods, hade panträtt i varan utan att hava den under panträtt i handom eller ägde rätt att till säkerhet för sin fordran hålla varan kvar, hos den, som det tillkommer att gälda ersättningen för varan, innan sådant skett framställt yrkande att undfå betalning ur ersättningen, varde denna överlämnad till överexekutor i den ort, där va-

ran avstods; och äge beträffande överexekutors förfarande med ersättningen bestämmelserna om fördelning hos utmättningsman av köpeskilling för utmättningsvis såld lös egendom motsvarande tillämpning.

Ang. ny förfoganderättslag.
(Forts.)

13 §.

Meddelas förordnande, varom i 2, 3 eller 5 § stadgas, äger Konungen, i den mån så prövas nödigt, föreskriva, att egendom skall avstås eller upplåtas eller arbete utföras icke åt kronan utan åt annan, som i förordnandet bestämmes; och skall, då sådan föreskrift meddelats, vad ovan i denna lag stadgas om kronan i tillämpliga delar gälla beträffande den, som sålunda sättes i kronans ställe. Fullgöres ej inom stadgad tid honom åliggande skyldighet att gälda ersättning, som enligt denna lag skall utgå, vare kronan pliktig att, på ansökning av den till ersättningen berättigade, den samma gälda.

14 §.

Det åligger en var, att vid förfrågan av Konungens befallningshavande eller enligt dess uppdrag av kronobetjänt, lämna upplysning, huruvida och i vilken myckenhet han innehar i 2 § avsedd vara.

Vägrar någon vid sådan förfrågan att lämna den begärda upplysningen eller finnes skäligen anledning misstänka, att han söker vilseleda om sitt innehav av varan, äger Konungens befallningshavande låta verkställa undersökning av salubod, magasin, kontor eller annan lägenhet, varöver han förfogar, samt taga del av hans handelsböcker och andra dylika handlingar.

Vad vid sådan undersökning inhämtas må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med undersökningen avsedda ändamål.

15 §.

Den, som med vetskap därom att förordnande enligt 2, 3, 4 eller 5 § meddelats, olovligt förfogar över, undansticker, skadar eller förstör vara eller annan egendom, som förordnandet avser, eller eljest åsidosätter vad på honom ankommer till fullgörande av förordnandet eller av eljest enligt denna lag behörigen meddelade föreskrifter eller ock att fullgöra honom enligt 8 § åliggande skyldighet att taga hand om sådan vara, varde dömd till böter från och med etthundra till och med tiotusen kronor eller till fängelse. Äro omständigheterna synnerligen förmildrande, må böter nedsättas till tio kronor; äro de synnerligen försvårande, må dömas till straffarbete i högst två år. Lag samma vare, om någon vid förfrågan av Konungens befallningshavande eller enligt dess uppdrag av kronobetjänt vägrar att lämna upplysning, varom i 14 § förmäles, eller vid sådan förfrågan eller vid undersökning, som i samma § sägs, söker vilseleda om sitt innehav av någon i 2 § avsedd vara.

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.

(Forts.)

16 §.

Delaktighet i brott mot denna lag straffas efter ty i 3 kap. strafflagen är stadgat.

17 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, skola tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skall förvandling ske enligt allmänna strafflagen.

18 §.

Genom denna lag göres ej inskränkning i den rätt till rekvisition, som enligt gällande författningar tillkommer militär myndighet.

19 §.

Konungen äger meddela bestämmelser om delgivning, genom kungörelse eller annorledes, och om verkställighet av förordnande, varom i 2, 3, 4 eller 5 § är stadgat, samt om användande för det avsedda *behovet* av vad enligt denna lag tagits i anspråk, så ock i övrigt giva de närmare föreskrifter, som må erfordras för tillämpning av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1918 och gäller till och med den 30 april 1919. Vad i 15 § av denna lag stadgas om straff lindring vid synnerligen förmildrande omständigheter skall, utan hinder av övergångsbestämmelse till äldre lag, äga tillämpning, där efter den 30 april 1918 ansvar ådömes för förseelse mot den äldre lagen.

Där beslag å vara eller annat förfogande över egendom, varom på grund av äldre lag förordnats, gäller till och med den 30 april 1918, äger Konungen före den 1 maj 1918 förordna, att nämnda förfogande skall fortfarande gälla, såsom vore därom enligt denna lag förordnat; och vare delgivning av det nya förordnandet ej erforderlig. Har sådant förordnande givits angående beslag, varde den i 4 § 2 mom. bestämda tiden av trettio dagar efter beslag räknad från det beslaget först blev gällande, och skall vad i 11 § stadgas om ersättnings bestämmande till värdet vid den tid, då förordnandet om beslag gavs, äga tillämpning i fråga om det förordnande, som först meddelats.

Har den 30 april 1919 förordnande om varans avstående till kronan ännu ej blivit mot innehavaren gällande, vare förordnandet utan verkan. Beslag enligt 4 § eller förfogande enligt 5 § gälle ej längre än till nyss angivna tid; dock skall, där fastighet, vars jord befunnits uppenbarligen vanhävdad, på grund av förordnande enligt 1 mom. första stycket i sistnämnda § upplåtits för drivande av jordbruk, upplåtelsen gälla under den i förordnandet eller med stöd därav bestämda tid, högst fem år. I fråga om ersättning, vartill någon enligt denna lag är berättigad den 30 april 1919 eller för upplåtelse, som därefter gäller, så ock beträffande ansvar för förseelse, som i 15 § avses, där den begåtts före den 1 maj 1919, skall vad i denna lag stadgas fortfarande äga tillämpning.

B. att motionerna nr 139 och 141 i första kammaren samt nr 319, 324, 326, 329 och 330 i andra kammaren, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under mom. A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ang. ny förfoganderättslag.
(Forts.)

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Jag ber att i avseende å föredragnings sättet få föreslå,

att lagförslaget föredrages paragrafvis samt, där så anses lämpligt, momentvis, med ingresser, rubriker och utskottets hemställan sist;

att vid behandlingen av 2 § 1 mom. i lagförslaget diskussionen må omfatta betänkandet i dess helhet;

att lagtexten ej må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse lagförslaget kommer att i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan förändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna förändras; samt

att i avseende å nummerbeteckning i paragrafer och moment utskottet må vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Punkten A.

Det av utskottet framlagda lagförslaget.

Efter föredragning av 1 § anförde

Herr Nilsson i Vibberbo: Herr talman! Lagutskottet har icke välvilligt behandlat vår motion med anledning av förfoganderättslagen. Den är nämligen i alla delar avslagen. Men motiven för avslag äro skäligen matta, för att icke säga ohållbara.

Visserligen innehåller lagen någon förordning, som för närvarande är nödvändig i vad den angår en jämn och rättvis fördelning av tillgängliga livsmedel. Men detta omdöme kan dock ej fällas om en del andra lagar och påbud, som gripa in i kristidens förhållanden, och dit hör bestämmelsen om förfogande över jordbruksegendom och beslag av våra husdjur.

Men här kan man göra den invändningen, att lagen avser vanhävdad jord och att tillämpningen under kristiden gått ut endast över sådan. Ett ytterligare stöd för denna tanke kan anses ligga i justitieministerns motivering till denna lag, däri framhålles, att Kungl. Maj:t må äga rätt att vid tillgodoseende av befolkningens

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)

behov av jordbruksprodukter, förordna, att vanhävdad jordbruks-egendom upplåtes åt kronan eller åt annan. Lagen skulle således icke innebära någon fara för hävdad jord. Nu är det emellertid klart, att vid tillämpningen gäller icke motiveringen utan lagtexten, och i denna finns ingenting, som fritager även hävdad jord från förfogande. Detta framgår också tydligt av lagutskottets utlåtande. Och häri ligger faran.

Om därför något kristidsorgan, som har med produktionen att göra, kan komma att anse, att en jordbruksegendom eller del därav är för visst ändamål behöflig, så bestämmes om förfogande, och ägaren har att vidtaga de åtgärder, som vederbörande anse nödiga, i vad dessa avse såväl jordens bruk som husens användning i övrigt. Ingenting vore nu att mot denna åtgärd invända, om blott produktionen härmed kunde ökas, men det blir raka motsatsen och varan därjämte fördyrad, under det att f. d. ägaren löper fara att på sådant brukningsrätt göra stora förluster, ja, rent av bli ruinerad. Detta kan verkligen inträffa, om sådan egendom plottas sönder i ensidigt bruk av sådana produkter, som tillfälligt avse folknäringen, då ju genom denna åtgärd skörden av kreatursfoder i avsevärd grad måste minskas, med påföljd att djuren måste nedslaktas.

Att faran för ingrepp på hävdad jordbruk är större nu än förr, ligger naturligen i den omständighet, att den nya kristidsorganisationen har till huvudsaklig uppgift att framdriva produktion av livsmedel. Huru lätt kan det därför icke inträffa, att vederbörande finna sina syften bättre tillgodosedda genom expropriation med en fullständig omläggning av jordens brukningssätt, en åtgärd, som icke kan gagna folknäringen.

Men faran för här angivna åtgärd ligger även i den omständigheten, att kristidspolitikerna hela tiden pointerat sitt fulla miss- troende till jordbrukarnas praktiska duglighet för sitt krävande och ansvarsfulla kall, men även till deras goda vilja.

Under det man således så gott som lämnat jordbrukarna ur räkningen, har man fäst sin uppmärksamhet och förhoppning vid kommissioner och tjänstemän, som föga eller ingen inblick ha i verkligt jordbruk, och på detta sätt tänker man framdriva produktionen.

Men en lag, som kan innebära här angivna konsekvenser med hänsyn till såväl äganderätt som existensberättigande och som på ett oroväckande sätt vid dess tillämpning kommer att blottställa den sunda utvecklingen av livsmedelsproduktionen är ägnad att väcka allvarliga bekymmer.

I 7 § av förfogandelagen stadgas, vad jordbrukaren har rätt att behålla och använda oberoende av bestämmelserna i §§ 2—5. Där undantages endast vad som ej uppenbarligen överstiger oundgängliga behovet för honom själv eller den som av honom njuter kost eller stat. Men ingenting säges där om husdjuren eller foder åt dessa. Detta påkallar vår särskilda uppmärksamhet. I justitieministerns motivering till andra paragrafen av denna lag ställ-

des i utsikt att genom statens ingripande i större utsträckning, än vad som kan ske genom frivillig försäljning, minska kreaturstammen. Avsikten synes alltså vara att genom tvångsåtgärder göra en större utgallring av våra husdjur eller att avstå dessa till kronan, något som också tydligt framgår av utskottets utlåtande i denna punkt. Givetvis måste då denna utgallring i första hand gå ut över våra kostallar, och motivet för åtgärden anges vara att på detta sätt uppbära ett större tillskott åt folknärningen. Härmed skulle också alla betänkligheter mot denna lag vara undanröjda. Vi påstå däremot, att just med hänsyn till folknärningen varken kan eller får denna nedslaktning äga rum. Kostammen här i landet har aldrig varit så rik, att den fyllt de krav som jordbruksnärningen med rätta ställt på den, och under kristiden har den därjämte minskat avsevärt och minskar allt fort. Att nu således vidtaga en ytterligare utgallring är liktydigt med att borttaga själva grunden för folkförsörjningens möjlighet. Ty grunden för denna ligger i en rik kostam. Att därför borttaga denna grund är att taga bort brödet för folket.

Ang. ny förfoganderättslag.
(Forts.)

Men om nu denna utgallring skall verkställas, hur kommer den då att utföras? Givetvis mot de djur, som för mjölkproduktionen äro svagast, d. v. s. ungdjuren eller kvigorna. Men likasom ungdomen är fosterlandets hopp, så är kvigan ladugårdens, jordbrukets. På henne bygger jordbrukaren sin framtid, hon är grundvalen för hans ekonomi. Med djup tanke och vårdande omsorg har han under flerårigt arbete uppdragit en ädel och givande kostam, som i detta nu till stor del består av ungdjur. Detta sitt dyrbara verk skall han nu genom denna åtgärd få tillspillogivet utan att därför tillnärmelsevis erhålla den ersättning, som detta arbete kostat honom och kommer att kosta, innan skadan blivit botad. Den förlust som drabbar den svenske jordbrukaren räknar sig i millioner kronor. Vem skall ersätta detta?

Även en annan synpunkt måste i detta sammanhang andragas. Det är det ovedersägligt stora behov av gödsel, som för närvarande gör sig gällande. Men genom att minska djurens antal minskar man gödseltillgången och därmed växtnärningen, men utan växtnäring inga skördar. Men det är skördar vi behöva, om folket skall få bröd.

Det synes mig därför vara oförsvarligt och dumt tillika att på samma gång tillsätta en tjänstemannakår på 10,000 personer med uppgift att bryta ny mark för odling av brödsäd och samtidigt hysa den tanken att i större utsträckning minska kreaturstammen.

Med tanke dels på det svåra ingrepp på enskildes äganderätt och dels med hänsyn till det värdelösa ur folknärningens synpunkt, som här ovan angivna åtgärd innebär, finner jag mig ha anledning nedlägga protest mot att husdjuren dragas in under förfogandelagen.

Herr talman, 5 § 3 mom. stadgar om förfogande över växande skog, men att avverkningen icke skall ske i större utsträckning än som är förenligt med verkligt god skogshushållning. Bränsle-

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)

kommissionens verksamhet är under all kritik. Redan dess första steg i denna värld var ett grundligt misstag. Misstaget ligger i det sätt, varpå beslaget utfördes. Vi känna alla till att detta beslag verkställdes så, att alla skogar, som lågo efter järnvägslinjerna och andra trafikleder, i första hand lades under beslaget. Här — säger jag — är ett verkligt stort misstag begånget, ty genom denna åtgärd drabbades vissa skogsägare av förfoganderättslagen, medan andra gingo fullständigt fria, och därtill ägare av sådana skogar, som lågo på för en fördelaktig realisering lämpliga platser. Att bränslekommissionen vidtog denna åtgärd, är lätt förklarligt. Orsakerna voro nämligen två. Det gällde i första häpenheten att få ved så raskt som möjligt och därjämte att så fort som möjligt få folk att hugga denna ved. Detta syfte vanns med den åtgärd, som ligger i det första beslaget.

Om vi vidare tänka på huru bränslekommissionen utfört detta sitt verk, slår det oss med häpnad och förvåning, huru människor med sakkunskap kunna gå så till väga som bränslekommissionen gjort. Vi fingo veta, att den skulle arbeta efter principen: god skogsvård och god skogshushållning, men nu stämmer icke detta med verkligheten, såsom var och en, som gör sig tid att undersöka förhållandena, torde finna. Skulle det verkligen hava skett efter den nyssnämnda principen, skulle det icke se ut så i våra skogar, som det nu gör. Detta visar sig bäst på de platser, där björkskog stått så, att den kommit under kommissionens beslag. Jag känner fall, där man på en areal av icke fullt 100 tunnland avverkat icke mindre än bortåt 1,000 kubikmeter ved — och detta därtill i skogar, som varit ganska hårt anlitade förut. Nu finns det väl näppeligen någon som kan påstå, att sådant stämmer överens med god skogsvård och skogshushållning. Detta är ingenting mindre än en ren skogsskövling.

Om vi vidare tänka på huru bränslekommissionen sköter sina affärer, finna vi, att det är mycket illa. Jag vet, att för närvarande i de norrländska skogarna ligga 2, 3, ja 400 tuggmaskiner i snö, regn och slask och bliva totalt förstörda samt kunna icke komma till någon användning. På samma sätt förhåller det sig med en hel del lokomobiler. Det är givet, att statskassan genom kommissionen kommer att göra stora förluster. Jag vill icke profetera härom, men jag tror, att när den stora räkenskapsdagen en gång kommer för bränslekommissionen skall det visa sig, att denna kommission tillskyndat statskassan en skuld på över två hundra millioner kronor. Här och var i skogarna, på markerna, utefter järnvägslinjerna, på åkrar och andra odlingsbara ställen ligger veden i stora massor huller om buller. Bränslekommissionen kan icke få undan den. Den kommer således att hindra produktionen av livsmedel. I Norrland har kommissionen bjudit ut ved till järnverken, 400,000 kbm i ett enda tag, men veden är för dyr, så att järnverken icke kunna köpa den. Vad skall det bliva av detta? I södra Sverige utbjudes veden på samma sätt i stora par-

tier, men det finnes icke någon köpare, ty veden är alldeles för dyr. Härav finner man, huru omöjlig bränslekommissionen är.

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.

(Forts.)

Det vore mycket mer att säga om denna inrättning. Jag skulle dock helst vilja yrka avslag på det moment i lagen som berör bränslekommissionen. Men jag tror, att det icke lönar sig, och därför nöjer jag mig med vad jag sagt och väntar med vidare anmärkningar, tills bränslekommissionens räkenskap-dagen kommer. Underbart är det i alla fall, att en sådan inrättning skall vinna andra kammarens gillande, och att denna demokratiska kammarare kan tillåta, att en sådan inrättning existerar i vårt land. Det är icke bara det, att statskassan genom densamma tillskyndats stora förluster, utan även enskilda skogsägare.

Statsrevisorerna anmärkte att vedens dyrhet berodde därpå att rotvärdet var för högt. Om jag t. ex. skulle skänka all den ved, som bränslekommissionen huggit på min skogsmark, hit till Stockholm, skulle veden ändå komma att kosta sina modiga 55 kronor per famn, och ändå säga statsrevisorerna, att rotvärdet är för högt. Nej, bränslekommissionen är för dyrbar och dess tjänstemän så dyra och så många, att det är förvånansvärt, att någonting sådant kan få existera. Där sitter chefen med sina modiga 30,000 kronor; en del jägmästare hava sin rundliga inkomst på 15,000 kronor och därutöver och där sitta fröknar, som kanske aldrig förut sysslat med skrivarbete, och hava — många av dem — 250 kronor och därutöver i månaden. Är det rimligt att på detta sätt slösa med pengar, när statens behov på andra områden äro så stora?

Såsom jag förut nämnde skulle jag allra helst velat yrka avslag på den punkt, som handlar om bränslekommissionen, men jag skall sluta med vad jag anfört och skall icke nu framställa yrkande därom.

Vidare yttrades ej. Paragrafen godkändes.

2 §.

Sedan 1 mom. föredragits, anförde:

Herr Lithander: Herr talman! Det föreliggande utskotts-
betänkandet inrymmer, därest det av riksdagen antages till lag, en ofantligt stor befogenhet för regeringen, även om förslaget innebär åtskilligt mindre än vad Kungl. Maj:t yrkat. Man bör emellertid icke låta detta tillfälle gå sig förbi utan att i andra kammaren göra ett uttalande, vari tillrådes en ytterligt varsam tillämpning av denna förfoganderättslag. Förhållandena i krigförande länder hava därstädes föranlett att gå före med förfoganderättslagar, och vi hava följt med. Men jag vill då framhålla, att vid tillämpningen bör det noga beaktas och göras en skillnad mellan vad som i krigförande länder är oundgängligen nödvändigt och vad som i olika hänseenden verkligen behöver vidtagas i ett land,

Ang. ny förfoganderättslag.
(Forts.)

som står utanför kriget. Jag tror, att man i vårt land i mångt och mycket gått utöver vad som strängt taget varit nödvändigt. Utskottet säger på sidan 5: »Givetvis ligger det emellertid i sakens natur, att i fråga om kronans expropriationsrätt till kreatur, liksom vid tillämpning av förevarande lag över huvud, all möjlig hänsyn bör tagas. därtill, att större ingrepp icke sker i den enskildes rätt än som av föreliggande behov oundgängligen föranledes.» Jag ber att få på det kraftigaste understryka denna passus i utskottets motivering, ty det är av yttersta vikt, att den sedan vid tillämpningen av lagen icke glömmes bort, utan att hänsyn därtill toges under hela den tid, den föreliggande lagen avser att gälla. Det är nog så att ovissa förhållanden över huvud taget, när stora delar av den svenska befolkningen känna sig utsatta för än det ena och än det andra och icke veta, i vad mån de hava rätt att fritt handla och verka, bidraga att avsevärt motverka produktionen och rörelsen. Och det är då alldeles icke givet, att man med sådana kraftåtgärder, som understundom vidtagas, när det slutliga syftet, att verkligen trygga befolkningens behov.

En detalj i detta förslag skall jag be att få fästa uppmärksamheten på, när det på sidan 16 heter: »I fråga om sättet för vanhävdens konstaterande förutsätter utskottet att föreskrifter härom komma att meddelas i den verkställighetsförordning, som torde vara att förvänta som en följd av den nya lagens antagande.» Man bör givetvis uppfatta detta icke blott såsom en förmodan utan som en bestämd förutsättning, att så må ske, så att icke på detta område värre svårigheter vållas än som är oundvikligen nödvändigt. Det är ju så, att den förfoganderättslag, vi redan hava vilat såsom en tung hand över jordbruket och försvarat produktionen, liksom den även på andra områden vållat icke så obetydliga svårigheter. Nu har helt nyligen — innevarande vecka — en ny tillämpning av förfoganderättslagen genom Kungl. Maj:ts förordning av 12 april lagt sin hand över enskildas verksamhet vida ut över vårt land, och det har icke från början fullt tydligt framgått vad myndigheterna avsett, då de syftat att nå illojala och med all rätt klandrade utväxter på handeln. Kungl. Maj:t har träffat åtgärder, som man med fullt skäl kan säga vållat betydlig oro inom köpmannakretsar på varje ort i vårt land. Saken är nämligen den, att här har man icke tillämpat förfoganderättslagen på samma vis som eljes, d. v. s. lagt beslag på en viss vara, som staten inom en viss tid i alla fall skall förfoga öfver, utan man har med utgångspunkt från den rätt, denna lag anses innebära, förbjudit den fria handeln, ja på vissa håll verksamhet t. v. över huvud taget.

Förordningen innebär att köpmännen, som ha likvidations-skyldighet för de varor, som de fått, äro förhindrade att omsätta dessa varor i reda pengar, och detta har för mängden medfört ett avsevärt uppehåll i driften. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att det går väl an för kapitalstarka firmor att stå en sådan ryck, men det finns många firmor i vårt land, som inte ha de ekonomiska

förutsättningarna för att på så sätt kunna, om också blott temporärt, avbryta eller väsentligen minska sin verksamhet, och man kan förutse, att detta i atskilliga fall nog kommer att medföra så svåra rubbningar i dessa firmors ekonomi, att de kanske inte kunna fullgöra sina förbindelser, såsom de eljest skulle kunna, utan tvingas till ackorder, betalningsinställelser och konkurser. Detta är en sak, som Kungl. Maj:t i varje fall härvidlag icke tagit hänsyn till. Det kan för Kungl. Maj:t ligga en frestelse i den förfoganderättslag, som det nu gäller för kammaren att fatta ett avgörande beslut om, att med den maktfullkomlighet, som denna förordning lägger i regeringens hand, det tillskapas kommissioner, som sedan i sin tillämpning komma att onödigt hårt träffa verksamheten på olika områden. Föregående talare var just inne på den saken, då han nyss framställde en del anmärkningar gentemot bränslekommissionens verksamhet. Det är ju så, att regeringen icke kan i detalj pröva allting, utan bestämmanderätten över förhållanden som beröra enskilda svenska medborgare i deras utövande av produktiv verksamhet överlämnas i många fall åt för näringslivet relativt främmande personer, där inte alltid den nödiga kontakten med och förståelsen för vare sig jordbruket, det produktiva arbetet, handeln eller industrien finnes. Jag vill alltså begagna tillfället att varna för att man allt för lättvindigt tillsätter dylika kommissioner. Det är lätt att tillsätta dem, men det är mycket svårt att avskaffa dem, och det kan hända, att de utveckla sig till att bli rena ämbetsverk i högre grad än som för den produktiva verksamheten är önskvärt. Det är nog så, att man i vissa fall, när det gällt att komma något ont till livs, inte har tillräckligt tänkt på att man, i och med att man träffar detta, också träffar i mångt och mycket det, som man inte vill träffa. Det är denna fara, som förfoganderättslagen medför, som gör, att man bör varsam samt handskas med den. Jag har alltså med detta velat redan nu påpeka, att det bör tillses, att förfoganderättslagen och rekvisitionslagen ej onödigt skada den produktiva verksamheten och näringslivet eller över huvud taget för hårt ingripa på olika områden.

Nu föreligger ju ett enhälligt utskottsbetänkande; det är därför lönlöst att göra några säryrkanden, och jag har för min del med dessa ord endast velat ge uttryck för vad icke endast jag utan många ute i landet i denna fråga tänka.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman, mina herrar! Utskottet har här kommit med ett enhälligt betänkande, och främsta anledningen härtill har givetvis varit, att vi ansett det synnerligen önskvärt att kunna slippa riva upp en strid om dessa ytterst ömtåliga ämnen. Jag vill säga som min mening, att det hade varit synnerligen önskvärt, om regeringen också tagit litet hänsyn till den synpunkten, och jag måste beteckna det som minst sagt olämpligt eller oförsiktigt, att regeringen, såsom den här gjort, helt och hållet rättat sig efter folkhushållningskommissionens önskelista och lagt fram densamma här i hela dess utsträckning

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)

med knappast någon eller åtminstone mycket bristfällig motivering. Denna önskelista var ju förnämligast riktad mot oss lantmän, och hade den vunnit utskottets och riksdagens bifall, tror jag, att jag kan säga, att den mycket lilla rest av självständighet, vi nu ha, hade fullkomligt försvunnit. Med kännedom om stämningen ute i landet och med kännedom om bondelynnet tror jag mig också med säkerhet kunna påstå, att följden av detta blivit en ökad bitterhet och ökade svårigheter för produktionen. Det hade säkerligen icke föranlett ökad produktion, utan det hade, såvitt jag förstår, medfört alldeles raka motsatsen. Denna psykologiska verkan utåt på bönderna av denna utvidgning av förfoganderättslagen torde vara huvudskälet till, att vi så bestämt motsatte oss denna utvidgning som här varit ifrågasatt, och ingen må väl förundra sig över i alla fall, att vi lantmän icke ha kunnat gå med på sådana utvidgningar, som här föreslås, exempelvis i §§ 2 och 7.

I § 2 har Kungl. Maj:t föreslagit en utvidgning, som avser att införa det s. k. medelbara beslaget. Enligt den nuvarande lagen har Kungl. Maj:t rättighet att, när man behöver spannmål för folkbehovet, ta denna spannmål och, när man behöver kött, ta djuren, och regeringen kan för övrigt ta vilken vara som helst, när den har behov därav. Men enligt Kungl. Maj:ts proposition och folkbushållningskommissionens förslag skulle man nu ha rättighet att lägga beslag på och ta djuren för att därigenom skydda spannmålen, och bakom denna åtgärd låg den motiveringen, att det enda effektiva medlet att hindra bönderna att olovligt utfodra djuren med säd vore att ta deras djur. Herrarna förstå väl, att det knappast finnes någon lantbrukare, som kan gå med på en utvidgning med denna motivering.

Vad sedan beträffar denna § 7, föreslogs där en utvidgning, som gick ut på, att Kungl. Maj:t skulle frånta självhushållare, som bröte mot någon kristidsförordning, rätten till självhushåll, och man kan förstå, när man vet, hur svårt, för att inte säga omöjligt, det är att inte bryta någon gang mot dessa kristidsförordningar på grund av deras mångfald och stränghet, man kan förstå, vilken oändlig källa till trakasserier detta kunde ha blivit för oss lantbrukare. En utvidgning av lagen i sådan riktning hade icke verkat lugnande och förbättrande på situationen, och det är väl det vi egentligen vilja, utan hade i stället åstadkommit en skärpning och kanske rent av olidliga förhållanden, och jag tror, att det är en fördel för alla samhällsklasser, att sådana försök omintetgöras.

Det förslag, som nu föreligger i utskottsbetänkandet, är ju ett kompromissförslag, och liksom vid alla kompromisser är det här så, att ingen fått sin vilja igenom. Vad vänstern beträffar ha många önskemål från dess sida icke blivit beaktade, och jag kan säga herr Nilsson i Vibberbo och åtskilliga andra, som ha en massa anmärkningar att göra mot förslaget, att vi å vår sida icke äro vidare glada över åtskilliga delar av detsamma, men vi ha likvisst ansett, att det ur kloketens synpunkt ändå var bäst att gå

med på denna kompromiss, som i själva verket innebär, att det föreliggande utskottsförslaget i stort sett ligger inom den nuvarande förfogandelagens ram, och att det inte har gjorts några större ändringar. Det är visserligen en hel del jämkningar och förbättringar gjorda särskilt beträffande motiveringen, som nu ger mera utförliga och särskilt för oss lantmän mera tilltalande direktiv, men det föreligger egentligen endast en nyhet av större betydelse, och denna gäller förfogandet över vanhävdad fastighet för idkande av jordbruk. Enligt den nuvarande lagen har ju Kungl. Maj:t denna befogenhet endast så länge den nuvarande lagen gäller. d. v. s. att då beslag skall ske på en jordbruksfastighet, kan det ske endast för ett år, och detta har för konungens befallningshavande ute i landsorten i många fall varit tillräckligt, då det gällt mindre lägenheter på ett litet fåtal tunnland. Då har man nödortfigt kunnat hjälpa sig fram genom att ordna saken med hjälp av närboende grannar etc. Men helt annorlunda ställer det sig, när det gäller större fastigheter med större jordareal, sådana som exempelvis ligga i jobbarhänder och skogsspekulanter händer. Beträffande dessa jordegendomar har det för Kungl. Maj:t och Konungens befallningshavande varit omöjligt på grund av den korta tiden att vidtaga några effektiva åtgärder, ty ingen brukare vill naturligtvis åta sig att bruka en större vanskött egendom för så kort tid, och med hänsyn till nuvarande förhållanden är det ju nödvändigt att möjlighet beredes Kungl. Maj:t att kunna komma åt även dessa. Det kan inte vara rätt, att sådana egendomar under tider som de nuvarande få ligga i vanhävd, och det är med hänsyn härtill, som vi gått med på en utvidgning i detta avseende. Men å andra sidan ha vi strängt följt den regeln, att vi icke böra göra denna Kungl. Maj:ts befogenhet vidsträcktare, än som är absolut nödvändigt på grund av förhållandena, och därför ha vi också förkortat den av Kungl. Maj:t föreslagna tiden från 15 år till 5 år. Denna tid av 5 år har ju varit föreslagen utav produktionskommittén. Jag vet inte, hur produktionskommittén tänkt sig saken, men förmodligen hade den tänkt sig, att en arrendator av en sådan fastighet icke skulle vid sitt avträde ha rättighet att tillgodonjuta någon ersättning för de förbättringar, som under tiden gjorts, och med den utgångspunkten kan man ju säga, att det är berättigat att ta till en ganska lång upplätsetid, ty eljest vill väl knappast någon arrendator ta emot en sådan egendom. Men utskottet har tänkt sig ett helt annat tillvägagångssätt. Det har tänkt sig, att en arrendator, som tillträder en dylik egendom, skulle tillträda den med syn och likaså avträda den med syn. Under sådana förhållanden blir han ju vid avträdet berättigad att utfå ersättning för alla de förbättringar, som han under tiden kostat på fastigheten. Sättes då arrendesumman för fastigheten i förhållande till vad skäligt är, är jag alldeles övertygad om, att en arrendetid av fem år är fullt tillräcklig. Denna arrendetid är för övrigt icke godtyckligt vald, ty i 1907 års arrendelag finnes en

Ang. ny förfoganderättslag.
(Forts.)

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.

(Forts.)

supplerande bestämmelse av innehåll, att där arrendetiden icke är bestämd, skall den anses gälla fem år.

Om herrarna sedan läsa motiveringen till detta slutstadgande, så skola herrarna också där finna, hur utskottet har tänkt sig, att man här skulle gå till väga. Där finnas ganska utförliga direktiv angående detta tillvägagångssätt. Först och främst skall vanhävden på ett fullt tillfredsställande och betryggande sätt genom gode män eller eljest konstateras; sedan vanhävden sålunda är konstaterad, skall det samtidigt ses till, vad orsaken till vanhävden kan vara. Befinnes det då, att orsaken är bristande förmåga, ålderdom, skröplighet, mindre god ekonomi e. d., då skall staten träda stödjande och hjälpare emellan och på alla sätt söka undvika hårdhänta åtgärder. Befinnes däremot, att vanhävden beror på tredska eller bristande vilja, då skall man tillgripa det hårdhänta tillvägagångssättet, men även i detta fall bör ägaren eller innehavaren först ha rättighet att, ifall han så vill och önskar, själv avhjälpa vanhävden och lägga jorden under plogen. Men då bör han naturligtvis få ett föreläggande att inom viss tid, t. ex. till hösten, ha så och så många tunnland jord upplöjda och så och så många tunnland besädda med höstsäd, och för att detta åtagande skall kunna vara säkert, fordras naturligtvis att ha av myndigheterna godkänd borgen.

Vidare står det uti motiveringen en liten passus, som säger, att detta stränga tillvägagångssätt bör dessutom komma i fråga endast, om egendomen är av sådan beskaffenhet, att den kan vara av verklig betydelse för livsmedelsproduktionen. Därigenom har man velat skydda de små och säga ifrån, att detta tillvägagångssätt torde i det stora hela taget endast bli behövt och lämpligt, då det gäller, om icke större egendomar, så dock egendomar av mera betydande areal.

Jag för min del är övertygad om, att med detta tillvägagångssätt kan man säga, att allmänhetens alla fordringar på billighet och rättvisa böra vara tillgodosedda, på samma gång som staten kan verksamt inskrida och befordra det allmännas intresse. Jag är, såsom jag inför kammaren för några dagar sedan hade tillfälle att uttala, icke någon vän av en vanhävdsdag, därför att den skulle bli en klassdag och skulle ställa särskilt oss jordbrukare under uppsikt; men med hänsyn till de speciella förhållanden, som nu råda, så kan det icke anses vara ur vägen, att man inför en provisorisk lagstiftning på detta område liksom på så många andra.

En sak är emellertid att stifta lag, men en annan sak, hur den kommer att tillämpas, och det är just därpå här så mycket beror. Här lägges uti Kungl. Maj:ts hand en aldeles oerhörd makt. Kungl. Maj:t har förut i detta fall haft en stor makt, men den kommer nu att i år ytterligare utökas. Men då är det också av synnerlig vikt, att Kungl. Maj:t använder den på ett hänsynsfullt sätt och med verklig förståelse för sina skyldigheter härvidlag. Jag skulle önska, att när Kungl. Maj:t nu får denna makt,

Kungl. Maj:t, liksom då det gäller upplåtande av fastigheter, må skilja mellan sådana fall, där orsaken till överträdelsen beror på bristande kännedom och bristande förställelse av hithörande förhållanden, då förseelsen bör bedömas på ett helt annat och mildare sätt, och sådana fall, där tredska och ovillighet föreligga; i fråga om dessa senare har icke jag och säkerligen ingen annan heller någonting emot, att lagens hela stränghet tillämpas.

Jag vill, innan jag slutar, yttra några ord i anledning av herr Nilssons i Vibberbo anförande. Först vill jag bestämt framhålla för honom, att detta förslag är en kompromiss och att varken jag och antagligen icke heller någon annan här i kammaren är fullt tillfredsställd med detta förslag, så att därutinnan stå jag och han säkerligen på samma ståndpunkt. Han klagade över, att vi visserligen i motiveringen hade tillgodose ett hans önskemål i ganska avsevärd mån, men att vi icke i lagtexten hade tagit in någon bestämmelse i överensstämmelse därmed. Jag tror, att var och en, som är litet bevandrad i lagskrivning, måste medge, att då det gäller sådana lagar som den nu förevarande, är det nästan omöjligt att i lagtexten få in några sådana speciella och utförliga bestämmelser, som den ärade talaren och många andra skulle ha önskat, utan man nödgas här att gå till motiveringen med den bestämda övertygelsen och vissheten för övrigt, att Kungl. Maj:t vid tillämpningen av lagen skall ställa sig denna motivering till efterrättelse. Jag kan upplysa herr Nilsson i Vibberbo och dem, som möjligen icke känna till detta förhållande, att vi beträffande motiveringen till denna lagtext varit kanske nästan lika noggranna som beträffande själva lagtexten och att vi just i fråga om motiveringen sannerligen haft lika stora besvärligheter som med avseende å själva texten.

Dessutom vill jag också säga den ärade talaren, att de anmärkningar, som han här framförde, rikta sig även mot den nuvarande lagen, ty i dessa punkter går det nya förslaget icke utanför den gamla lagens ram. Och det skulle aldrig ha lyckats oss att komma så långt som att slopa en del av den gamla lagen. Det skulle möjligen varit önskvärt i ett eller annat avseende, men var och en förstår ju, att detta har för oss lantmän i lagutskottet varit omöjligt.

Herr Nilsson i Vibberbo talade om beslag å jorden och att det nu icke finnes något hinder att lägga beslag på icke blott vanhävdad jord utan även på jord, som icke befinner sig i vanhävd. Ja, det är ju riktigt; i lagtexten finnes naturligtvis ingenting, som lägger hinder i vägen därför. Men vi säga därför också i motiveringen, att som regel lär »allenast vanhävdad egendom komma att bliva föremål för dylikt förfogande. Såsom motionärerna jämväl erinrat, har, enligt vad utskottet inhämtat, förfoganderättslagens tillämpning i detta avseende påkallats endast då vanhävd förelegat. Det kan emellertid i ett av ytterligt kritiskt förhållande framkallat undantagsläge tänkas bliva i det allmännas intresse oundgängligen nödigt, att för tillgodoseende av» etc. Så-

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)

lunda skall det endast vara i något särskilt, ytterst kritiskt undantagsläge på någon enstaka punkt, som något sådant skulle kunna ifrågakomma som att lägga beslag på icke vanhävdad jord, och jag tror därför, att herr Nilsson i Vibberbo i detta fall kan vara ganska lugn. Motiveringen är ju här så tydligt och strängt avfattad, att den lämnar knappast något övrigt att önska.

Sedan yttrade sig herr Nilsson i Vibberbo beträffande beslag av skog, och i det fallet riktade han sig särskilt mot bränslekommissionen. Jag har ju ingen anledning att försvara bränslekommissionen; jag har tvärtom såsom statsrevisor haft tillfälle att granska bränslekommissionens förfaringsätt, och jag får dessutom säga, att jag inom lagutskottet försökte, om man icke kunde få in någon bestämmelse i lagen i syfte att stävja de utväxter på bränslekommissionens verksamhet, vilka, det må jag säga enligt min åsikt varit av rent skandalös natur, men detta har icke heller lyckats mig. Jag och de, som intagit samma ståndpunkt som jag, ha nödgats att i detta liksom i så många andra hänseenden i motiveringen ge de direktiv och anvisningar, som vi ansågo vara lämpliga.

Utskottet säger här, att »utskottet anser sig ej kunna tillstyrka ett uteslutande av kronans rätt att förfoga över växande skog». Det är ju uppenbart, att man icke kan gå till väga på annat sätt i tider sådana som dessa, Utskottet säger här vidare: »Dock vill utskottet betona önskvärdheten av ett noggrant iakttagande av den i 5 § 3 mom. givna anvisning härutinnan samt därav att i varje fall förfogandet över växande skog med största varsamhet tillämpas.» Jag tror knappast, att utskottet kunnat komma längre, liksom icke heller riksdagen kan komma längre i detta fall. Det är ju en känd sak, att på en del håll har skogsavverkning, tvärt emot lagens uttryckliga föreskrift, skett på ett fullkomligt hänsynslöst sätt. Det är ju så, att kommissionen har engagerat tusentals personer. En del av dessa ha varit vuxna sin uppgift, och i sådana fall har det kanske gått bra, och låt oss säga, att detta är de flesta fallen. Men det har också funnits personer icke vuxna sin uppgift, och där har det hela gått i alldeles motsatt riktning. Det är så här i livet på alla områden, att på somliga platser går det bra och på andra dåligt, beroende på den personliga förmågan, och det torde nog icke stå i mänsklig makt att fullkomligt undanröjda sådana missförhållanden.

Beträffande sedan beslagläggandet av djur, så har herr Nilsson i Vibberbo, och jag tror även herr Lithander, något berört den saken. Det har sålunda framhållits, att det skulle vara önskvärt, om husdjur å jordbruksfastighet jämte erforderligt foder kunde undantagas från beslag. Ja, det torde icke vara möjligt att göra ett dylikt generellt undantag, ty då skulle man naturligtvis nödgas utöka det och göra ett likadant generellt undantag även på en del andra områden. Men även här ha vi i motiveringen så tydligt, som det varit oss möjligt, sökt få fram de direktiv, som böra läggas till grund för myndigheternas förfarande.

Det står här på sid. 5: »Givetvis ligger det emellertid i sakens natur, att i fråga om kronans expropriationsrätt till kreatur, liksom vid tillämpning av förevarande lag över huvud, all möjlig hänsyn bör tagas därtill, att större ingrepp icke sker i den enskildes rätt än som av föreliggande behov oundgängligen föranledes.» Jag säger här, såsom jag sagt ett par gånger förut, att man torde knappast kunna komma längre. Utav detta direktiv torde dessutom följa, att när det gäller avelsdjur, kan det ju icke komma i fråga, att sådana av något värde skulle bli föremål för expropriation. Det ligger väl också alldeles uppenbart i sakens natur, att då en sådan expropriation skall ske på grund av köttbrist och rent nödläge i syfte att få livsmedel, ägaren själv skall ha rättighet att vid beslag säga ifrån, att de djuren få ni icke ta, och de djuren få ni icke ta. Dessutom är det ju också alldeles uppenbart, att man icke får ta för många kreatur från den ene och kanske inga från den andre, utan det måste ske efter rättvisa och billighet, och man skall söka åstadkomma jämnhet över hela linjen. Tillämpas lagen på detta sätt och tillämpas den i överensstämmelse med den motivering, som vi här sökt få fram, är jag övertygad, att myndigheterna icke komma att gå till våga annorlunda, än som verkligen överensstämmer med rättvisa och billighet över huvud, och i förhoppning härom, herr talman, ber jag att få yrka bifall till 2 § i utskottets förslag.

Ang. ny förfoganderättslag.
(Forts.)

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Lagutskottet har under flere veckor behandlat detta ärende, och meningarna rörande detsamma voro i början icke alls så eniga, som föreliggande betänkande utvisar, utan tvärtom gav frågan anledning till ganska skarpa meningsbrytningar. Å ena sidan framhöll man det trängande behovet av, att Kungl. Maj:t finge till sitt förfogande erforderliga maktmedel för att trygga vår folknäring. Å andra sidan framhölls det, att för detta i och för sig viktiga syfte icke vore behöfligt att »ställa producenterna utom lagen»; ville man trygga folknäringen, måste man dock alltid se till, att skälig hänsyn visades nämnda klass av medborgare och, att icke intränget i deras frihet och självbestämmanderätt bleve större, än som vore oundgängligen nödvändigt. Å den förstnämnda sidan framhöll man vidare, att man dock måste hysa något förtroende för Kungl. Maj:t och Kungl. Maj:ts betrodda organ, och man framhöll även, att det tyvärr under dessa år visat sig, att åtskilliga producenter icke så lojalt, som man kunnat vänta, ställt sig gällande bestämmelser till efterrättelse, utan visat beklagliga prov på illojalitet. Häremot svarades från andra sidan, att dessa illojala producenter dock endast utgjorde en liten minoritet och att den stora massan av våra producenter, särskilt våra lantbrukare, dock försökt att lojalt så gott de kunnat rätta sig efter gällande bestämmelser, även där dessa ibland förefallit dem icke riktigt lyckligt hopkomna. Man har vidare från den sidan även gjort gällande, att våra kommissioner gjort sig skyldiga till åtskilliga

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)

misstag, vilket verkat nog så kännbart för producenterna. Slutligen har man från ena sidan framhållit den återverkan på den allmänna stämningen ibland särskilt de fattigaste konsumenterna i vårt land, som skulle följa av en vägran från riksdagens sida att giva Kungl. Maj:t de medel, som Kungl. Maj:t begär för att kunna ordna och leda folkhushållningen. Häremot har man å andra sidan erinrat, att det även har sin betydelse, att icke stämningen bland våra producenter alltför mycket nedslås genom upprepade nya inskränkningar i deras frihet och genom upprepade bestämmelser, som utsätta dem för möjligheten till nya trakasserier.

Jag har nu så objektivt, jag kunnat, refererat de olika synpunkter, som framträtt under utskottets behandling av denna fråga. För egen del vill jag säga att jag anser det ligga något berättigat i bägge sidornas synpunkter. Allt efter som man nu inom utskottet sett saken från den ena eller den andra synpunkten, har man ställt sig välvilligt eller kritiskt gent emot regeringens förslag. Kritiken var i ett skede av frågans behandling kommen så långt, att det såg ganska omöjligt ut att kunna nå ett något så när tillfredsställande resultat; linjerna gingo nästan fullständigt isär. Men så småningom kommo förfäktarna av de olika ståndpunkterna till den meningen, att det dock, när allt kom omkring, vore riktigast och lyckligast, om bägge sidorna kunde förmå sig till att icke urgera sina ståndpunkter, utan med ömsesidiga eftergifter sökte komma till ett enigt resultat. Vad som härvid framför allt var avgörande var den mening, som alla hyste, att vi dock måste ha en förfoganderättslag och att det av flera skäl vore önskvärt, att denna lag kunde komma till stånd så snart som möjligt. Men detta ändamål skulle man återigen direkt motverka, om man ginge så till väga, att vardera sidan fattade sitt beslut med var sitt olika innehåll och man därefter, sedan man i bägge kamrarna talat sig varm och ivrig, skulle försöka sammanjämka de olika ståndpunkterna. Även menade man, att det skulle verka förmånligt på den nog så irriterade stämningen inom både konsument- och producentkretsar här i landet, om vi ändock i dessa dagar kunde åstadkomma ett enigt riksdagsbeslut uti denna fråga. Ett sådant beslut skulle, menade man, säkerligen verka förmånligt på den blivande lagens auktoritet, och så kom efter åtskilliga svårigheter detta enhälliga utskottsutlåtande till stånd.

Den föregående talaren, herr Pettersson i Bjälbo, har här i detalj redogjort för den sakliga innebörden av det föreliggande förslaget, och jag behöver således icke inlåta mig på någon utläggning därav, då vad han i det avseende yttrade icke erfordrar någon komplettering. Jag vill endast säga, att jag nog tror, att en eller annan detalj i detta mödosamt hoplammade och ganska bräckliga verk kan bli föremål för kritik. Men jag tror, att om man verkligen i någon mån delar de synpunkter, jag här nyss framhållit, gör man nog klokt i att icke driva sin kritik därefter att bestämt yrka på en ändring i förslaget, ty då händer lätt, att

det hela ramlar sönder, och jag vill säga, att de, som åstadkomma något sådant, kunna icke på förhand beräkna, vad det slutliga resultatet av en dylik åtgärd kan bliva.

Ang. ny förfoganderättslag.

(Forts.)

Herr Nilsson i Vibberbo har framställt åtskilliga anmärkningar och kommit med en del ändringsförslag. Hans yttrande har dock, såvitt jag kunnat finna, tämligen fullständigt och riktigt blivt i sak bemött av herr Pettersson i Bjälbo, och jag skall icke heller i det avseendet trötta kammaren med någon uppprepning. Jag vill dock säga, att jag tror, att i den tid, vari vi nu leva, det icke är önskvärt, att motsatsen mellan producenter och konsumenter ytterligare tillspetsas. Om vi nu här i dag skulle ge oss till att tala fritt ur hjärtat om folkhushållningskommissionens och bränslekommissionens misstag och tyranni eller om alla illojala producenter, som icke vilja deklarerera sin spannmål, skulle detta icke bidra till att öka sämjan mellan producenter och konsumenter till att börja med. Jag tror icke heller, att vi genom en sådan diskussion skulle skapa vare sig bröd eller ved eller tillfredsställelse på något håll. Därför vill jag vördsamt bedja kammaren att icke alltför mycket uppehålla sig vid vissa detaljer, även om de skulle i ett eller annat avseende kunna inbjuda till kritik, utan i stället samla sig i ett bifall till det föreliggande förslaget i dess helhet.

Herr Nilsson i Vibberbo: Herr talman! Till att börja med skall jag uppriktigt be att få tacka för de vänliga ord och tankar, som här framkommit från de båda utskottsledamöterna. Det är icke utan, att det känns en smula gott att höra sådant. Jag vill säga, att jag framställde mina yrkanden med hänsyn dels till djuren och dels till jordbruksegendom och därpå växande skog. Det var icke alls min mening att därvid göra något intrång på konsumenternas intressen, utan tvärtom önska vi att under denna svåra tid kunna göra allt vad på oss ankommer för att skydda konsumenternas intressen och trygga deras behov av livsmedel. Men vid de åtgärder, som staten vidtagit mot oss för att vinna detta mål, har den allra kraftigare produktionsfaktorn blivt så gott som alldeles försatt ur funktion, och det är detta, som är att beklaga. Vi bönder äro ju på alla områden hårt omgärdade, och ute bland den stora hopen i landet jäser och sjuder det, och missmod och misstämning är allmän bland bönderna. Men detta missmod och denna misstämning innebär en stor fara för produktionen.

Nu har det icke kunnat undgå att väcka uppmärksamhet, att i fråga om motiveringen till förslaget om, att det skall kunna läggas beslag å djur, regeringen har en motivering och lagutskottet en annan. Såsom vi alla känna till, motiverar regeringen sitt förslag om, att man må kunna lägga beslag även på djur, med att framhålla önskvärdheten av att åstadkomma spannmål för folknärings behov. Lagutskottet har emellertid för sin del avvikit från denna tankegång och tagit sikte på, att folket behöver köttföda, och har därmed motiverat förslaget om, att beslag å husdjur må

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.

(Forts.)

komma till stånd. Jag förstår icke, varför man i detta fall kommit med så olika motiveringar.

I samband med frågan om köttbehovets tillgodoseende ber jag att få påpeka, hurusom här i staden för närvarande införes stora massor fisk. Fisk är ju lika bra som kött och i många fall kanske bra mycket bättre. Men en stor del därav går förlorad och blir genom vanvård fördärvad. Varför lagar man icke så, att fisken verkligen kommer folket till godo? När jag framhöll nödvändigheten av, att beslag å djur och nedslaktning av desamma i större utsträckning icke borde ifrågakomma, var det just i konsumenternas intresse, som jag såg saken. Ty vi böra tänka på vad det innebär, att man nu gör en större utgallring av djuren. Hur skall det komma att te sig i framtiden, i vinter och nästa år, om man nu företar sig en kraftig nedslaktning av husdjuren? Jag tror icke, att någon förständig människa just med hänsyn till folkets behov av näring kan vilja förorda ett sådant tillvägagångssätt. Det var detta, jag ville säga rörande denna sak.

Jag har här tänkt framställa ett ändringsförslag angående förfoganderätten över husdjuren av det innehåll, att dessa må undantagas från beslag, och jag ber att såsom stöd härför få åberopa vad jag nu anført. Om detta förslag antages, löper samhället därav ingen risk, ty en del djur skall i alla fall så småningom slaktas ned och köttet fraktas ut i marknaden och komma folket till goda. Detta kan ske, utan att man vidtager den kraftiga åtgärd, som här ifrågasattes.

Jag skulle således vilja föreslå, att 1 mom. i nu förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse: »Finnes erforderligt, antingen för tillgodoseende inom riket eller någon del därav eller å särskild ort av befolkningens behov av livsmedel, foder för kreatur, vara, som är avsedd att genom sin förbränning alstra värme, ljus eller kraft, beklädnadsvara eller annan för befolkningen viktig förnödenhet, eller för beredande av tillgång till vara, som är behöfelig för krigsbruk eller annat statens ändamål, för kommun eller allmän inrättning eller eljest för något särskilt ändamål av betydelse för det allmänna, att vara, som nu är nämnd eller som kan användas för åstadkommande, beredande, iståndsättande, tillhandahållande eller transport av dylik vara, ställes till kronans förfogande, vare innehavaren av sådan vara pliktig att, om Konungen så förordnar till kronan mot ersättning avstå varan, med undantag för innehavare av jordbruk av husdjur och foder för dessa, i den mån densamma icke må av innehavaren behållas enligt vad i 7 § stadgas.»

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman, mina herrar! På grund av de föregående vittnesmål, så att säga, som här hållits vid detta utskottsutlåtandes behandling, har jag ansett det vara nödvändigt att något säges även från det parti som jag har äran tillhöra. Jag vill då framhålla, att vi å vår sida visst icke äro belättna med utskottets förslag sådant det här föreligger, men vi utgå därvid från helt andra synpunkter än de, som bondeförbundets

ledare, herr Nilsson i Vibberbo, här har framfört. Om en av de synpunkter, en av de detaljer, som han framhöll, vill jag dock säga, att i det fallet står han icke ensam, nämligen när han ägnade en skarp kritik åt bränslekommissionen och denna kommissions många gånger ganska besynnerliga åtgärder i det ena som det andra avseendet. Och när han klandrade de höga löner, som utbetalats till dem, som sitta i bränslekommissionen, då tror jag, att han i detta fall helt och hållet kan få instämmanden från många i denna kammare och icke minst från det socialdemokratiska partiet. Men denna sak, vad bränslekommissionen beträffar, ha vi icke nu att behandla. Några ändringar kunna vi icke nu göra, och det var den synpunkten, som från vår sida framhölls i utskottet, när någon talare där, herr Pettersson i Bjälbo, tror jag, sökte få in i utskottets betänkande en kritik över bränslekommissionen. Det hör icke till detta ärende, det måste vi behandla i annat sammanhang.

Nej när vi för vår del icke äro belättna med det förslag, som här föreligger, så är det därför, att vi ansett, att Kungl. Maj:ts förslag, sådant som det har framlagts i propositionen, hade bort av utskottet tillstyrkas och även bort bliva riksdagens beslut. Kungl. Maj:t är ju den myndighet, som står närmast ansvarig i landet för de åtgärder, som vidtagas, och för de underlåtenhetssynder, som möjligen kunna förekomma. Är det något, som brister, när det börjar fattas födoämnen, eller bränsle eller vad slag som helst, har man icke någon annan att vända sig till än Kungl. Maj:t, och skall det finnas någon möjlighet för Kungl. Maj:t att tillgodose de olika behov, som finnas bland vårt folk, är det nödvändigt, att Kungl. Maj:t har den största och mest vidsträckt befogenhet, så att icke på grund av kringskärningar det blir omöjligt för Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder, som kunna anses vara behöfliga.

Men när vi inom utskottet med fasthållande av dessa synpunkter likväl ha gått med på en kompromiss i det förslag, som föreligger, så är det på grund av, att vi ha ansett, att det varit vår skyldighet att biträda till det bästa möjliga resultat. I utskottet märkte man väl, när detta ärende behandlades, att det icke gick efter de vanliga partilinjerna, utan här framträdde helt och fullt öppet de ekonomiska intresselinjerna, och när man såg det i utskottet, när man fann det av de olika motioner, som väckts, måste man rådgöra med sig själv om, vilka vägar man skulle gå för att finna det bästa möjliga. Jag vill erinra om, att det föreligger en motion, undertecknad av ett femtiotal högermän, som med bestämdhet krävt, att icke någon skärpning av 1917 års lag finge företagas, och av detta femtiotal är det en tolv stycken, tror jag, som vilja gå så långt tillbaka som till 1915 års förfoganderättslag. Då gällde det för oss socialdemokrater i första hand att se till, att 1917 års lag icke blev försämrad, utan att det blev så stora förbättringar, som det vore möjligt att åstadkomma, och endast på grund av detta är det, som vi gått med på denna kompromiss, icke därför att vi ansett, att Kungl. Maj:t begärt för

Ang. ny förfoganderättslag.
(Forts.)

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.

(Forts.)

mycket eller, att de skärpningar, som föreslagits, ha gått längre, än som betingats av det nödläge, landet befinner sig i. Vi ha också under dessa krigsår tydligt funnit, att Kungl. Maj:t har gått fram med största varsamhet och försiktighet. Kungl. Maj:t har icke gått längre än som behövs för tillfredställande av folkets behov av livsmedel.

Nu kan det hända, att det i vissa fall uppstår svårigheter för Kungl. Maj:t med detta lagförslag, om det blir lag. Men det är då att hoppas, att om denna förfoganderättslag gör det svårare än behöfligt varit, det skall finnas andra utvägar för Kungl. Maj:t att gå på för att nå fram till det resultat, vi måste komma till. Vi erkänna visserligen alla från det socialdemokratiska partiet att, om det gäller att lägga beslag på kreaturen hos lantbrukarna, har det gått så långt, att vi kommit så att säga till det mest kritiska läge, vi gärna kunna komma i. Vi förstå alla, hur det skulle kännas och hur det skulle vara att behöva gå den vägen att nödgas lägga beslag på lantbrukarnes kreatur. Men skulle vi komma till en riktig hungersnöd, något som icke är omöjligt, då frågar jag er, mina herrar, om vi icke måste, vilket parti vi än tillhöra och vilket folklager vi än representera, gå den vägen, att vi se till, att i främsta rummet människorna kunna leva och först i andra hand kreaturen. Kreaturen måste i ett verkligt nödläge offras för att människorna skola få leva. Jag är för min del allddeles övertygad om, att när vi komma dithän, vilken Kungl. Maj:t som än sitter, går det icke att lägga beslag på kreaturen, förrän det visat sig, att vi kommit till ett verkligt nödläge, och då måste Kungl. Maj:t ingripa, det finnes icke något annat att göra.

Nu har det talats ganska mycket om en annan punkt i detta förslag, nämligen om den, som gäller beslagtagandet av vanhävdade jordegendomar. Jag tror för min del det skulle varit lyckligt, om Kungl. Maj:ts förslag i denna del hade bifallits. Men jag vågar uttala den förvissningen, att Kungl. Maj:t med den makt, som honom gives enligt detta lagförslag, skall se till, att det mesta möjliga av den jordareal, som nu ligger under vanhävd, kommer att sättas under plog för att frambringa de födoämnen vi behöva. När Kungl. Maj:t skall se till att få denna lag effektuerad så att säga, så bör Kungl. Maj:t icke förbise, att det av kronans egna egendomar lär finnas sådana, som icke skötas så, som de borde skötas, och där bör Kungl. Maj:t ingripa och ingripa fort. Jag ber få erinra det här närvarande statsrådet om en uppgift, som fanns att läsa i tidningarna denna vecka, där det under övverrubriken »Upprörande brottslighet av arméförvaltningen» talas om, att flera tunnland av landets bästa åkerjord ligger i vanhävd. Det är en livsmedelsinspektör i Falköping, som skickat in en rapport till livsmedelsstyrelsen i Mariestad och påpekat detta förhållande. De åtgärder jag anser, att Kungl. Maj:t bör vidtaga, när det gäller att lägga vanhävdad jord i kultur, äro att i första hand lägga kronans jord under hävd och sedan i andra hand den enskildes. Ja, om det sker lika fort, har jag naturligtvis icke något emot det, men

kronans jord får icke förbises, när det gäller att lägga enskildas jord under hävd.

Sedan vill jag instämma i vad en föregående talare här sade, att det tjänar väl ingenting till, utan vore kanske mer till skada, om vi i sammanhang med förfoganderättslagens behandling i riksdagen skulle driva upp en strid mellan producenter och konsumenter. Jag vill icke göra det, utan erinrar de speciella bonderepresentanter, som säga sig föra särskilt producenternas talan, om att det är icke så, att bönderna ha så ofantligt mycket att klaga över. Ty vad priserna och sådant beträffar, äro de så höga, att icke någon bonde förut kunnat drömma om att få de priser, som nu gälla. Vad beträffar förfoganderättslagens förhållande till bondeklassen och särskilt vad angår det tvång den framkallar, och som jag finner förklarligt att bonden tycker det är berättigat att reagera emot, så vill jag säga, att det tvånget är icke annat än absolut nödvändigt för att hela folket skall få leva, och vi måste vara överens om att framför enskildas intresse måste samhällets intresse göra sig gällande.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till föreliggande förslag.

Herr Sjöblom: Herr talman! Det var icke med så liten förvåning, som jag tog del av detta utskottsbetänkande. Men då jag tittade igenom det närmare, så förstod jag, att det var en frukt av en långt gående kompromiss mellan olika meningar i utskottet. Dock hade jag trott, att man skulle kunnat vänta sig något mera i åtskilliga avseenden från utskottet än vad detta förslag innebär. Det är emellertid bara en punkt, som jag något skall tala om här.

Det nämnes här, att produktionskommittén förordat en utsträckning av förfoganderättslagen, då det gäller vanhävdad jord, att omfatta femton år. Jag behöver icke erinra kammaren om under vilka förhållanden produktionskommittén har haft att arbeta och vilket syfte kommittén har haft med sitt arbete. Men man vet ju, att städernas befolkning praktiskt taget för närvarande är utan mjölk och smör, åtminstone att betrakta såsom näringsmedel i större utsträckning, och att dessutom potatishandeln i städerna är inställd, så att folket får leva uteslutande på kålrötter, och dessas beskaffenhet blir sämre och sämre, och man vet icke, om det kan bli något annat att ersätta dem med. Emellertid förstå alla, under vilka förhållanden vi leva, och känna det säkert ganska djupt. Det var under intrycket av allt detta produktionskommittén gick att framlägga sitt förslag i syfte att söka få den vanhävdade jorden i kultur och på det sättet öka vår produktion av livsmedel så långt vi på den vägen kunde komma fram. Jag vill dessutom erinra om att det var icke utan mycket starka bekymmer vi framlade förslaget om de stora anslagen till nyodlingar och andra åtgärder, och då dessa stora anslag dock förordats av kommittén, är det alldeles givet, att vi måste känna det såsom vår oavvisliga plikt att just på detta område föreslå verkligt effektiva åtgärder.

Ang. ny förfoganderättslag.
(Forts.)

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.

(Forts.)

Nu framhölls det, att fem år äro tillräckliga, och herr Pettersson i Bjälbo har särskilt utvecklat den tanken. Inom produktionskommittén ha alla varit eniga om att med vanhävdad jord menas den jord, som ligger i uppenbar vanhävd, och med vanhävdad jord i den meningen brukar ju följa, att även husen ligga i vanhävd på egendomarna. Under sådana förhållanden ha produktionskommitténs medlemmar icke ansett det möjligt att få lämpliga personer att arrendera dessa egendomar, med mindre det föreligger några utsikter för att de kunna få tillgodogöra sig den ersättning, som de måste ha för att sätta gården i kultur.

Nu försöker herr Pettersson i Bjälbo att lägga särskilt stor vikt på, att dessa arrendatorer skulle få rätt att tillgodogöra sig ersättning för de förbättringar, som arrendatorerna vidtagit på sådan vanhävdad jord. Men då vill jag framställa en fråga såväl till herr Pettersson i Bjälbo som till lagutskottet: är det lättare att definiera, vad som bör kallas förbättring på en vanhävdad egendom, än att konstatera, om uppenbar vanhävd föreligger eller icke? Jag tror, att det är mycket svårt att säga, vad som bör kallas förbättring på en vanhävdad egendom. Meningens är ju med de här åtgärderna, att egendomen skall upparbetas och sättas i kultur, och på sådant sätt skall allt arbete, som nedlägges å egendomen, under 5 eller 6, kanske 10 år, räknas uteslutande som förbättringsarbete, vilket bör ersättas. Jag tror icke, att herr Pettersson i Bjälbo eller någon annan vill gå in på ett bedömande av arten av ett sådant förbättringsarbete, men frågan ligger faktiskt på det sättet, om man fattar uttrycket vanhävd, som jag fattat det. Jag hade väntat mig något annat av lagutskottet i detta avseende.

Nu säger herr Pettersson i Bjälbo, att han under inga förhållanden vill vara med om en vanhävdslag, därför att den komme att bliva en klasslag. Jag förstår icke, vilken utgångspunkt man kan ha för ett sådant resonemang. Jag vill framställa denna fråga: kan den, som äger jord och låter den ligga i uppenbar vanhävd, kallas för en jordbrukare? Enligt min uppfattning bör man främtaga honom detta hedervärda namn. Sådana personer kunna icke betraktas som jordbrukare eller tillhörande jordbrukarnas klass, utan de äro människor, som genom lyckliga eller olyckliga omständigheter, vilket man vill, kommit i tillfälle att lägga beslag på större eller mindre delar av Sveriges jord och som vanhävdad den till skada, jag höll på att säga till olycka för landet under denna bekymmersamma tid. Jag tror icke, att herr Pettersson i Bjälbo håller så strängt på klasskänslan, då det gäller sådana ansvarslösa personer. Här är ett slags illojalitet, som försiggår i samhället, ja, kanske icke ens ordet illojalitet räcker till att rätt beteckna ett sådant förfarande som att just nu låta Sveriges jord ligga i vanhävd. Jag skall gärna i viss utsträckning gå med på det resonemang, som herr Pettersson i Bjälbo och även utskottet fört, nämligen att vanhävd kan förekomma av olika anledningar. I många fall skulle en undersökning ådaga-

lägga att vanhävden var beroende av orsaker som man kunde kalla förmildrande omständigheter, men det är icke dessa fall det är tal om, utan, här är det fråga om sådana fall, där vanhävden är uppenbar, och där den sker av ren — jag vet icke vad jag skall säga — illojalitet mot samhället, d. v. s. där icke bristande förmåga ligger till grund för vanhävden utan bristande vilja att fullgöra en samhällelig plikt.

Det skulle kanske varit mera att säga om detta, men jag vill blott framhålla, att om en stor egendom ligger i verklig vanhävd, och arrendatorn, som övertagit den, söker att sätta den i kultur, så är det min bestämda uppfattning, att det finnes ingen möjlighet att göra detta inom loppet av 5 år, ty man får på ett jordbruk gå systematiskt tillväga, och det går icke så lätt att få jorden i nöjaktig kultur, då den förut legat i vanhävd. Det behöver jag icke utveckla här i kammaren. Och det är nödvändigheten av detta långsamma, systematiska arbete på själva kulturen, som gjort att produktionskommittén ansett sig böra föreslå tillräckligt lång tid för att man skall kunna nå resultat. Man har nått bra litet, med att utarrendera vanhävdad jord, om man icke samtidigt förutsatt, att den vanhävdade jorden skall sättas i kultur, så att den kan bära rik skörd. Och det är detta, som vi velat nå med vårt förslag, att en arrendator icke skall kunna göra sin skyldighet endast till hälften eller kanske mindre än till hälften bara för att få sitta där en tid, obestämt huru länge. Det var mycket framstående lantmän inom produktionskommittén, som tillhöra samma politiska åskådning som herr Pettersson i Bjälbo, som reagerade mycket starkt just mot den uppfattning, som utskottet här fört fram, och jag tror, att dessa personer ha tillräckligt stor klarsynthet på detta område för att kunna bedöma en sådan här sak. Det förefaller mig alldeles naturligt, att vi icke komma att vinna det resultat, vi vilja nå med det, som lagutskottet här föreslagit; och om det finnes möjlighet till det, så skulle jag för min personliga del helst sett, att Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt blivit riksdagens beslut. Men detta är givetvis icke möjligt, då utskottet kommit så enigt fram till riksdagen, och därför har jag intet att föreslå. Emellertid tror jag, att vi skola lägga bort det där talet, att en lag, avsedd att hindra vanhävd av jord, skulle verka som en klasslag, ty jag vill icke kallas klasskamrat med en person, som fallit för vanhävdslagen, och jag tror icke heller, att herr Pettersson i Bjälbo eller andra jordbrukare, som sköta sin jord, ha så synnerligen stark klasskänsla för dem, som visat illojalitet mot samhället under den tid, vari vi nu leva.

Herr talman! Jag har velat säga dessa ord för att för min personliga del till protokollet reservera mig mot lagutskottets föreliggande utlåtande. Jag har för övrigt intet yrkande att göra.

Herr vice talmannen, som under herr Sjöbloms yttrande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

*Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)*

Ang. ny förfoganderättslag.
(Forts.)

Herr Karlsson i Fjäl, som anförde: Herr talman! Jag skall icke yttra många ord, då debatten fortgått ganska länge och ingen av dem, som yttrat sig, yrkat avslag på föreliggande utskottsbetänkande. Jag ber blott att få säga, att, då denna lag behandlades i utskottet, ingen, varit av annan åsikt än att en lag sådan som den föresvarande är behöflig under nu rådande tidsförhållanden. Ingen har heller, tror jag, på allvar ifrågasatt, att nu gällande lag skulle i något avseende göras mindre effektiv än den för närvarande är.

Då det däremot gällt att taga ställning till de skärpningar, som i årets proposition föreslagits, ha meningarna åtskilligt gått i sär. Särskilt har, såsom de många motionerna vittna om, man ställt sig betänksam på lantmannahåll mot den skärpning, som föreslagits särskilt i andra, femte och sjunde paragraferna ävenså i fråga om övergångsbestämmelserna.

Vad andra paragrafen beträffar, så ha samtliga jordbrukare inom utskottet oavsett politiska partiståndpunkter i övrigt varit eniga om att avvisa den utvidgning av rätten till förfogande som där föreslagits. Man har nämligen icke ansett, det vara nödvändigt för tillgodoseende av befolkningens brödsädsbehov att medgiva vidgad rätt till förfogande över djuren. Ty redan med nu gällande lag äger Kungl. Maj:t rätt att bestämma ransonernas storlek för djuren. Ja, att lägga beslag på varje kilo foderspannmål som kan vara tjänlig till människoföda. När så är förhållandet synes det böra vara lantmännen obetaget, att med hänsyn till det stråfoder han möjligen kan inneha själv få bestämma antalet av sina djur.

Jag skall icke uppehålla mig vid den föreslagna skärpningen i femte paragrafen utan skall endast be att få yttra några ord om den sjunde. Denna paragraf var så avfattad, att det kunde giva anledning till den misstanken, att man därmed ville komma åt självhushållen. Men genom den ändring, som utskottet företagit, är denna farhåga undanröjd, däremot kunna jobbare, vilka man enligt motiveringen i Kungl. Maj:ts proposition med den föreslagna förändringen ville nå fräntagas rätten att i någon mån förfoga över på ett illojalt sätt överkommen vara.

Slutligen skall jag yttra några ord angående övergångsbestämmelserna och då särskilt med hänsyn till den närmast föregående talarens anförande. Denne talare uttryckte sin förvåning över, att utskottet tagit så liten hänsyn till vad Kungl. Maj:t och odlingskommittén föreslagit i fråga om arrendetiden. De ha nämligen föreslagit en arrendetid av 15 år för sådan vanhävdad jord, som med förfoganderättslagens hjälp bleve beslagtagen. Som herrarna torde erinra sig, har jag, då det gällt arrendelagar tillhört dem som varit för en mycket lång arrendetid och skulle jag även i detta fall kunnat vara med om en något längre arrendetid än den utskottet föreslagit. Men jag kan icke undgå att framhålla, att den arrendetid av 15 år, som föreslagits i propositionen, är onödigt lång för att nå det syfte, som man vill nå med denna lag. En sådan tid syftar längre fram än man förmodar, att denna kris-

tid skall komma att räcka. Dessutom är det skillnad mellan att tvångsarrendera jord och att arrendera jord under vanliga förhållanden, då ägaren av jorden har större frihet att överväga, hurvida det är fördelaktigare att arrendera ut jorden eller att försälja densamma. Här komma myndigheterna med förfoganderättslagens hjälp ett tu tre och taga egendomarna från ägarna och arrendera ut dem på en avsevärd tid. Det är en stor skillnad mellan tvångsarrendering och frivillig upplåtelse. Dessutom visar den förteckning, som vidfogats utskottets utlåtande, att de egendomar, som föregående år blevo föremål för ingripande med användning, av förfoganderättslagen, varit små lägenheter. I de flesta fall har det varit åldringar, sjuklingar eller också fattiga människor, som innehaft dessa vanhävdade egendomar. Detta gör, att domen över vanhävden måste åtskilligt förmildras, och det gör också, att man får gå fram med en viss försiktighet, då det gäller sådana fall.

Ang. ny förfoganderättslag.
(Forts.)

Ja, herr talman, jag skall med dessa ord be att få yrka bifall till den föreliggande paragrafen och hoppas, att vi utan större meningsskiljaktighet skola kunna bifalla hela det nu föreliggande lagförslaget,

Vidare yttrade

Herr Andersson i Knäppinge. Herr talman! Då denna fråga är av utomordentligt stor vikt och då så många uppträtt och vittnat i densamma och jag dessutom deltagit i utskottets beslut, sådant det här föreligger, skall även jag be att få yttra några ord.

Som kammaren kanske har sig bekant, har jag och några till motionerat om, att vi skulle återgå till 1915 års lag. Anledningen till att vi gjort detta är att söka, dels i det förslag, som Kungl. Maj:t framlagt rörande ny förfogandelag, vilket förslag innebar en utökning av den nuvarande förfogandelagen, och dels i den allmänna stämning, som uppstått i landet på grund av våra kristidsförättningar. Då vi väckte denna motion om återgång till 1915 års lag, ansågo vi, att det var nästan nödvändigt att söka få fram en bättre stämning i hela landet än den som nu råder på grund av de tvångsåtgärder, för vilka allmänheten och i särskilt hög grad jordbrukarna blivit utsatta. Vi ha således velat taga ett litet steg i riktning mot normala förhållanden.

Vid utskottsbehandlingen, i vilken jag som sagt hade äran deltaga, befanns det, att vi på grund av omständigheter, som redan av den ärade kamraten i utskottet, herr Lindqvist i Kosta, blivit nämnda, nämligen ått yrkandena från de olika hållen voro så divergerande, måste träffa en överenskommelse för att komma till något slut. Under behandlingen av denna långsamma och sega fråga, blev jag övertygad, i den mån jag icke redan var det, att under de förhållanden, som nu råda, och i det krisläge, som landet nu befinner sig i, måste Kungl. Maj:t ha något att gå efter för

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)

att kunna rätt uppehålla landet under kristiden. Det fanns således ingen annan utväg än att slå in på kompromissens väg.

I fråga om den punkt i Kungl. Maj:ts förslag, som jag framföralit varit motståndare till, står jag på ungefär samma ståndpunkt som herr Nilsson i Vibberbo. Vi hysa båda betänkligheter mot att jordbruket kringskäres i ännu högre grad än hittills. Det kan verkligen vara tillräckligt såsom det är. Men jag har också funnit, att man måste lämna Kungl. Maj:t fortsatt möjlighet att på erforderligt sätt upprätthålla kristidsorganisationerna. Genom det beslut, varom utskottets medlemmar nu kunnat ena sig, och genom de långa överläggningar, som utskottet haft i denna fråga, ha vi dock fått klarare linjer för hur Kungl. Maj:t egentligen bör behandla dessa frågor och huru de existerande kommissionerna skola arbeta, för att deras verksamhet icke måtte utmynna i rena övergrepp utan verkliga skäl givas för de åtgärder, som vidtagas. Vid punkt 2 har av Kungl. Maj:t föreslagits, att man även för andra ändamål, sådana som *icke direkt* avse folkförsörjningen skulle kunna expropriera kreatur. Det var, såsom förut sagts, något som vi nödvändigt måste reagera emot, och detta är också borta nu. Vi ha återgått till den nuvarande lagen, sådan som den är i det hänseendet. Längre tror jag icke, att vi kunna gå, och vi avsågo icke heller med återgången till 1915 års lag, att komma längre ty även där funnos bestämmelser, i § 3, vilka gäve Kungl. Maj:t administrativ rätt att ingripa, när landets behov krävde det, och det kan naturligtvis var och en gå med på.

I § 7 fanns också en bestämmelse av den art, att den mer än hittills skulle komma att nedsätta lantmännens vilja att lojalt böja sig för kristidsförordningarna och göra sitt bästa. Det var den bestämmelsen, enligt vilken självhushållet svävade i fara, och detta på det sätt, som redan förut blivit omnämnt. Om nämligen någon med eller mot sin vilja — och i de flesta fall tror jag att förseelserna mot kristidsförordningarna, åtminstone de mindre förseelserna, ske mot den felandes vilja, utan att han egentligen har reda på det eller förstår det — bröt mot dessa förordningar, så riskerar han att förlora detta självhushåll, och det hade väl icke varit rimligt.

Även detta var ett skäl för mig att gå med på sammanjämkningen, varigenom den bestämmelsen kom bort så att den nu egentligen icke kan träffa andra än jobbare och dem, som genom affärer tillskans sig varor för att göra förtjänst på dem genom att sälja till andra för oskäligt pris.

Vad som för mig var det svåraste, då jag skulle fatta beslut var den punkt, som avser övergångsbestämmelserna. Det föreslogs där att man skulle för jordbruksdrift kunna förfoga över en fastighet för längre tid än lagens räckvidd egentligen medgav. Detta är enligt min åsikt en sak, som icke är till gagn för kristidsorganisationen, men som däremot i viss mån kränker den privata äganderättens helgd. Men även där ha vi kunnat, såväl i lagen själv, d. v. s. i övergångsbestämmelserna, som ock i motiveringen

få in sådana bestämmelser, som förut här blivit nämnda, d. v. s. att det måste vara fråga om verkligt vanhävdad fastighet, och vanhävd först *bevisligen* föreligga, för att ett ingrepp skall kunna göras i det avseendet. För övrigt är det min övertygelse, att denna lag icke kommer att bliva till något förfång för de jordbrukare, som efter sin förmåga göra vad de kunna. Ty i detta utskottsutlåtande ha givits sådana riktlinjer, att ingen risk behöver förefinnas för sådana jordbrukare. När förhållandena voro sådana och vi från motsatta hallet hotades med, att reservation möjligen komme att avgivas till förman för Kungl. Maj:ts förslag, vilket ingen lantbrukare kunde vara med på, såvitt jag kan förstå, då måste man gå med på kompromissen och söka träffa en överenskommelse.

Ang. ny förfoganderättslag.
(Forts.)

Men det finnes även andra skäl, som gjort att jag gått med på kompromissen. Det är kristidens allmänna krav på individerna att i solidaritetens namn göra sitt bästa. Förståelsen för de svårigheter, som landet råkat in i, och insikten om att även vår nuvarande regering måste ha stöd för att kunna göra allt vad som måste göras för att hjälpa oss fram under denna tid, detta är det som framför allt gjort att jag gått med på denna överenskommelse.

Det är med andra ord samma tankegång, som går igen i den av herr Nilsson i Vibberbo m. fl. framlagda motionen, där de säga: »Då det emellertid torde vara av vikt, att under nuvarande tider den enskilde, så långt med billighet och rättvisa kan anses överensstämmande, underkastar sig till förmån för det allmänna, ha vi velat inskränka oss till framhållande av nu anförda önskemål» o. s. v. Herr Nilssons yrkande i dag är ej i konsekvens med hans i motionen framlagda tankar.

Vad som är möjligt för den enskilde att göra för att icke skada samhället och sig själv, det måste han göra. Det är detta, som herr Nilsson i Vibberbo i sin motion synes velat understryka och som detta överensstämmer med min åsikt, har jag kunnat gå med på den överenskommelse, som träffats i lagutskottet. Jag är tacksam mot mina kamrater av motsatta åsikter, för att de också velat gå med på detta, och jag hoppas, att Kungl. Maj:t hädanefter i fråga om de lagar och förordningar, som kunna bliva utfärdade på grund av kristiden, måtte förfara enligt de direktiv, som i viss mån äro givna i detta utlåtande, och i möjligaste mån bidraga till, att dessa lagar och författningar och dessa kristidsorganisationer icke måtte alltjämt bliva lika hatade, som de hittills varit. Man behöver i detta hänseende bara visa på bränslekommissionen; den har ju i alla möjliga hänseenden skött sig på ett sätt, som ingen människa kan vara nöjd med. Folket på våra slätthygder, som är nödsakad att för dyra pengar köpa sin ved, har fått plikta för bränslekommissionens misstag. Om jag tänker på den bygd jag själv tillhör, är det faktiskt bränslekommissionen och ingenting annat, som ökat bränslepriserna på Öland till dubbla beloppet. Förut köpte vi nämligen vårt behov av ved från Böda kro-

Ang. ny förfoganderättslag.
(Forts.)

nopark, men ändock får icke staten själv mera för skogen än förut. Det är bränslekommissionens sätt att sköta avverkningarna och alla därav förorsakade kostnaderna, som gjort att det blivit så dyrt.

Många andra skäl skulle kunna framdragas för att visa hur illa denna bränslekommission skött sig mot den svenska allmänheten. Jag vill nu icke alls tala om alla de felgrepp, som i övrigt begåtts av de olika kommissionerna med eller mot deras vilja. Emellertid, den önskan vill jag framhålla och ber att få till protokollet antecknad, att vår nuvarande regering måtte beakta det psykologiska momentet och förstå de känslor, som finnas hos den uppoffrande och arbetande svenska allmänheten, särskilt jordbrukarna, så att regeringen tillämpar kristidsförfattningarna på sådant sätt, att oviljan minskas i stället för att ökas.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, anförde:

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Löfgren. Herr talman, mina herrar! Det har från skilda håll konstaterats att lagutskottets förslag till ändring innebär en kompromiss, en förlikning mellan motsatta ståndpunkter och det skall icke falla mig in att ifrågasätta annat än att lagutskottets förslag också blir kamrarnas beslut.

Herr Pettersson i Bjälbo uttryckte sin glädje över att man genom denna kompromiss lyckats utjämna och förebygga strid på det ömtåliga område, varpå förfoganderättslagen rör sig. Det är nu inte annat än gott att säga om det. Men vad som närmast uppkallade mig var, att herr Pettersson i Bjälbo samtidigt riktade den anmärkningen mot regeringen, att regeringen tyvärr icke visat samma hänsynsfullhet, samma moderations, som kommit till synes i lagutskottets förslag, utan gått över hövan långt genom att lägga fram det förslag till förfoganderättslag, som nu behandlats i lagutskottet. Det är mot den tankegången, som jag ber att få opponera mig. Detta ärende har med synnerligen stor grundlighet blivit berett av regeringen. Vad man än tänker om våra kristidsorganisationer, är det dock klart, att man i frågor som denna icke kan underlåta att handla i samråd med dem och fästa visst avseende vid deras synpunkter. Men man har icke okritiskt följt deras »önskelista», utan tvärtom i varje fall noga sett till, att de haft skäl för sina önskningar. Vid detta utredningsarbete har jag de-sutom inom justitiedepartementet haft förmånen att biträdas av två förutvarande regeringsledamöter, vilka, samtidigt som de äro i hög grad sakkunniga på sina områden, också ha kunnat vitsorda, vad som under tidigare regeringar visat sig vara behöfligt med hänsyn till förfogandelagens utsträckning.

Man har sagt, att vad som här fordras i propositionen, skulle

innebära en obillighet och en orättvisa mot en särskild samhällsklass, jordbrukarnas. Jag skulle tro, att detta beror på en fullständig missuppfattning. Vad man med detta lagförslag begärt, är en synnerligen vidsträckt fullmakt, en fullmakt, som regeringen, vilken handlar å landets vägnar, ansett sig behöva i den situation, vari vi nu lefva, en situation, som kanske kommer att bli än mera tillspetsad än den nu är. Sedan blir det riksdagens sak att vägra oss fullmakten i hela den utsträckning vi begärt. Ansvaret härför får riksdagen taga på sig, men regeringen har icke kunnat taga på sig ansvaret att icke hava begärt ett så fullständigt be- myndigande, att det räckt till för alla upptänkliga situationer.

*Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)*

Vad särskilt beträffar en punkt, nämligen om arrendetidens utsträckning efter det kronan rekvisitionerat fastigheter, så har, på sätt tidigare i debatten påpekats, även produktionskommittén hört härom. De skilda jordbrukarelement, som ingå i den, såväl som dess övriga ledamöter, med all den sakkunskap, som kommit- tén öfverhuvud representerar, ha enhälligt anslutit sig till Kungl- Maj:ts förslag i denna del.

Jag tror således icke, att man kan säga, att Kungl. Maj:ts förslag i sig självt är obilligt. Vad det innebär är, som sagt, endast begäran om en vidsträckt fullmakt. Få vi icke denna i hela dess vidd, så få vi vara tacksamma, att vi i det nödvändigaste och hufvudsakliga rönt tillmötesgående från utskottets sida.

Emellertid kan jag icke underlåta att konstatera, att den om- talade utvidgningen i § 2, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle innebära rätt att taga en vara vilken som helst, när det gällde ett allmänt ändamål och icke blott när det gällde ett direkt behov av den enskilda varan, icke föreslagits, därför att regeringen hade bestämt sig för att rekvisitionera jordbrukarnas kreatur. Ett exempel om kreatursbeslag hade råkat inflyta i motiveringen för att belysa själva tankegången i den nya formuleringen. Men vad man närmast åsyftade med denna nya formulering var att få klart utsagt, att den vidsträckt tillämpning av gällande förfogande- rättslag, som hittills praktiserats, är befogad. Det är nämligen så, att under den nuvarande regeringen såväl som under tidigare regeringar har denna 2 § tillämpats synnerligen vidsträckt, och denna praxis har man velat fastslå i lagtexten. Behovet av en vidsträckt beslagsrätt för allmänt ändamål framgår också om man läser denna paragraf i samband med de följande paragrafer, som hänvisa till 2 §, och särskilt av de rekvisitionsbestämmelser, som avse fartyg och fast egendom.

Om vi tänka på rekvisitionering av fartyg, kan det mycket väl förekomma fall, då man behöver fartyget, icke för att föra hit spannmål eller andra förnödenhetsvaror, utan för en ren hjälpexpe- dition, såsom för att föra nödställda från skären hem till fast- landet eller något dylikt. Ser man vidare på, huru 2 § i dess nu gällande lydelse tillämpats i fråga om fastigheter och kastar en blick på de fall, då rekvisition skett vilka återgivits i en förteck- ning vidfogad lagutskottets förslag, skall man finna, att i många

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.

(Forts.)

fall en fastighet tagits i beslag på grund av vanhävd vid sådan tid, att man omöjligt kunde tänka sig att få ut någon spannmål ur fastigheten inom den tid, under vilken nuvarande förfoganderättslag gällde. Vad beslagsåtgärden i sådana fall gick ut på, det var att uttryckligen betona, att det är en allmän skyldighet att odla jorden och att det varit av vikt att få just den rekvisitionerade jorden odlad, om också resultatet först kunde vinnas under en kommande tid. Men det direkta syftet att få en viss kvantitet spannmål ur den beslagtagna fastigheten, det kunde man i dessa fall omöjligt tänka sig att nå inom lagens tillämplighetstid.

Får man bara efter förekommande omständigheter på detta vidsträckta sätt alltjämt tillämpa den föreliggande paragrafen, reder man sig nog med den i dess nuvarande lydelse. Naturligtvis skall Kungl. Maj:t samtidigt ta hänsyn till de direktiv, som lämnats av lagutskottet. Givetvis kommer endast i fall, då det finnes erforderligt, förfoganderättslagen att tillgripas, och regeringen vill hädanefter som hittills gå tillväga med den största varsamhet vid lagens tillämpning.

Emellertid kan jag icke underlåta att särskilt påpeka, att bestämmelsen rörande längden av den tid, varöver staten kan förfoga över beslagtagna fastigheter, såsom den bestämts i lagutskottets förslag nog icke kan i samma grad främja det syfte, som i propositionen varit avsett. Varför man just bestämde sig för en maximitid av femton år berodde därpå, att inom de områden, där den s. k. Norrlandsarrendelagen är tillämpad, minimitiden för arrende är femton år. Då tyckte man det föreföll nog så egendomligt och utan skäl att i ena fallet, då det gällde bolagsjord, om vilken man icke kunde säga att den var vanhävdad, skulle bolaget, som rådde om jorden, icke kunna arrendera ut den för kortare tid än femton år, men att däremot kronan, som på grund av vanhävd nödgades taga en sådan fastighet i besittning, skulle vara inskränkt till att även i Norrland och Dalarna få upplata samma slags jord för en arrendetid av endast fem år. Jag förstår dock, att det icke är möjligt att få någon ändring i den saken. Jag vill endast fasthålla vid, att regeringen också i denna del ansett sig ha fulla skäl för sitt förslag. Om sedan försiktigheten anses bjuda, att det icke antages av riksdagen i begärd utsträckning, så må det vara riksdagens sak.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr Nilsson i Vibberbo uttalade sin förvåning över att Kungl. Maj:t och lagutskottet hade olika motivering för detta moment. Jag vill med anledning därav erinra om, att Kungl. Maj:t och utskottet i detta avseende hava framställt olika *förslag*. Kungl. Maj:ts förslag innebär att för tillgodoseende av behovet av viss vara även vara av annat slag skall kunna tagas i beslag, men lagutskottets förslag innebär en avvikelse från detta förslag såtillvida som, enligt utskottets förslag för att tillgodose behovet av viss vara, endast vara av samma slag skall få tagas i beslag. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle

man exempelvis kunna lägga beslag på kreatur för att tillgodose behovet av brödsäd, men enligt lagutskottets förslag kan man för att tillgodose befolkningens behov av brödsäd icke lägga beslag på kreatur, utan endast på brödsäd. Jag hoppas, att herr Nilsson efter denna upplysning förstår, varför Kungl. Maj:ts och utskottets motiveringar måste vara olika.

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)

Herr Nilsson i Vibberbo: Herr talman! Varför jag begärde ordet var att få deklarerat vår ställning till talet om vanhävdad jord. Jag vill då säga, att vi i vår motion icke fäst oss vid vanhävdad jord, emedå vi anse, att vanhävdad jord bör tagas i beslag av staten och användas till produktion så långt möjligt är. Dessutom anse vi, att den tid av fem år, som föreslagits för att taga tillvara vanhävdad jord, är alldeles för kort. Där ha vi annan åsikt än utskottet och förmena, att högst femton år är en lämplig tid, för att kunna frambringa skörd ur vanhävdad jord. Personer, som känna till vanhävdad jord, måste ge oss rätt i, att den i allmänhet är så tilltrasslad och fördärvad, att det icke rimligen går att göra så värst mycket på fem år. Jag anser därför att en tid av femton år för verkligt vanhävdad jord bör vara den lämpliga för att kunna frambringa någon verklig skörd.

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Då jag burit fram en motion i denna fråga, undertecknad jämte mig av ett antal av kammarens ledamöter, i vilken motion vi yrkat att Kungl. Maj:ts förslag till denna lag skulle ändras så, att det er ölle den lydelse, som 1917 års lag hade, så skall jag be att få yttra några ord, fastän jag icke ämnar yrka någon ändring i det förslag, som nu föreligger från lagutskottet.

Jag anser ju, att vi böra kunna i huvudsak vara nöjda med det resultat, vartill utskottet kommit, då detta resultat i huvudsak överensstämmer med det yrkande, som vi gjort i motionen. Vi förstå också, att det varit genom ömsesidigt tillmötesgående från företrädarna för de olika synpunkterna och intressena i utskottet, som det har lyckats att åstadkomma det förslag, som här föreligger, och jag anser att inför den allvarliga situation, som vi nu befinna oss i, bör man icke utan tvingande skäl yrka ändringar i ett förslag, till vilket man i huvudsak kan ansluta sig. Jag skall emellertid be att få säga några ord särskilt med anledning av herr statsrådets betoning av, att det var nödvändigt att föreslå en utvidgning av föfoganderättslagen av det skälet, att denna lag fått en så vidsträckt tillämpning, att man ville ha fastslagen den praxis, som utbildat sig.

Det är naturligtvis icke så, att vi lantmän, som reagera emot de åtgärder, vilka ju i huvudsak enligt detta lagförslag äro riktade emot oss, vilja undandraga oss de inskränkingar, som från vår sida krävas för landets väl och för folkets möjlighet att existera. Men jag får säga, att man i denna debatt liksom i de debatter, som förts i denna fråga här i kammaren vid föregående

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)

tillfällen, röner från olika håll bra liten förståelse för det missmod, som lantmännen måste känna gent emot alla dessa åtgärder, som träffa oss mera än några andra näringsidkare i landet. Vi få i vårt yrke utföra ett tyngre arbete än alla andra, och nu anser man, att vi skola utan knot fördraga alla slags förordningar och lagbestämmelser. Jag undrar, hur många andra näringsidkare det är, som skulle vara villiga att göra så synnerligen stora uppoffringar för det allmänna. Jag har icke märkt, att varken handeln eller industrien eller sjöfarten ådagalagt större beredvillighet, då det gäller inskränkningar beträffande deras hantering för det allmänna bästa, utan man reagerar lika kraftigt från deras sida emot de åtgärder, som i olika syften kunna utgå även över dem. Jag tycker, att man under sådana förhållanden borde förstå de svarigheter, som vi ha att kämpa med.

Det har sagts, att i det förslag, som här föreligger, beträffande disposition över kreaturen icke har vidtagits någon ändring av vad som förut gällt och att man därför icke heller har någon anledning att därutinnan påyrka någon ändring i förslaget. Jag vill uttala min förvissning, att Kungl. Maj:t lika väl som jordbrukarna själva och vilken annan som helst i landet förstår, att man icke skall anlita den utvägen att rasera landets kreatursbesättningar utöver vad förhållandena oundgängligen påkalla i ett verkligt nödläge, ty det är alldeles uppenbart, och det är naturligtvis icke heller Kungl. Maj:t främmande, att om man utnyttjar de resurser, som landet äger på detta område, på ett oförsiktigt sätt, kan det komma att straffa sig och medföra följder i framtiden, som äro synnerligen riskabla. Jag vill emellertid i likhet med föregående talare kraftigt understryka nödvändigheten av, att om tvångsuttagning beträffande djur skall ske, det då måtte tillse, att icke de bättre djuren tagas ut utan att i det fallet största möjliga hänsyn tages till ägarens direktiv och att uttagningen blir så rättvist fördelad mellan de olika djurägarna som möjligt, så att icke den ene skall komma att sitta hårdare emellan än den andre och att man också tar hänsyn till den kreatursbesättning, som förut funnits på varje gård i förhållande till jordbrukets storlek och kultur samt dess möjlighet att av besättningen driva fram den avkastning, som naturligtvis också är nödvändig för livsmedelsproduktionen. Jag vill betona, att man icke kan gå efter vissa matematiska regler, utan frågan måste prövas ur olika synpunkter för varje särskilt fall. Därför bör det vara sakkunnige på detta område och personer väl förtrogna med lantbrukets förhållanden, som skola vara med om att göra dessa uttagningar.

Vad beträffar vanhävd är detta, som vi förstå, ett mycket vanskligt gebit att komma in på. Utskottet har ju betonat, att det i huvudsak skulle vara ifråga om större egendomar, där egentligen ovillighet gjort sig gällande med avseende på jordens tillfredsställande skötsel. Att det allmänna övertar sådana egendomar för att sätta dem i kultur och för att tillse, att någon produktion kommer igång på desamma, kan man icke ha något emot.

Emellertid är det så, att de, som yttra sig i denna fråga, uteslutande se den från den synpunkten, att det allmänna bör taga jorden ifrån en person, som är mindre skickad att sköta densamma, men ingen har sagt, vad man sedan skall göra jordägaren eller på vad sätt han skall få möjlighet att existera. Det finns ju många, som sköta sitt jordbruk så att säga på gränsen till vanhävd. Det kan vara på grund av ekonomisk oförmåga eller omöjlighet att få arbetskraft, men de draga sig i alla fall fram på sin torva. Jag vill icke säga, att ens dylik vanhävd är försvarbar, men om man berövar en sådan person hans existensmöjligheter, vem skall då taga hand om honom? Tror någon, att om det allmänna övertar en vanhävdad gård för att sätta den i hög kultur och förbättra den, det blir något över för ägaren att leva på? Man bör väl ge honom något slags försörjning och icke kasta ut honom vind för våg. Jag tycker, att även detta är en synpunkt, som är värd att taga i beaktande, ty det är icke alltid så, att vanhävd beror på omständigheter, varöver den enskilde råder, utan det kan vara sådana förhållanden, som han icke med bästa vilja kan ändra.

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)

Det är ju också en synnerligen grannlaga sak att konstatera, vad egentligen vanhävd är och när vanhävd föreligger. Det finns personer, särskilt de, som icke äro mera inne i praktiskt jordbruk, som mena, att om en betesvall ligger några år längre än vanligt, så är det uttryck för vanhävd. Men en god betesvall ger ofta lika stor avkastning som en åker, där man odlar kulturväxter, såsom spannmål, rotfrukter eller dylikt. Jag menar därför, att då det blir fråga om, huruvida vanhävd föreligger eller icke, bör den praktiska sakkunskapen på jordbruksområdet anlitas och icke blott teoretici. Det kan vara agronomer, som ha god teoretisk kunskap men dock stå ganska främmande för den praktiska skötseln av ett jordbruk. Om det skall bli fråga om att sätta till något slags nämnd för att utröna, om vanhävd föreligger, bör man därför tillse, att åtminstone några verkligt *praktiska jordbrukare* komma med i en sådan nämnd.

Herr Pettersson i Bjälbo ansåg, att det borde på förhand, då man tog emot en vanskött egendom, genom syn konstateras, hur den var beskaffad, för att man skulle kunna bedöma de förbättringar, som gjordes under arrendetiden. Det var emellertid någon, som sade, att man icke bör förfara på det sättet. Jag undrar i alla fall, om det är många, som ha lust att taga emot ett vanhävdadt jordbruk för att sätta det i hög och tillfredsställande kultur, försä vitt man icke möjligen kan få statsbidrag för ändamålet. Jag tror, att de förbättringar, som ifrågakomma, oftast äro av så dyrbar beskaffenhet, att man knappast kan vänta, att en arrendator skall kunna sätta en förut vanhävdad egendom i så synnerligen gott skick. Därför menar jag det, att det må anses mycket lämpligt, att det medelst en synförrättning fastslås vid arrendetidens början, vilka åtgärder som böra vidtagas för egendomens förbättring. Ty i och med detsamma att detta protokollföres, så föreligger vid avträädandet ett dokument mellan vederbörande kon-

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)

trahenter, i detta fall staten och arrendatorn. Det är således lämpligt, att det fastslås, vad arrendatorn har att göra, för att man skall kunna bedöma, huruvida han gjort vad han bort göra och sålunda lämnat egendomen i det skick, som avsetts vid egendomens tillträädande. Jag har därför svårt att inse, att den talare, som anses hemma i jordbruket och som sitter i jordbruksutskottet, kunde vända sig mot den passus i herr Petterssons i Bjälbo anförande, vari han förordade en sådan åtgärd. Jag anser nämligen hans erinringar och påpekanden i detta stycke ganska berättigade och avsedda att leda till det bästa möjliga resultatet.

Jag har endast velat göra dessa erinringar, då jag redan givit tillkänna att jag har ingen anledning att yrka på någon ändring i det föreliggande förslaget. Det är ju här fråga om en lag, som skall tillämpas endast under exceptionellt svåra förhållanden, och man får väl ha den tilliten till dem, som bära ansvaret för lagens tillämpning, att de göra allt vad de kunna för att lagen icke kommer att tillämpas så, att man kan säga, att den icke kommer att på något sätt — om jag får begagna det uttrycket — *missbrukas* mot den eller dem, som lagen träffar. Härvidlag är det emellertid, som jag sökt påvisa, av stor vikt att fullt lämpligt folk så långt som det är möjligt, när det gäller lagens tillämpning genom olika organ, får hand om det hela, alltså personer, som på olika områden äro verkligt sakkunniga och verkligen äga förmåga att objektivt se på de olika parternas intressen, och att det icke blir sådana personer, som ensidigt haka sig fast på ett håll och äro blinda för de intressen, som göra sig gällande på annat håll. Ty endast genom lagens tillämpning såväl i sådan riktning, att dess ändamål bli tillgodosedda, som ock därutinnan att den icke obehörigt träffar där den icke bör träffa, endast så är det, som det resultat bör ernås, vilket statsmakterna böra eftersträva.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Det torde vara nödvändigt i de svåra tider, i vilka vi befinna oss, och de kända ännu svårare, som vi gå till mötes, att vi känna oss solidariska. att konsumenterna söka understöda producenterna och att producenterna å sin sida göra vad de kunna för att underlätta för konsumenterna att övervinna de bekymmer som äro förenade med livets uppehälle, med andra ord, det torde vara nödvändigt, att söka undvika strid mellan konsumenter och producenter. Med tanke härpå lyckönskar jag utskottet till att ha framlagt det kompromissförslag, som här föreligger och som enat åskådningarna i de olika partierna. Jag tror också, att lagen lägger tillräcklig makt i regeringens händer att kunna tillgodose folknäringens behov och att kunna ordna det så, att vi bliva i stånd till att lyckligt genomgå den kris, som vi stå inför.

Jag vill emellertid uttala en förhoppning, och det var därför jag

begärde ordet, att regeringen måtte med största skärpa göra lagen gällande mot dem, vilka på ett otillbörligt sätt söka tillgodogöra sig fördelar på andras bekostnad, och som samla förmögenheter, vilka folket svältit ihop, mot dem hoppas jag lagen skall tillämpas, som jag nämnde, med allra största skärpa.

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)

Men däremot mot en annan kategori av svenska folket, torde det å andra sidan vara nödvändigt att visa den allra största mildhet, den nämligen, som på grund av oförstånd eller kauhända på grund av oförmåga komma under lagen. Jag ber särskilt därvidlag, att lagen icke tillämpas hårt mot en klass av våra producenter, våra småbrukare. Skulle t. ex. en sådan mista sitt hemman, ja, det vore ungefär detsamma, som om man toge symaskinen från sömmerskan. Ty det betyder mindre för honom att få räntan på det kapital, som lagts ned i egendomen, men däremot mycket, om han blir ur stånd att med barnens tillhjälp ur jorden skaffa familjen uppehälle, även om denna jord icke ger nöjaktig skörd.

Jag hoppas också ifråga om denna lags tillämpning, att, om det blir nödvändigt att beslagtaga djuren för att tillfredsställa landets köttbehov — om det blir nödvändigt, jag hoppas att så ej blir fallet — att icke lagen göres gällande mot denna småbrukarklass, som allenast har två eller tre djur. Ty för dem är det av större betydelse att få behålla sin kreatursbesättning, än för en jordbrukare, som äger ett större antal djur. Jag vågar därför hoppas, att regeringen — och jag hyser förtroende till den nuvarande regeringen — mot dessa småbrukare skall tillämpa lagen så milt som möjligt.

Jag har intet annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Herr *Olsson* i Ramsta instämde häruti.

Herr *Anderesson* i Grimbo: Herr talman! Herr justitieministern började sitt anförande med att säga, att det här icke är fråga om att begå en orättvisa mot lantbrukarna och att det av regeringen begäres endast en utsträckt fullmakt, som icke är att betrakta som obillig. Ja, jag tycker ej det är en orättvisa, för den händelse det blir en lagbestämmelse och det blir den föreslagna lagen som kommer att tillämpas, men huruvida det skulle vara en rättvisa eller orättvisa, om man icke såg denna sak juridiskt, därom kanske man kunde tvista.

Nu är det min mening, min uppfattning, att lagen, såsom den hittills tillämpats, har blivit till olycka för vår folknäring i dessa tider. Den har ingripit, utan att det varit nödvändigt. Det har tillsatts en hel del kommissioner och kommittéer, vilka tyckas vilja göra gällande att de ha utträttat något och som pekat på vad de gjort, medan de i själva verket gripit in nästan i blinda utan kännedom om verkningarna av sina åtgöranden och utan att ett verkligt behov förelegat. Regeringen har kommit med en utsträckning, och det har varit tal om att denna skulle gälla huvudsakligen nötkreatur. Låt tänka oss att det blir ingrepp ifråga om lantbrukarnas nötkreatur utöver vad som hittills varit. Vi erinra oss då verkningarna

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)

av andra jämförliga åtgärder, hurusom vi haft maximipris på smör, transportförbud för smör och reglering av handeln m. m. Vidare ha vi haft transportförbud för mjölk och grädde, maximipris på mjölk, maximipris på grädde och böter eller straff vid ohörsamhet mot bestämmelsen, att grädden icke får vara för fet, och att grädden icke får vara för mager — bådadera stadgandena förefinnas. Nåväl, allt detta har icke gjort åsyftad verkan. Grädde och mjölk är det brist på och smör likaså.

Nu skall man komma och göra ingrepp beträffande nötkreaturen. Jag tycker det är egendomligt, att regeringen icke iakttagit verkningarna av liknande åtgärder på andra områden, sådana dessa hittills framträtt. Om vi erinra oss, hur regleringen från början tillkom, så var det ju huvudsakligen fläsk, som kom under regleringen. Då förspordes mycket missnöje. Nu synes allt ha blivit till belåtenhet, och regleringen förefaller i sådant avseende att ha lyckats utomordentligt bra, så bra, att varken producenter eller konsumenter ge tillkänna något missnöje — av det enkla skälet att både svin och fläsk tyckas ha försvunnit. Om regeringen griper in ifråga om kreaturen, så kanske förhållandet blir enahanda därvidlag.

Nu resonera en del personer så, att jordbrukarna äro tvungna att odla sin jord och att de jordprodukter som alstras komma till användning antingen direkt för konsumtionen eller till utfodring av djur, och i de fall, där det råder utfodringsförbud, så skulle det tydligen allt gå direkt till folknäringen.

Det är emellertid en annan sida av saken, som jag förut tillåtit mig påpeka här i kammaren, och det är, att jordbrukarna söka sig andra vägar och slå in på andra områden. Och härvid är det något, som alltför litet beaktats, och det är hästuppfödningen. Vi kunna utgå ifrån att före krisen uppföddes här i landet och utfördes ur landet 6—8—10,000 flera hästar årligen än som importerades. Det var då. Nu har hästantalet och hästuppfödningen ökats i ofantlig grad, och denna ökning fortgår alltjämt. Följden har blivit, att vi f. n. ha 100,000—150,000 flera unghästar än under normala förhållanden före krisen. Dessa hästar skola naturligtvis ha sin föda, och de få sin utfodring i första hand; de producerande djuren komma i andra hand. Nu kan det ju sägas, att det är nödvändigt att föda upp hästar och att även de äro producerande i viss mån. Ja, det är riktigt, så länge det gäller landets behov. Men en väsentlig del, för att icke säga hela den del som motsvarar den ökning som inträtt beträffande unghästar, komma tydligen att exporteras till utlandet. Således ha vi underhållit dessa hästar hela vintern och underhålla dem fortfarande, medan allt det foder som härför erfordras kommer att undanhållas folknäringen.

Detta är något, som de som reglera och bestämma böra uppmärksamma. Skulle det nu här regleras beträffande nötkreaturen, så kan jag icke se annat än att det blir till olycka och icke till fromma för vår folknäring här i landet. Vår nötkreatursstam har i år väsentligt reducerats, det torde få antagas vara ett obestridligt faktum. Och vi veta också, att uppfödningen detta sista halvår varit

minimal. Folkhushållningskommissionen har uppmanat oss att icke lägga oss till med kalvar. Nu vet jag ej, om denna uppmaning därför vunnit efterföljd. Det är emellertid andra förhållanden som göra att det icke senare året blivit uppfödda så många kalvar som eljest. Detta kommer att en gång ha sina återverkningar och kommer att ha ett menligt inflytande på tillgången på nötkreaturskött såväl som ladugårdsprodukter.

Ang. ny förfoganderättslag.
(Forts.)

Jag tror därför för min del, att vi bäst främja vår sak, om vi biträda herr Nilssons i Vibberbo förslag och i stället för alla ingrepp låta lantbrukarna få rörelsefrihet så långt som möjligt. Då skola vi säkert bäst främja den sak, som vi alla önska främja.

Jag skall således be att få instämma i det förslag, som framställts av herr Nilsson i Vibberbo eller att i 2 § 1 mom. undantag måtte göras för nötkreatur.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande moment, dels ock på bifall till det av herr Nilsson i Vibberbo under överläggningen framställda förslaget till lydelse av nämnda moment; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes av herr Nilsson i Vibberbo, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 2 § 1 mom. i lagutskottets förevarande förslag till lag om förfogande över viss egen- dom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Nilsson i Vibberbo under överläggningen framställda förslaget till lydelse av nämnda moment.

Voteringen utvisade 148 ja mot 28 nej, vadan kammaren godkänt utskottets förslag till lydelse av förevarande moment.

2 och 3 mom.

Godkändes.

3 och 4 §§.

Godkändes.

5 §.

1 mom. föredrogs, varefter

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)

Herr Nilsson i Vibberbo yttrade: Herr talman! På grund av vad jag förut framhållit ber jag att beträffande § 5 få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till ett förslag enligt vilket 5 § 1 mom. skulle få följande lydelse: Där det för tillgodoseende av sådant behov av vara som i 2 § avses, prövas nödigt, att kronan förfogar över vanhävdad jordbruksegendom eller annan fastighet, byggnad eller annan anläggning eller järnväg, fartyg eller annat transportmedel utan att samma egendom avståtts till kronan, vare ägare eller innehavare av egendomen pliktig att i den mån Konungen så förordnar mot ersättning ej mindre till kronan upplåta egendomen eller del därav med tillhörande inredning eller utrustning än även tåla eller vidtaga erforderlig ändring eller förflyttning av inredning eller utrustning, som nu är nämnd. Ägare eller brukare av fastighet, som enligt vad nu är sagt, upplåtits för drivandet av jordbruk, äge dock, där han ej annorstädes förfogar över bostad, att få sig anvisat nödigt bostadsutrymme å fastigheten. Vad i första punkten här stadgas gälle ock om byggnad, som erfordras för bostad åt driftspersonal samt om mark eller byggnad för upplag.

Ägare eller innehavare av byggnad vare ock, där det finnes oundgängligen erforderligt för beredande av bostad för husvilla, pliktig till kronan mot ersättning upplåta byggnaden eller del därav, såframt den ej av honom eller annan användes till bostad eller för rörelse eller annan verksamhet eller eljest genom upplåtelse avsevärd skada eller olägenhet skulle vållas.

Vidare anförde:

Herr Pettersson i Södertälje: »Nu har herr Nilssons i Vibberbo förslag passerat »tredje läsningen» här i kammaren. Icke desto mindre tillåter jag mig att under åberopande av de skäl, som mot hans förslag förut anförts hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Edberg: Herr talman! I lagutskottets förslag lyder 5 § 1 mom. andra stycket på följande sätt: »Ägare eller innehavare av byggnad vare ock, där det finnes oundgängligen erforderligt för beredande av bostad för husvilla, pliktig till kronan mot ersättning upplåta byggnaden eller del därav, så framt den ej av honom eller annan användes till bostad eller för rörelse eller annan verksamhet eller eljest genom upplåtelsen avsevärd skada eller olägenhet skulle vållas.» I 5 § 1 mom. första stycket står det: »Ägare eller brukare av fastighet, som enligt vad nu är sagt upplåtes för drivande av jordbruk, äge dock, då han ej annorstädes förfogar över bostad, att få sig anvisat nödigt bostadsutrymme å fastigheten.» Mig förefaller det ganska märkvärdigt, att då det gäller ägare eller innehavare av byggnad, så står det, att det skall göras undantag, såvida »genom upplåtelsen avsevärd skada eller olägenhet skulle vållas», men när det gäller ägare eller brukare av *jordbruksfastighet*, så är det icke alls nämnt någonting härom. Det tycks verkligen, som om det skulle vara

skillnad på jordbruksfastighetsägare och byggnadsägare. Det sades i går här i kammaren av herr Lithander, att det var de som tillhöra *hans* parti, som äro jordbrukarnas vänner, och det sades av herr Hallén, att det var de som tillhöra *hans* parti, som äro jordbrukarnas vänner. Det kommer nu i dag att visa sig, vilka som verkligen äro jordbrukarnas vänner. Jag tror, att man kan säga, att jordbruket i stor utsträckning blivit så kringskuret, att det nog uppstått en hel del olust för jordbruk i Sverige, och det kommer absolut säkert icke att sluta väl, om det får fortsätta på detta sätt i längden. Om det däremot går så lyckligt, att kristiden går fort över, så att vi komma ifrån allt detta, så kunna ju förhållandena åter bli lyckliga.

Jag ber att få yrka avslag på lagutskottets förslag och bifall till herr Nilssons i Vibberbo hemställan.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Jag kan icke finna annat än att den föregående ärade talaren gjorde sig skyldig till en fullständig missuppfattning av lagutskottets förslag i denna del. Förslaget avser ju att tillgodose behovet av bostad för den, som, på grund av att han vanskött sin jordegendom, blivit frånhänd densamma. Han skulle nämligen då, om han icke annorstädes förfogar över bostad, ha rätt att bo kvar på fastigheten. Lagutskottet har därmed tagit all möjlig hänsyn till en sådan jordägare. Längre kan man väl icke gå.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande moment samt vidare på bifall till det av herr Nilsson i Vibberbo under överläggningen framställda förslaget till lydelse av berörda moment; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes av herr Nilsson i Vibberbo, uppsattes, justerades och anlogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren godkänner 5 § 1 mom. i lagutskottets förevarande förslag till lag om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Nilsson i Vibberbo under överläggningen framställda förslaget till lydelse av nämnda moment.

Omröstningen utföll med 159 ja mot 13 nej; och hade kammaren alltså godkänt utskottets förslag till lydelse av förevarande moment.

Ang. ny förfoganderättslag.
(Forts.)

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)

2 och 3 mom.

Godkändes.

6—19 §§.

Godkändes.

Vidare föredrogs *slutstadgandet*.

Därvid yttrade:

Herr Kristensson: Herr talman! Det är en gammal praxis här i riksdagen, då det inom ett utskottet föreligger en uppgörelse mellan de stora partiernas förtroendemän, att den uppgörelsen vanligen blir antagen av riksdagen, antagen av båda kamrarna. Det är endast i vissa speciella undantagsfall, som det brukar inträffa, att endera kammaren kan i någon punkt avvika från den i utskottet träffade uppgörelsen. I så fall ligger givetvis en sådan punkt utanför de egentliga brännämnen. Jag har begärt ordet, herr talman, för att göra ett yrkande här, som jag tror denna kammare kan gå med på, utan att vi i någon mån äventyra den kompromiss, som är gjord inom utskottet, utan att vi här på något sätt åsidosätta det förtroende, som kammaren givetvis har för sina ledamöter i utskottet.

Här har nu i denna proposition Kungl. Maj:t yrkat, att beslag å vanhävdad jord skulle äga bestånd i högst 15 år. Utskottet har ändrat detta till högst 5 år. Som framgår av propositionen har yrkandet på 15 år ursprungligen framställts av produktionskommittén och motiverats med, att genom ett sådant stadgande skulle man vinna ett användbart medel att under nuvarande svåra tider åstadkomma nöjaktig odling av jord, vars innehavare själv är ur stånd eller ovillig därtill. Det framhäves vidare i propositionen, att detta stadgande icke står i samband med det större förslaget till lag om vanhävd, som en gång skall komma. Jag tror, herr talman, att kammaren, som naturligtvis — jag kan icke tänka mig annat — i sak står på Kungl. Maj:ts sida, mycket väl skulle kunna på denna punkt, som står utanför den egentliga förfogandelagen och som gäller en sak, som här har kommit med i den stora uppgörelsen, besluta om 15 år.

Vad betyder det då i verkligheten? Såvitt jag kan se, betyder det bara, att man i utskottet kommer att sammanjämka mellan 5 år, som jag antager första kammaren beslutar, och 15 år, om andra kammaren skulle fatta ett sådant beslut. Denna sammanjämkning kan icke rimligtvis gå ut på annat än 10 år, d. v. s. medeltalet mellan de olika kamrarnas beslut, och denna tidrymd, 10 år, kan väl icke ur någon synpunkt anses vara betänkelig utan torde väl gagna i högsta grad det mål Kungl. Maj:t avsett med den förändring, som ifrågasatts i denna punkt.

Jag vill vidare erinra om att herr Nilsson i Vibberbo i ett av sina anföranden nyss i kammaren uttalat sig för dessa 15 år, och

detta synes mig vara ett ytterligare skäl för att andra kammaren skulle kunna fatta ett sådant beslut.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka, att slutstadgandet godkännes med den ändring, att siffran 5, som står på 9:e raden nedifrån på sidan 28, utbytes mot 15 i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! I motiveringen till det här förevarande stadgandet har lagutskottet framhållit, att de närmare administrativa bestämmelserna naturligtvis icke kunde utarbetas inom utskottet utan finge utfärdas senare. Jag inser alltför väl, att det att så noga utarbета dessa saker, så att de kunna fungera, hade varit ett arbete, som icke kunnat utföras i sådan brådska, som ett utskott får arbeta under. Men det är dock en bestämmelse, som betydligt avviker från lagen sådan den hittills tillämpats, nämligen bestämmelsen angående beslag på vanhävdad jord. Jag beklagar mycket, att icke redan nu några riktlinjer äro givna för vad man skall anse vara vanhävdad jord, utan att det blir endast subjektivt omdöme, som skall gälla. För åtskilliga år sedan reste jag i Norrland, och jag får verkligen säga, att skulle jag bedöma skötseln av den åkerjord jag där såg efter skånska förhållanden, så tyckte jag, att den mesta jorden där var i vanhävd. Men det var naturligtvis så, att den sköttes efter som bruket var i orten, och då den icke just var sämre än på andra ställen där uppe, får man väl icke anse, att vanhävd förelåg.

Det är klart, att innan man går till något så allvarligt som, när det gäller, att ett större jordbruk och icke bara en liten hörna eller en liten bit av egendomen skall förklaras vara i vanhävd, så är det nog för alla parter fördelaktigast, att det göres grundligt och att myndigheterna anlita sådana män, att dels det blir fullständigt utrett, att verkligen vanhävd föreligger, och att dels det blir fastslaget, vad som behöver göras för att bringa vanhävdén ur världen. Det är nog ett feltag, som många göra sig skyldiga till, att tro, att det skulle behövas, att staten under lång tid direkt eller indirekt disponerar egendomen, för att bringa bort vanhävdén. Jag tror icke det är lyckligt, ty huvudsaken bör vara, att egendomen kommer i god hävd, och meningen skall naturligtvis icke vara, att staten bör ha egendomen längre tid än som oundgängligen erfordras för detta. Och då tror jag nog, att i regel 5 år räcka till.

Men det är också av betydelse i andra hänseenden. Åtskilliga civilrättsliga förhållanden uppstå naturligtvis, om staten övertager egendomen på sådant sätt. Egendomen kan vara in-tecknad, och även andra förhållanden kunna råda. Men här är icke det minsta sagt annat än blott om avkastningen under tiden och att den skall värderas efter vad egendomen årligen afkastar, då staten lägger beslag på den. Men jag undrar, om det icke är en brist, att icke vid själfva beslagtagandet egendomen värderas av män, som så att säga representera både staten och ägaren och som göra det på ett tillfredsställande sätt. Jag föreställer mig nämligen, att om

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.

(Forts.)

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)

egendomen skall förbättras — och det kan ju gälla högst avsevärda förbättringar både i fråga om hus, dikning och annat — så blir det rätt stora kostnader. När de 5 åren äro gångna, skall ägaren återförvärva egendomen. Han kan möjligen vara i tillfälle att betala de gjorda förbättringarna, eller det kan vara så, att egendomen kan bära förbättringskostnaderna. Det kan såsom nu vara under en högkonjunktur, som han återförvärfvar egendomen, men vi veta ej, om icke en kris kan inträffa innan 5 år, och då kanske egendomen icke kan bära dessa kostnader.

Jag tror, att det för alla parter vore bäst, om det bestämdes så, att en tillfredsställande värdering av hela den beslagtagna egendomen skedde på samma gång som beslaget och att ägaren efter de 5 årens förlopp finge välja att antingen betala förbättringskostnaderna och återfå egendomen eller helt och hållet avstå egendomen mot det han erhåller det kapital, vartill hans egendom värderades, när staten beslagtog densamma. Jag ber att få uttala den meningen, att denna min framställning måtte tagas en liten smula i övervägande, innan de administrativa bestämmelser utfärdas, som komma att gälla i detta ärende.

Jag har, herr talman, intet yrkande att göra.

Häruti instämde herr Nilsson i Bonarp.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Det kan nog vara riktigt, att i vissa delar av vårt land och beträffande större jordbruk 5 år är väl kort tid att utarrendera en vanhävdad egendom, och särskilt beträffande bolagsjord i Norrland tror jag det skulle vara synnerligen lämpligt med längre tid. Man skulle även kunna tänka sig, att för en jordbrukare, som har en större jordegendom som är vanhävdad, är det tämligen likgiltigt, om han får själv bruka jorden eller om han får ett nöjaktigt arrende av densamma. Han kan ju leva på inkomsten av arrendet. Men förhållandena äro anorlunda då det gäller våra småbruk. Om en småbrukare får sin egendom bortarrenderad och får ett litet arrendebelopp, så kanske när han betalt sina räntor han icke har mer än något hundratal kronor över. På det kan han icke leva. Han lever på inkomsterna av sitt och sin familjs på egendomen nedlagda arbete. Nu kan man tänka sig att en småbrukare får sin jord vanhävdad, emedan han på grund av sjukdom icke kan sköta den, men han har en uppväxande son, som om några år kan övertaga småbruket. Han kan emellertid då icke tillträda det, därför att det är bortarrenderat under 15 års tid. Det synes mig vara hårt.

Därför är jag mycket betänksam mot det yrkande, som under debatten blivit framställt, och jag hemställer, om det kan vara skäl i att störa den kompromiss, som är ingången i utskottet. I varje fall skulle jag vilja hemställa, att därest herr Kristenssons yrkande blir bifallet, det icke må tillämpas mot våra småbrukare, som verkligen behöva sin jordbit, även om den icke skulle skötas så väl, i

sy nerhet med tanke på barnen, som kunna bättre få sin bärgning med tillhjälp av denna jordbit än utan densamma.

Ang. ny förfoganderättslag.

(Porta.)

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Herr Kristensson har föreslagit, att vanhävdad jordbruksfastighet, över vilken kronan förfogar, må kunna utarrenderas i 15 år i stället för endast 5 år, som utskottet föreslagit. Jag förstår mycket väl de bevekelsegrunder, som föranlett herr Kristensson att framställa detta förslag; de kunna ju synas ganska naturliga. Men jag vill icke desto mindre för min del bedja att få yrka avslag på förslaget. Säsom ledamot av utskottet kan jag givetvis icke giva min röst för detsamma, då jag biträtt utskottets överenskommelse i saken. Men jag tror även, att det för kammarens vidkommande icke skulle vara lämpligt, om ett dylikt ändringsförslag, framkommet under de nuvarande omständigheterna, vunne kammarens bifall. Ty det är alldeles givet, att när i en sådan fråga som denna träffas en överenskommelse mellan de olika partierna inom utskottet, så vilar den överenskommelsen på den tysta förutsättningen, att partiernas förtroendemän i utskottet också kunna förmå sina respektive kammare att gå med densamma. Skulle det nu i detta fall visa sig, att ett så pass viktigt moment i förslaget som bestämmelsen om tiden för egendomens utarrenderande skulle av den ena kammaren avslås, så är jag övertygad om, att det för framtiden skulle visa sig ganska svårt att få till stånd dylika överenskommelser. Jag vill visst icke säga, att det i allmänhet bör vara en regel, att man alltid skall redan under den första utskottsbehandlingen söka åvägabringa sådana överenskommelser, men det kan emellanåt vara av stor betydelse för en fråga, att de göras, och det vore därför att beklaga, om kammaren nu för framtiden gjorde en sådan väg omöjlig.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olofsson: Herr talman! Jag hör ju mycket väl, att det icke är lönt att söka rucka på den överenskommelse, som träffats inom lagutskottet på detta område, men jag kan dock icke underlåta att be att få säga några ord, och jag tror icke jag skall behöva beröra något av den kompromiss, som är ingången.

Förhållandet är det, att efter vad vi hörde av herr Pettersson i Bjällbo har tiden begränsats till 5 år huvudsakligen av det motivet, att den allmänna arrendelagen bestämmer 5 års arrendetid. Då tyckte man, att 5 år skulle passa också här i stället för de av Kungl. Maj:t föreslagna 15 åren. Men nu är det så, att vi ha en särskild arrendelag för Norrland, en lag, som gäller särskilt bolagsjord och s. k. jobbarejord, och den lagen stipulerar, att arrende måste vara minst 15 år, och då tycker jag, att det vore egendomligt, om man här i denna lag skulle bestämma, att arrendetiden ej skall få överstiga 5 år, då vi enligt den andra lagen redan ha stipulerat 15 års arrendetid. Det är ju då rimligt att göra ett tillägg här i slutstadgandet. Då det står »5 år», skulle jag vilja ha ett så lydande tillägg: »eller i fråga om fastighet, som avses i lagen om

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.

(Forts.)

arrende av viss jord i Norrland och Dalarne, högst 15 år». Jag yrkar på stadgandets godkännande med detta lilla tillägg och tycker, att det åtminstone icke kan rubba kompromissen inom lagutskottet. Men det vore väl för Norrland, när det gäller bolagsjord och jobbarejord, om man kunde få följa denna princip. Man har i Norrland svårt att utarrendera jord på så kort tid som här, och därför har man i arrendelagen, när det gäller bolags jord, bestämt en arrendetid av 15 år. Och det är endast en konsekvens därav, att vi få in motsvarande bestämmelse här.

Med herr Olofsson förenade sig herr *Nilsson* i Vibberbo.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman, mina herrar! Det har förut framhållits, att utskottets betänkande är resultatet av en kompromiss, och att det därför ej kan vara tilltalande för någon av utskottets ledamöter, att försök göres att bryta kompromissen. Det kan lätt ha den påföljd, som herr Pettersson i Södertälje nyss påpekat. Man får ej betrakta denna punkt som enstaka och fristående utan i sammanhang med kompromissen i dess helhet, och därför vore det beklagligt, om kammaren skulle bifalla ett sådant yrkande som det av herr Kristensson gjorda.

Herr Olofsson i Digernäs framhöll, att jag som huvudmotiv för en bestämmelse om fem års arrendetid skulle ha anført, att motsvarande stadgande finnes i arrendelagen. Nej, det är icke huvudmotivet. Jag framhöll blott, att vi icke tagit de fem åren på fri hand utan med visst stöd av arrendelagen. Huvudmotivet är, att när det gäller ingripande från statens sida i sådan utsträckning, som här ifrågasatts, bör det ingripandet icke gå längre, än som är oundgängligen nödvändigt. Det är huvudmotivet, och jag har för min del tänkt, då jag i utskottet kämpat för den kortare arrendetiden, att man därigenom gjorde lantbrukarna i landet en tjänst. Ty det, att staten säger till en lantbrukare: »Var så god att försvinna på femton år», är det samma som att tillägga: »och kom aldrig igen». Om vi sätta tiden kortare, öppnas åtminstone en möjlighet för vederbörande att få sin egendom tillbaka inom rimlig tid. Det kan ju hända, att det ställer sig olika inom olika landskap beträffande behövligheten av längre eller kortare tid, men jag har den uppfattningen — och jag vet, att den delas av ofantligt många med mig — att, om en arrendator övertager en gård med syn och avlämnar den med syn och får ersättning för vad han kostat på den, så kan han mycket väl reda sig med en arrendetid av 5 år. Under sådana förhållanden har jag i utskottet arbetat för denna tid och lyckats få utskottet med mig.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Magnusson* i Tumhult.

Herr Kristensson: Herr talman! Jag vill ej sätta ifråga, att man i allmänhet ej bör gå ifrån en kompromiss inom ett utskott, men man bör ej driva detta därhän, att ett utskotts ledamöter skulle kunna binda kamrarnas handlingsfrihet. I de fall, där det är mycket starka sakliga skäl för en ändring, och där den punkt, där ändring ifrågasättes, ej kan sägas vara direkt infogad i den stora kompromissen utan står på sidan om den, sasom fallet är beträffande den sak, som vi nu behandla, i sådana fall har riksdagen förut brukat gå ifrån dylika kompromisser. Och jag minnes många tillfällen under min riksdagstid, då denna kammare och även första kammaren fattat beslut i enahanda riktning, som jag föreslagit.

Aug. ny förfoganderättslag.
(Forts.)

Till vice talmannen ber jag att få säga, att det naturligtvis ej så mycket är våra småbrukare, som kunna komma att falla under lagens stadganden. Småbrukarne sköta i allmänhet sin jord väl, och det är endast i undantagsfall, som det här skulle komma att gälla dem. Vad det närmast gäller, är jord, som ligger i spekulation och på den grund vanhävdas, och jord, som äges av rika personer, som ej anse sig behöva bruka den och frambringa något tillskott till våra näringsförråd. Vidare se vi ännu intet slut på kriget, det kan komma att vara lika länge, som det hittills varat, och svårigheterna komma nog att vara många år efter dess slut, så att det blir ont om livsmedel, varför man nog bör göra vad göras kan. Jag tror nu ej ett ögonblick, att ledamöterna från andra kammaren i lagutskottet skulle få sin ställning och sin prestige i minsta mån förminskad, om kammaren ginge med på det förslag, jag framställt. Om så vore förhållandet, skulle jag ej ha framställt detsamma. Naturligtvis kunna ej utskottets ledamöter annat än yrka bifall till förslaget, som det föreligger, det förstår en var, men jag tror ej, att i detta fall kammaren kan känna sig så bunden, att den ej kan låta de sakliga skälen vara avgörande.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! Jag var ej med vid den slutliga behandlingen av denna lag inom utskottet på grund därav, att jag blev insatt i ett annat utskott, som krävde hela min tid, och har sålunda ej varit med om den sammanjämkning, som föreligger.

Bland de punkter, varom strid rådde och de olika meningarna skarpast bröto sig inom utskottet, var just denna punkt, och det fanns icke just stora utsikter för att det skulle vare sig vid denna punkt eller andra, där synnerligen olika meningar rådde, kunna drivas fram en sammanjämkning eller överenskommelse, på förhand, men det har blivit så i alla fall. Nu är det så med detta ingalunda ovanliga behandlingssätt — jag tror särskilt inom lagutskottet — som utvecklats sig under de senare åren, att, där det synes möta rätt stora svårigheter att på ett hyggligt sätt på grundlagsenligt vis sammanjämka, söker man — om med grundlagsenligt rätt eller ej, det skall jag låta vara osagt — sammanjämka före den slutliga behandlingen och justeringen av ärendet, så att man

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)

kan komma fram med ett enhälligt utskottsbetänkande. Och detta innebär ju enligt moraliska regler, att de, som varit med om denna sammanjämkning, skola ha gjort ställningen så pass klar för sig, att de kunna något så när veta, om sammanjämningsförslaget har utsikt att slutligen gå igenom i båda kamrarna. Huruvida detta förfaringsätt skall komma att vidare utveckla sig inom riksdagen eller ej, det är omöjligt att säga. Det bör kanske finnas någon erfarenhet om verkningarna, innan man kan säga, om denna praxis i fortsättningen bör utvecklas eller helt och hållet avvecklas.

Emellertid vill jag säga till herr Olofsson i Digernäs, att för Norrlands del är väl den ändring, han föreslagit, icke behöfelig, ty i den norrländska arrendelagen har man fastslagit, att arrendetiden skall vara 15 år, och det är väl icke troligt, att det kommer att ske någon ändring däruti till följd av denna lag. Den gäller ju enligt mitt förmenande huvudsakligen för de sydligare delarna av riket. Det finnes vissa starka skäl, som tala för båda uppfattningarna.

De stora farhågor, som ansetts bli följden av en arrendetid av högst 15 år, äro i väsentlig mån överdrivna, ty det är icke en minimitid utan en maximitid, och givetvis kommer utarrenderingen att gå till så, att ägaren i första hand sättes i tillfälle att underhandla om garantier för, att egendomens brukning drives upp. Det blir då antagligen varken beslag eller utarrendering, utan, om han kan få hjälp eller har ekonomiska resurser, behöves endast en påtryckning för att åstadkomma en ändring. I andra fall kan man naturligtvis vid utarrenderingen ta de skäligen hänsyn, man vill. Fem år är endast en maximitid, och ännu mindre behöver man utarrendera på 15 år, om maximitiden sättes så högt. Så ligger saken i realiteten enligt mitt förmenande. De farhågor, som uttalats, äro, så vitt jag kan förstå, icke så litet överdrivna. Man ser saken mörkare, än den kommer att gestalta sig vid den praktiska tillämpningen av det förfarande, som här är ifrågasatt.

Jag har velat till belysande av, huru frågan ligger, nämna dessa ord utan att, herr talman, göra något yrkande.

Herr Olofsson: Herr talman! Jag hörde ej fullt den sista ärade talarens yttrande, men jag fattade det så, att han menade, att vi ju redan ha en bestämmelse om 15 års arrendetid i Norrland. Ja, men för att tillämpa den bestämmelsen måste man begagna sig av vanhävdslagen, och då blir det en lång processprocedur. Vanligen går det då så, att, när man hållit på ganska länge, visar vederbörande, att han salt fastigheten, och då är lagen sådan, att man ej kommer längre med honom utan måste stämma den nya ägaren. Och så kan det fortgå i all oändlighet. Lagen är därför i många fall ineffektiv. Men att i denna lag, då det är fråga om jord, som tillhör bolag och jobbare, har man att slå fast, att här skall det vara 15 års arrendetid, liksom när det gäller vanhävdslagen. Jag tycker att det är konsekvent och fullt riktigt,

att man går den vägen för att få bukt med jobbares och bolags vanhävd.

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.

(Forts.)

Herr Helger: Herr talman! Jag finner det mycket förklarligt, att här kommit fram ett förslag om en upplåtelse tid av 15 år, och jag har i utskottet kämpat för den tiden. Men då nu överenskommelse träffats i utskottet, anser jag mig ej kunna frångå den överenskommelsen och ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herrar *Lindqvist* i Kosta och *Lindley* instämde häruti.

Herr Lindman: Herr talman! Jag skall be att få säga beträffande denna sak, att när man talar om vanhävd, så får man skilja på, synes det mig, de åtgärder mot vanhävd, som äro erforderliga i och för det syfte, som avses med den lag som här föreligger och åtgärder mot vanhävd i allmänhet. Om man behöver vidtaga åtgärder mot vanhävd för att under kristiden åstadkomma produktion på den vanhävdade jorden, så är det en sak, men att åstadkomma förbättring beträffande den vanhävdade jorden över huvud taget blir ju en annan sak. Det synes mig, att man här något förblandas dessa båda saker. Vill man över huvud taget — och det vilja väl alla — när verklig vanhävd föreligger, söka förbättra den jorden, så att vanhävd icke längre kan förekomma, då synes det mig, att det har sin plats i en lag om vanhävd. En sådan lag ha vi i uppsiktslagen för vissa jordbruk i Norrland och Dalarne. Där finnas bestämmelser, som tvinga folk att hävda sin jord, där den är i vanhävd. Om man sålunda vill gå den vägen, att man vill åstadkomma säkerhet för att jord över huvud taget icke vanhävdas över landet i sin helhet, då det icke är fråga om den jord, för vilken uppsiktslagen för Norrland och Dalarne gäller, då synes det mig, att man skall göra det i ett lagförslag, som innehåller bestämmelser om uppsikt över jordbruket i sin helhet, och då har man tillfälle där att pröva och bedöma, vilka åtgärder som skola vidtagas för att vinna det resultatet.

Men det synes mig ganska egendomligt, att man i en lag, som är en kristidslag, kommer med åtgärder, som kunna räcka i 15 år, och det gör man utan att ha haft tillfälle, synes det mig, att ingående pröva vad som verkligen är av behovet påkallat för att förebygga vanhävd över huvud taget. Det behöver jag icke påpeka här, ty det veta vi största delen av oss, åtminstone varje jordbrukare, att vanhävd är ett utomordentligt tånjbart begrepp. Det kan betraktas som vanhävd i en landsända — såsom jag tror här har framhållits — som icke alls betraktas som vanhävd i en annan landsända t. ex. i en skogsbygd med helt annan jordmån o. s. v. Det är därför mycket vanskligt, synes det mig, att tvinga en jordbrukare att avstå sin egendom, därför att det säges, att den är vanhävdad. Är den verkligen vanhävdad, då är det ingen som säger någonting om det, men vad är verklig vanhävd? Det skall bedömas av människor,

Ang. ny för-
foganderätts-
lag.
(Forts.)

och det är icke alltid sagt, att människorna äro fullkomliga och felfria och så kunniga i att bedöma, om verklig vanhävd eller endast förment vanhävd förekommer. Och det kan bero på en mängd olika orsaker, varför jorden är mer eller mindre väl skött.

Det synes mig därför, att det icke finnes något fog för att utsträcka beslaget verkan enligt denna lag till 15 år. Skall det vara så, då skall det vara i en särskild uppsiktslag.

Beträffande slutligen herr Olofssons yttrande vill jag säga det, att jag i motsats till honom har den uppfattningen, att då ju uppsiktslagen för bolagshemman i Norrland är i gällande kraft, åtgärder kunna med stöd av densamma vidtagas för att förebygga vanhävd på den sortens hemman. Är icke den lagen effektiv och tillfyllestgörande, ja, då skola vi begära, att Kungl. Maj:t kommer med bestämmelser, som göra att den blir bättre. Det är ju icke någon stor svårighet att åstadkomma något sådant, om man vill syftmålet. Men att i en kristidslag taga in detta, som herr Olofsson påyrkat, då man vet, att det faktiskt finnes en uppsiktslag för Norrland, synes mig icke vara påkallat.

Slutligen vill jag, herr talman, säga ett ord om den s. k. kompromissen. Herr Kristensson sade, att när en kompromiss är träffad i ett utskott, bör man vidhålla den, såvitt det är möjligt för kammaren, men att man kan i en mindre väsentlig del gå ifrån den. Ja, det är klart, att kammaren kan gå ifrån den, om kammaren vill, men det är oriktigt att göra det på herr Kristensson motivering, ty denna bestämmelse är icke någon oväsentlig del i den kompromiss som är träffad. Det är en ganska viktig del i den. Om därför kammaren här går ifrån lagutskottets överenskommelse, så har kammaren efter min uppfattning frångått den i en ganska viktig del, och det bör, synes det mig, kammaren icke göra i detta fall, i synnerhet när, som jag nyss anfört, kammaren efter min uppfattning av denna sakskaäl icke bör göra det.

Herr Olofsson: Jag skall endast be att få säga några ord med anledning av det sista anförandet av herr Lindman.

För honom föreföll det, som om den lag vi ha rörande vanhävd i Norrland av bolagsjord och annan jobbarjord, som jag kallar det, vore mycket lätt att få ändrad och få den effektiv. Ja, jag undrar, om det är så lätt. Jag vet, att vanhävdsnämnderna där uppe i Norrland åtminstone ha förfärligt stora svårigheter att komma till rätta med vederbörande. Det är nämligen på det sättet, som jag nyss påpekade, att när man processat ett par års tid, så företes det nya köpehandlingar. Den man processat med är icke längre ägare till jorden, och så får man det beskedet, att nu får ni hålla er till den nye ägaren. Och så får man hålla på i oändlighet. Det är därför ganska svårt att få den lagen effektiv.

Men går man med på det förslag, som här är framlagt, så kan åtminstone Kungl. Maj:t gripa in i de värsta fallen, och det tror jag icke skulle skada särskilt i dessa kristider.

Överläggningen var härmed slutad. Efter av herr talmannen givna propositioner å de därunder framställda yrkandena godkände kammaren utskottets förslag till lydelse av slutstadgandet.

Ang. ny förfoganderättslag.

(Forts.)

Ingressen; rubriken.

Godkändes.

Utskottets hemställan förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Härefter förelåg till avgörande lagutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov.

Ang. ändringar i rekvisitionslagen.

Genom en den 8 februari 1918 dagtecknad proposition, nr 100, vilken hänvisats till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt, i statsrådet hållet protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om ändring i vissa delar av lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov.

Härigenom förordnas, att till § 9 i lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov skall fogas ett nytt moment av nedan angivna lydelse samt att § 10 mom. 2 och § 14 mom. 1 i samma lag skola hava följande ändrade lydelse:

§ 9.

4. Gäller för vara på grund av lag fastställt pris, som vid frivillig försäljning ej må överstigas, må vid bestämmande av ersättning för varan fulla värdet icke upptagas högre än som motsvarar nämnda pris.

§ 10.

2. Riksvärderingsnämnden skall bestå av ordförande och fyra andra ledamöter.

Ordföranden och två andra ledamöter jämte ställföreträdare till

Äng. ändringar i rekvisitionslagen.
(Forts.)

nödigt antal utses för fyra kalenderår av Konungen. Av övriga två ledamöter utses den ene, på därom av ordföranden gjord framställning, för varje särskilt ärende av kommerskollegium eller lantbruksstyrelsen, med iakttagande därav att den sakkunskap, som må för ärendet erfordras, varder behörigen företrädd, samt den andre för ett kalenderår i sänder av socialstyrelsen; skolande jämväl ställföreträdare för dessa ledamöter till nödigt antal utses enligt vad nu är stadgat.

§ 14

1. Likvid för fullgjord rekvisition skall, efter fordringsbeloppets prövning och godkännande, där så lämpligen ske kan, erläggas kontant, men eljest genom en högst nio månader efter utställandet till betalning förfallen anvisning. Sådan anvisning löper med sex procent ränta från och med dagen för utställandet.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1918.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bifalla vad Kungl. Maj:t i förevarande proposition hemställt, med den ändring att den vid propositionen fogade lagen förklarades skola träda i kraft den 1 maj 1918.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Knut Larsson, Rogberg, greve Spens, Dahl, Permansson, Pettersson* i Bjälbo och *Holmdahl*, vilka ansett, att utskottet bort hemställas, att ifrågasatt proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Holmdahl*: Herr talman, mina herrar! Utskottsmajoriteten har, såsom framgår av utskottsutlåtandet funnit de skäl, som departementschefen anfört för de ifrågasatta ändringarna i rekvisitionslagen, övertygande och av sådan anledning hemställt om bifall till den kungl. propositionen. Jag beklagar, att jag för min del icke kan instämma i detta majoritetens omdöme. Jag har efter övervägande av de anförda skälen tvärtom kommit till den uppfattningen, att de ändringar, som här ifrågasättas, äro av den beskafhet, att de icke böra vinna riksdagens bifall.

Vad först angår det tillägg, som ifrågasättes i 9 §, så skulle genom ett sådant stadgande införas en alldeles ny och därtill en mycket betänklig princip i fråga om bestämmandet av ersättning för exproprierade varor. Enligt nu gällande bestämmelser skall betalning för varor, som exproprieras, vare sig det sker enligt rekvisitionslagen eller enligt förfoganderättslagen, utgå efter varans fulla värde. I denna bestämmelse vill man nu göra ändring i så måtto, att då maximipris blivit satt på en vara, skulle detta pris icke kunna få överskridas. Genom ett sådant stadgande skulle sålunda den nämnd, som har att pröva ersättningsfrågan, icke som hitills äga

att fritt få bestämma varans värde utan skulle vara bunden av ett av administrativ myndighet på förhand fastställt pris. Även om nämnden skulle finna, att varan faktiskt har ett betydligt högre värde, skulle i alla fall nämnden icke kunna tillerkänna den person, från vilken varan exproprieras, detta högre belopp utan vara bunden vid maximipriset. Erfarenheten från de gångna krisåren har emellertid visat, att de maximipris, som tid efter annan i prisreglerande syfte fastställts, icke alltid varit så väl avpassade som önskligt skulle ha varit. Det har klagats över, och alldeles säkert med fullt fog, att dessa pris i många fall varit alldeles för låga och icke stått i skäligt förhållande till produktionskostnaderna. Där detta varit förhållandet, har effekten av maximipriset blivit, att varorna försvunnit ur den allmänna marknaden. Detta är ju helt förklarligt. En person, som icke är nödsakad att sälja till underpris, håller givetvis på sina varor, tills maximipriset antingen upphäves eller höjes. Men en sådan utväg står icke den till buds, som genom expropriation fränhändes sina varor. Han är skyldig att avstå varan på den tidpunkt Kungl. Maj:t bestämmer. Den, som fränhändes varan genom expropriation, kommer således om maximipriset skall vara normerande alldeles givet i betydligt sämre ställning än den, som fritt får förfoga över och försälja sin vara.

Då det nu visat sig, att maximipriset icke i alla fall är en tillförlitlig mätare på en varas verkliga värde, skulle sådana förhållanden kurna inträffa, att en person, som tvingas att avstå en vara till staten, skulle kunna få nöja sig med en ersättning, som icke uppgår till varans fulla värde. Men en sådan eventualitet bör väl såvitt möjligt är förekommas, och framför allt bör den väl icke möjliggöras genom en direkt lagbestämmelse.

Vad som särskilt är ägnat att göra denna ifrågasatta lagbestämmelse i hög grad motbjudande är den omständigheten, att Kungl. Maj:t, som ju både enligt förfoganderättslagen och enligt rekvisitionslagen står såsom expropriant och således är part i saken, skall kunna begagna sin makt att genom administrativ myndighet på förhand fixera eller åtminstone begränsa det pris, som skall betalas för den exproprierade varan.

Den, som tvingas att till staten avstå sin egendom, bör väl ändå dock med all rätt kunna pretendera, att inte staten genom sina egna organ på förhand fixerar priset, utan överlämnar åt en opartisk och sakkunnig nämnd att fritt och obundet bestämma varans pris. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att den ändring, som här ifrågasättes i rekvisitionslagen, även gäller expropriation enligt förfoganderättslagen. Det kraftiga ingrepp, som denna lag gör i den enskildes äganderätt är nog för mången ganska kännbart, men det blir givetvis ännu mera kännbart, ifall därtill nu skulle komma, att ersättningen för de varor, som skola avstås, icke skulle kunna få fritt bestämmas utan skulle fixeras av administrativ myndighet. I frågor av så ömtålig och grannlaga natur, som det här gäller, bör man från statsmakternas sida vara angelägen om att undvika även skenet av administrativt godtycke.

Ang. ändringar i rekvisitionslagen.
(Forts.)

Ang. ändringar i rekvisitionslagen.
(Forts.)

Vad sedan angår den ändring, som ifrågasattes i 10 §, så avser den riksvärderingsnämndens sammansättning. Enligt nu gällande bestämmelser skall riksvärderingsnämnden bestå av 5 ledamöter, av vilka Kungl. Maj:t för 4 år utser 3, däribland ordföranden, varemot de övriga ledamöterna utses för varje särskilt fall antingen av kommerskollegium eller lantbruksstyrelsen, med iakttagande av att den sakkunskap, som erfordras för ett ärendes bedömande, blir vederbörligen företrädd. Med denna sammansättning ha ju de tre personer, som blivit utsedda av Kungl. Maj:t och som givetvis ha till uppgift att framför allt bevaka det allmännas intresse, ett dominerande inflytande inom nämnden. De sakkunniga däremot äro i minoritet. Då nu här ifrågasattes en ändring av nämndens sammansättning, skulle man ha kunnat förvänta, att detta ändringsförslag gått ut på en ökning av sakkunskapen inom nämnden, för att man skulle kunna ernå en fullt tillfredsställande och rättvis värdesättning. Men så är ingalunda förhållandet. Förslaget går tvärtom ut på att minska sakkunskapen genom att utesluta en sakkunnig och i stället insätta en av socialstyrelsen utsedd person. De enda kvalifikationer, denne av socialstyrelsen utsedda medlem behöver äga, är, så vitt av motiveringen till lagen framgår, att ha insikter i fråga om de olika samhällsklassernas levnadsförhållanden, deras tillgångar och deras behov. Man kan nu med skäl fråga: Vad nytta skall en sådan medlem kunna göra inom nämnden, där det gäller att bedöma varor, om vilkas produktion eller värde denna person kanske i de flesta fall saknar all erfarenhet? Man kan också med skäl fråga: Vad förtroende skall allmänheten och särskilt de, som utsättas för expropriation, få för en nämnd med sådan sammansättning? Departementschefen har tydligen haft en känsla av att sakkunskapen i nämnden genom detta förslag skulle bli för ringa representerad, och han har därför påvisat en utväg att ersätta sakkunskapen, nämligen genom tillkallandet av experter. Jag vill emellertid i fråga om det förslaget framhålla, att därigenom skulle först och främst staten tillskyndas en utgift, som bleve fullkomligt onödig, ifall man fasthölle vid den sammansättning nämnden enligt nu gällande bestämmelser skall ha. Vidare vill jag säga, att det icke är ligkiltigt för ersättningstagaren, om sakkunskapen är representerad inom eller utom nämnden. I förra fallet har man nämligen berättigad anledning att förvänta, att den, som sitter som ledamot av nämnden, skall ha en helt annan ansvarskänsla än den, som står utanför. Den, som sitter som ledamot av nämnden, har icke endast att yttra sig om varans värde, han skall som domare fastslå och utdöma beloppen. Och något som bör ytterligare öka ansvarskänslan är medvetenheten om att riksvärderingsnämndens beslut icke få överklagas.

Som skäl för den ifrågasatta ändringen i riksvärderingsnämndens sammansättning har statsrådet anført, att nämnden enligt dess nuvarande sammansättning till alltför stor del är sammansatt av representanter för det intresse, som genom beslutet omedelbart beröres. Jag tvingas verkligen av denna motivering att till herr

statsrådet framställa den frågan: Har erfarenheten givit vid handen, att de sakkunniga på något otillbörligt sätt sökt tillgodose deras intressen, vilkas varor de haft att bedöma? Har så varit förhållandet, ja, då kan man ju finna en förklaring till den förändring av nämndens sammansättning, som här är ifrågasatt, men har så icke skett, får jag säga, att både den ifrågasatta lagändringen och motiveringen till densamma saknar allt fog.

Slutligen föreligger i fråga om 14 § ett ändringsförslag, som går ut på, att då anvisning lämnas i stället för kontant likvid för exproprierade varor, skulle denna anvisning kunna ställas på en tid av högst 9 månader i stället för som nu på 3 månader. Även i fråga om räntebeloppet föreligger här förslag till ändring i så måtto, att räntan skulle höjas till 6 procent mot nu gällande 5 procent. Som skäl för dessa ändringsförslag har statsrådet framhållit, att det inträffat, då skogsmark tagits i anspråk för att avverkas, att skogen har befunnits stå på rot, när tre-månadersanvisningen förfallit till betalning, och därigenom skulle Kungl. Maj:t och kronan ha tillskyndats förlust. Jag vågar emellertid ifrågasätta, huruvida den omständigheten, att i fråga om en eller annan vara det inträffat, att staten har fått betala ut ersättningen, innan man kunnat tillgodogöra sig varan, utgör tillräckligt skäl för att i fråga om alla varor, som exproprieras, bereda staten möjlighet att utsträcka kredittiden till hela 9 månader. Det är ju gott och väl, att den person, som får en sådan anvisning, också tillförsäkras 6 procent ränta, men för den, som avstår sin egendom, är det alldeles säkert av långt större betydelse, att han så snart som möjligt får kontant likvid för sina varor, särskilt om han inte har den lyckan att vara kapitalist.

Nu kan man ju invända, att den person, som fått denna anvisning, kan belåna den, om han vill komma åt kontanter. Men fränsett det besvär, som särskilt för lantmännen skulle uppstå genom en sådan belåning, skulle med nuvarande räntesatser denna person alldeles givet komma att göra en direkt ekonomisk förlust, och sådant bör man väl försöka, så vitt möjligt är, att undvika. Vill man, att den stora allmänheten skall villigt underkasta sig de tvångsbestämmelser, som kristidsförfattningarna innehålla, får man icke bereda denna allmänhet större obehag och större svårigheter än som äro en oundgänglig följd av tvångsförfarandet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Vidare anförde:

Herr Söderhielm: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet för att såsom medlem av riksvärderingsnämnden vitsorda, att här verkligen föreligger ett behov av reglering, en reglering av grunderna för prissättningen, då den sker på grund av maxiprislagen och då den sker på grund av rekvisitionslagen. För min egen del är jag mycket tveksam om det ändamålsenliga i en maximi-

Ang. ändringar i rekvisitionslagen.
(Forts.)

Ang. ändringar i rekvisitionslagen.
(Fortis.)

prislagstiftning, åtminstone i andra fall än sådana, då det gäller kort tid och varor, som redan ligga färdigproducerade i handeln. Men när vi nu en gång ha en maximiprislagstiftning, är det nödvändigt att se till, att statens övriga prispolitik kommer i samklang med denna maximiprislagstiftning.

Nu är det så, att maximiprisen bestämmas av Kungl. Maj:t. men de pris, som skola ligga till grund för ett förfogande, bestämmas av riksvärderingsnämnden, och denna har hittills icke varit bunden av annat än bestämmelsen, att prisen skola svara mot varans fulla värde. Här föreligger således den möjligheten, att om till nämnden hänskjutes en prissättning på en vara, där Kungl. Maj:t redan har satt maximipris, nämnden, om den så ansåge skäligt, skulle kunna sätta ett högre pris på varan än det av Kungl. Maj:t bestämda maximipriset. Detta skulle ju på sätt och vis innebära ett upphävande av det av Kungl. Maj:t bestämda maximipriset.

Vore det nu endast fråga om ett tillämpande av denna lag vid rekvisitionsförfarandet, vore det kanske icke så mycket att säga därom, ty detta förfarande är i allmänhet av en alldeles säregen natur: men som förhållandena utvecklats sig hava nämndens prissättningar under en lång tidsperiod huvudsakligen tillämpats på förfogandena. varvid målen vanligen komma till riksvärderingsnämnden i det skick, att prissättningen avses att ligga till grund för vidlyftiga frivilliga avtal. Under sådana förhållanden ligger det naturligtvis än större vikt uppå att det pris, som riksvärderingsnämnden sätter kommer i överensstämmelse med den prispolitik, som regeringen för i fråga om maximiprisen, ty annars riskerar man, att det hela ramlar omkull.

Nu har Kungl. Maj:t föreslagit att avlägsna denna oegentlighet i lagbestämmelserna genom ett stadgande, att riksvärderingsnämnden skulle vara skyldig att följa maximiprisen. Detta innebär i stort sett intet annat än ett sanktionerande av en praxis, som riksvärderingsnämnden under hela tiden av sin verksamhet på grund av omständigheterna sett sig tvungen att följa, för att det skulle bli sammanhang i det hela. Riksvärderingsnämnden har för den skull blivit utsatt för mycken kritik, men jag tror, att det av praktiska skäl varit omöjligt att handla annorlunda, och för övrigt kan man nog också för den teoretiska hållbarheten utav detta riksvärderingsnämndens tillvägagångssätt finna rätt så plausibla skäl. Riksvärderingsnämnden skall ju söka finna det fulla värdet, men vad är det fulla värdet? När Kungl. Maj:t har fastställt ett maximipris, så innebär ju detta, att i handeln icke förekommer något annat pris på varan än det Kungl. Maj:t åsatt. Nämnden kan alltså med visst fog anse, att detta pris är det fulla värdet under förhandenvarande omständigheter. Men naturligtvis är jag fullt medveten om att det innebär en mycket svag ställning för den enskilde, som skall avstå varan till kronan, att kronan också är den, som ensam åsätter priset.

Reservanterna ha försökt lösa knuten på så sätt, att de vilja frigöra rekvisitions- och förfogandeförfarandet ifrån sambandet med maximiprisen genom att fastslå, att dessa pris aldrig borde tillämpas, när det vore fråga om ett beslagtagande efter förfogandela-

gen. Men därvid uppstå svårigheter på annat håll. Det skulle ju t. ex. vara rätt så besynnerligt, om staten skulle tänkas komma att tillämpa ett pris, då den tager varan för att använda den själv, och ett annat, om tvångsförsäljning enligt § 3 i maximiprislagen skall äga rum. Enligt denna paragraf kan staten ju låta tvångsförsälja en vara utan att göra anspråk på densamma för egen räkning, och försäljningen sker då efter maximipris. Skulle riksvärderingsnämnden hava satt ett högre pris på samma vara, skulle staten om den själv behöver förfoga över densamma få betala mera, än vad det äligger enskilda personer att betala för samma vara, tillhandahållen genom statens förmedling.

Ang. ändringar i rekvisitionslagen.
(Forts)

För egen del skulle jag helst sett att svårigheterna lösts på sådant sätt, att man i maximiprislagen eller dess motivering inryckt bestämmelse om, att maximiprissättningen icke skulle försiggå, förrän riksvärderingsnämnden i den för densamma gällande ordningen satt sitt pris å varan. Därigenom skulle riksvärderingsnämndens pris komma att ingå bland de faktorer, som Kungl. Maj:t tager hänsyn till då maximiprisen sätts. När man nu icke går denna väg, finner jag, att det sätt, som utskottet föreslagit, ur min synpunkt ter sig som det bästa.

Vad så § 10 beträffar, tror jag icke, att man kan framställa några berättigade anmärkningar mot det sätt, varpå de sakkunniga inom riksvärderingsnämnden skött sina äligganden. Jag tror icke heller, att den ändring, som Kungl. Maj:t nu här föreslår, strängt taget är nödvändig för ett gott resultat vid prissättningen. Men å andra sidan vet jag av egen erfarenhet, att uppfattningen om de svårigheter, som äro förenade med denna prissättning, är så olika hos personer, som aldrig eller icke tillräckligt varit med i arbetet, och hos dem, som någon tid suttit med där, att jag tror, att det åtminstone icke kan lända till skada att hava med någon, som representerar även sociala intressen, om icke för annat så för att han skall få övertyga sig om, vilka svårigheter man har att kämpa med.

Den sista paragrafen i lagförslaget är ju ganska hård emot dem, som skola avstå sina varor, men då här icke föreligger något särskilt yrkande beträffande de olika paragraferna, vill ej heller jag göra något sådant, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i dess helhet.

Herr Hederstierna: Såvitt jag kan förstå, hava i denna proposition två alldeles olika saker blivit sammanblandade. Det nödläge, i vilket vi för närvarande befinna oss, har ju nödvändiggjort, att staten fått sätta maximipris på vissa varor, som varit nödvändiga för den inhemska konsumtionen. När den inhemska konsumtionen blivit hänvisad uteslutande till produktionen inom landet, har frestelsen legat nära till hands för producenterna att driva sina priser så i höjden, att det blivit nödvändigt för staten att ingripa och sätta maximipris. Genom att sätta dessa pris har staten stadgat, att därest en person vill försälja ifrågavarande slags varor, får han icke taga högre pris, än det staten bestämt. Det kan ju

Ang. ändringar i rekvisitionslagen.
(Forts.)

tänkas — och det har förmodligen hänt — att detta pris icke blivit så högt, att producenten ansett sina produktionskostnader därigenom bliva betäckta, och det har då stått honom fritt att låta bli att sälja varan. Han har kunnat använda den för eget behov och kunnat förvandla den i andra produkter, för vilka maximipris icke gällt. Han har sålunda kunnat tillgodogöra sig varan på ett för sig fördelaktigare sätt, än om han sålt den.

Det visade sig emellertid snart nog, att när varan icke kom fram på detta sätt, måste staten på annat sätt ingripa, och då måste man tillgripa förfoganderättslagen. Genom denna lag tager man varan från producenten och utdelar den för visst pris bland konsumenterna. Härom är naturligtvis ingenting att säga. Det är ingen nyhet i vår lagstiftning; det är ett vanligt expropriationsförfarande, och det är ju klart, att den enskilde är skyldig att, när det allmänna så kräver, avstå en vara, som han har i sin ägo. Men ett oeftergivligt villkor för all expropriation är, att han får fulla värdet för den vara, som man tager ifrån honom, och ett oeftergivligt villkor för att detta förfarande skall kunna tillämpas emot den enskilde är, att värdet på varan bestämmes av en opartisk domstol eller en opartisk nämnd. Så har hittills alltid varit förhållandet i fråga om all expropriation.

Det är nu detta, som man vill sammanblanda och har sammanblandat i denna proposition. Nu vill man säga, att när Kungl. Maj:t har satt ett visst maximipris, är den opartiska myndigheten, riksvärderingsnämnden, icke berättigad att sätta högre pris än Kungl. Maj:t har bestämt. Så länge en enskild person endast hade att rätta sig efter maximipriset, kunde han tänka sig andra möjligheter att förfoga över varan; han kunde tänka sig att tillgodogöra sig den på annat mera fördelaktigt sätt. Den möjligheten blir honom nu berövad, och han är skyldig att avstå varan till det pris, som staten bestämt. Han är icke berättigad att inför nämnden framlägga bevis på, att kostnaderna för producerandet av denna vara äro högre än maximipriset. Det är således icke riktigt, när man driver den satsen, som den siste talaren gjorde, att varan icke har något annat värde än det maximipris, som bestämts av Kungl. Maj:t, ty den möjligheten kan som sagt tänkas, att producenten kan tillgodogöra sig varan på ett sätt, som giver honom större inkomst än genom försäljning till maximipris. Det är detta, som gör det framlagda förslaget så synnerligen betänkligt. Såvitt jag kan förstå, strider det bestämt mot hittills gällande rättsordning. Att en sådan proposition kunnat komma fram, synes mig vara ett alldeles eklatant bevis på nödvändigheten av att hava ett lagråd. Denna lag är av beskaffenhet, att lagrådet icke har behövt höras, men hade lagen varit sådan, att lagrådets yttrande behövt inhämtas, är jag övertygad om att det kommit att anföras sådana skäl emot lagens framläggande, att regeringen betänkt sig ett par gånger, innan den framlagt förslaget.

Med den åsikt, jag således har angående det föreliggande förslaget, och på de skäl, som av den förste ärade talaren anförts mot

detsamma, ber jag att få instämma i det av honom framställda yrkandet.

Ang. ändringar i rekvisitionslagen.

(Forts.)

Chefen för lantförvarsdepartementet, herr statsrådet Nilsson: Utan tvivel innebär rekvisitionslagen i sin utformning en reglering av ett konfliktförhållande mellan statens intressen och enskildas intressen. Den siste talaren har oförbehållsamt medgivit, att vid denna konflikts lösning bör det allmännas intresse sättas i högsätet och icke tvärtom. Han har emellertid vänt sig emot, att man har sökt sammankoppla två saker, som han menade icke hörde samman. Det förefaller mig, att den syn, som den ärade talaren lade på detta problem, var något teoretisk. Han utgick ifrån, att då det fulla värdet skulle bestämmas för en vara, detta kunde vara ett annat än det maximipris, som är fastställt av Kungl. Maj:st med hänsyn till nuvarande kristidsförhållanden; det kunde vara olika, allt efter som produktionskostnaderna äro för den ena eller den andra. Nåväl, jag föreställer mig, att den ärade talaren, som är landshövding i Halland, säkerligen giver mig rätt i, att produktionskostnaden för, låt oss säga spannmål ställer sig väsentligt högre i den halländska skogsbygden än i den bördiga södra delen av Halland. Men skulle därav följa, att den, som bor i den halländska skogsbygden, måste få ett högre pris för sin spannmål än den, som bor i södra delen av Halland? Detta skulle leda till, att vi under nuvarande förhållanden skulle få en mångfald av pris och en oreda på detta område, som enligt min mening skulle bliva särdeles svårartad. Jag tror således, att denna argumentering, vars teoretiska värde jag icke skall gå in på, under nuvarande förhållanden åtminstone icke har den praktiska innebörd, att det är skäl i att lägga denna synpunkt såsom grundval för bedömandet av det föreliggande förslaget.

Det har redan här upplysts och har icke av någon kunnat motsägas, att riksvärderingsnämnden, då den har behandlat dessa ersättningsfrågor, hittills ansett sig böra sätta likhetstecken mellan fulla värdet och gällande maximipris å varan. Då så är förhållandet, innebär ju vad som föreslås icke annat än att lagfästa en praxis som hittills utvecklats. Man bör ju icke se bort från att denna lagbestämmelse, som man nu föreslår skall ändras, kommer i tillämpning alenast i tider och vid tillfällen, då statens välfärd kräver, att den enskildes intressen måste stå tillbaka. Jag må säga, att det har förefallit mig och förefaller mig ännu i det ögonblick som är, trots allt vad som här anförts, särdeles naturligt, att en god medborgare såväl under sådana förhållanden som råda nu, då man måste begagna sig av förfoganderättslagen och en del andra kristidslagar, som ock under förhållanden, då den egentliga rekvisitionslagen skall träda i kraft, skall känna det som en plikt att avstå vad han nu kan undvara för statens välfärd utan att därför erhålla någon extra vinst. Lagändringen — jag har sagt det i första kammaren och ber att få upprepa det här — innebär således att ge stöd åt ett etiskt moment i prisregleringen under sådana tider, då statens väl, d. v. s. allas välfärd, kräver, att enskilda intressen få stå något tillbaka.

Ang. ändringar i rekvisitionslagen.
(Forts.)

Nu har det vidare riktats den anmärkningen mot lagförslaget i fråga om en annan paragraf, att sakkunskapen skulle minskas inom riksvärderingsnämnderna. Ja, jag vill icke på något sätt avge något omdöme om den sakkunskap som finnes representerad inom riksvärderingsnämnden, men jag tror, att man i allmänhet måste ge mig rätt i att, om det skall vara en nämnd som består av ett fåtal personer, så finnes icke någon möjlighet för den att ha detaljsakkunskap på alla olika områden, som falla under dess bedömande. Det har ur denna synpunkt förefallit mig, att det uppslag som givits, nämligen att nämnden skall äga rätt att tillkalla experter vore att på ett enkelt sätt informera riksvärderingsnämnden på sådana detaljområden, som skulle falla under dess bedömande och som dess ledamöter på grund av sin tidigare verksamhet icke hava kännedom om.

Nu har en ärad talare på Blekingebänken sagt, att det skulle kosta mycket pengar. Jag har ingen kalkyl över hur stora kostnaderna skulle bli, men jag har den bestämda uppfattningen, att dessa experter genom sin verksamhet inom riksvärderingsnämnden skulle utföra ett så gagnande arbete, att de kostnader som härmed skulle vara förbundna äro synnerligen väl motiverade.

Herr Holmdahl ställde särskilt en fråga till mig rörande vissa ledamöter av riksvärderingsnämnden. Jag vill i anledning därav säga, att jag icke anser det vara överensstämmande med en allmän debatts karaktär, att även om man hade en eller annan erinran att göra mot en enskild ledamot av en dylik domstol, draga in det under en debatt härstädes. Jag anser, att den saken bör lämnas utanför. Ur rent allmän synpunkt måste man väl ändå erkänna, att en domstol får en mera objektiv karaktär, om den sammansättes av personer, som icke äro på ett eller annat sätt intresserade av det slut till vilket domstolen kommer, än om motsatsen är fallet. Det har endast varit denna allmänna synpunkt, som jag i mitt yttrande till statsrådsprotokollet velat giva uttryck åt, och jag har icke alls velat ge mig in på ett bedömande av den ene eller andre ledamoten av riksvärderingsnämnden.

Jag hoppas, att kammaren måtte bifalla lagutskottets med Kungl. Maj:ts proposition sammanfallande förslag. Jag vet visserligen, att lagförslaget genom första kammarens beslut är fallet, men med anledning av ett yttrande som fälldes i första kammaren, där en ärad talare uttalade den förhoppningen, att den praxis som riksvärderingsnämnden här tillämpat, nämligen att vid fastställande av pris å vara på vilken maximipris är åsatt ej gå över detta pris, skall upphöra med anledning av det beslut, som riksdagen skulle komma att fatta i dag, synes det vara angeläget, att andra kammarens beslut fattas med så stor majoritet, att icke riksvärderingsnämnden måtte känna, att första kammarens beslut i denna fråga på något sätt har något avgörande inflytande på den ståndpunkt som värderingsnämnden såsom domstol i en sådan fråga intar.

Herr Holmdahl: Endast några ord med anledning av herr Söderhielms yttrande:

Han lika som herr statsrådet förklarade, att antagandet av det ifrågasatta tillägget till § 9 endast skulle utgöra ett sanktionerande av redan gällande praxis. Detta är enligt mitt förmenande icke tillräckligt skäl för att antaga detta lagförslag, vid det förhållande att denna praxis icke är i överensstämmelse med gällande lag. När riksvärderingsnämnden tar sig för att låta maxiprisen vara bestämmande vid bestämmandet av priset på exproprierade varor, så vill jag för min del påstå, att detta nämndens tillvägagångssätt är helt och hållet grundat på godtycke. I § 1 av maximiprislagen är det nämligen stadgat, att maximipris skall gälla vid frivillig försäljning. Därav följer givetvis, att när det är fråga om tvångsförsäljning, inträder en helt annan procedur och annan värdesättning, än lagen om maximipris föreskriver.

Herr Söderhielm nämnde, att riksvärderingsnämndens förfarande varit utsatt för kritik, och det förvånar mig icke; men när han säger, att nämnden med fog ansett maximipriset vara lika med fulla värdet, förstår jag icke, hur riksvärderingsnämnden uppfattat sin ställning. Ty riksvärderingsnämnden är enligt gällande lag skyldig att utge det fulla värdet, även om detta skulle överstiga maximipriset.

Herr Pettersson i Södertälje: Såvitt jag förstår, måste lagstiftningen om maximipris, vila på den förutsättningen, att Kungl. Maj:t och riksdagen hava rätt att bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa maximipris. Vidare måste denna lagstiftning innebära, att värdet på en vara som belägges med maximipris blir på det sättet i den allmänna rörelsen begränsad. Det är sant, att det står uttryckligt »vid frivillig försäljning», men jag kan icke se, att man kan komma ifrån, att detta måste återverka på värdet vid tvångsöverlåtelse. Om man skulle anse, att värderingen av rekvisitionerade varor skulle verkställas fullkomligt oberoende av maximiprislagstiftningen, vad skulle då egentligen maximiprissättningen ha för betydelse? Det vore att fullkomligt eludera betydelsen av denna lagstiftning. Det går väl icke heller att förbise, att riksvärderingsnämnden, som ägnat dessa spörsmål en noggrann och omsorgsfull prövning, ansett sig i sin verksamhet bunden vid att hålla sig till maximipris, där sådana varit satta. Riksvärderingsnämnden har ansett maximipriset utgöra en gräns inom vilken den har att röra sig.

Nu säger herr Hederstierna, att ifrågavarande proposition skulle innebära ett avsteg från gällande rättsordning, och han uttalade den förmodan, att om detta lagförslag underställts lagrådets prövning, där skulle hava framställts sådana bestämda gensagor däremot, att propositionen icke skulle hava framlagts för riksdagen. Det är sant, att lagrådets yttrande icke blivit inhämtat över denna lag, men lagrådet har hörts exempelvis angående förfoganderättslagen, som vi behandlat i dag, och om man lägger bredvid varandra förfö-

Ang. ändringar i rekvisitionslagen.
(Forts.)

ganderättslagen och denna lag om ändring i rekvisitionslagen, så vill jag fråga herrarna, vilkendera av dessa båda lagar som innebär det större ingreppet i vad som vi vant oss vid att anse som gällande svensk rättsordning, rekvisitionslagen eller förfoganderättslagen: Att svaret härpå kommer att lyda: förfoganderättslagen, därom är jag fullt övertygad. Men den lagen har varit underställd lagrådet, och har icke föranlett någon anmärkning. Lagrådet har lämnat det nya lagförslaget utan anmärkning. Och vi ha också åtskilliga andra lagar tillkomna under kristiden, vilka innebära väl så betydande ingrepp i vad vi anse vara vår gamla rättsordning som den föreslagna ändringen i rekvisitionslagen. Jag tror således, att det gäller beträffande så många andra lagar, som vi antagit: man får lov att resignera inför densamma med hänsyn till kristidens krav.

Herr talman, jag vågar därför hemställa om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Voteringen utvisade 110 ja mot 43 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 13.

Föredrogos vart för sig

lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 16 och 41 §§ i lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 37 § i lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 28 mars 1917 om

förbud i vissa fall mot överlåtelse av fartyg eller andel däri eller upplåtelse av fartyg, så ock mot förvärv av aktie i aktiebolag, som äger fartyg eller andel däri; och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 28 mars 1917 om förbud i vissa fall mot fortskaffande av gods med svenskt fartyg mellan utrikes orter; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av dels i andra kammaren väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt befolkningen å landet av tillfällen till varma bad, dels första kammarens beslut rörande inom nämnda kammare väckt motion angående skrivelse till Konungen i fråga om åtgärder för inrättande av badanstalter i större befolkningscentra och å landsbygden m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

Vid härpå skedd föredragning av andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i fråga om sättet för uppbörderna av skattefrälseränta, blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 15.

Slutligen föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av herrar Andersons i Knapasjö och Mossbergs motion, nr 16, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående poststationsföreståndarnas löneförmåner, och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 16.

Avgåvos följande motioner nämligen av:

herr *Berggren*, nr 386, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 243, angående understöd åt vissa småskolläraryrken; och

herr *Andersson* i Milsmaden, nr 387, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 226, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar.

Dessa motioner bordlades på begäran.

§ 17.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 130, till Konungen angående utredning i fråga

om utsträckt undervisning i barnavård för kvinnor samt rörande statsunderstöd åt vissa barnavårdsantalter och andra företag.

§ 18.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för inköp av en fastighet för sjätte arméfördelningens stabsexpedition i Östersund;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för anordnande av kaderövningar vid landstormen;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel å 1919 års riksstat för bestridande av kostnader för tillfällig avlöning åt viss till utbildning i flygtjänst kommanderad personal;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat för år 1918 under fjärde huvudtiteln för bestridande av kostnader för tillfällig avlöning åt viss till utbildning i flygtjänst kommanderad personal;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande å tilläggsstat för år 1918 under fjärde huvudtiteln för bestridande av uppkommande merkostnader för vissa byggnadsföretag vid armén;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för kaptenen vid flottan Johan Sigurd Svinhufvud att gälda visst honom till utgivande ådömt ersättningsbelopp;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anställande av en mariningenjörstipendiat över stat;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för tjänstemännen i första lönegraden hos pensionsstyrelsen S. E. Fägersten, H. F. C:son Gyller och P. Bratt att för åtnjutande av löneförhöjning genom ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring inom styrelsen;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslagen till tjänstemän och betjänte vid länsstyrelserna samt till övergångsstat för landsstaten;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar m. m. för riksförsäkringsanstalten;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av ytterligare medel under år 1918 för vidtagande av åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av vissa förskott på tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående be-

redande av fyllnadsarvode åt en särskild föredragande i finansdepartementet;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under titel »utgifter för kapitalökning», punkt 3, och i propositionen angående tilläggsstat för år 1918 under samma titel, punkt 5, gjorda framställning angående om- och tillbyggnad av posthusbyggnaden i Ystad;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för postverkets räkning av fastigheten nr 41 i kvarteret Gruvan i Karlstad;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för telegrafverkets räkning av fastigheten nr 17 och 18 i Bergskvarteret i Söderköping;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärvande för svenska statens räkning av den Orsa—Härjedalens järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägen Orsa—Sveg;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av bostadslägenheter vid Västerås ångkraftstation; och

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till täckande av de för Sveriges hantverksorganisation i dess egenskap av förmedlare av utlåningen från fonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri uppkommande förvaltningskostnader för åren 1918—1922 ävensom av andra utav låneförmedlingsverksamheten härflytande direkta utgifter för hantverksorganisationen under nämnda år;

sammansatta bevillnings- och lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 17 april 1916 angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;

bankoutskottets utlåtande, nr 49, angående vissa framställningar rörande tionde huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

lagutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 43 § 1 mom. i lagen den 9 december 1910 angående tillsättning av prästerliga tjänster;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 kap. 8 § rättegångsbalken;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen om straffregister den 17 oktober 1900;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m.; och

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till

lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till hushållningssällskapen för anskaffande och tillhandahållande av förädlade utsäden av vissa sädesslag ävensom av utsädespotatis samt en i ämnet väckt motion; och

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en gödselvärdslånefond ävensom en i ämnet väckt motion;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av första kammarens beslut i fråga om skrivelse till Konungen om vidtagande av åtgärder för den värnpliktiga ungdomens utbildning i yrkestekniska ämnen; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anläggning av tjarugnar för tillvaratagande av stubbved å statens skogar.

§ 19.

Justerades protokollsutdrag.

§ 20.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Andersson</i> i Knäppinge	under 8 dagar fr. o. m. den 29 april,
» <i>Pehrsson</i> i Bramstorp	» 5 » » » 22 »
» <i>Sundberg</i>	» 4 » » » 23 »
» <i>Uddenberg</i>	» 3 » » » 22 »
» <i>Jönsson</i> i Fridhill	» 8 » » » 24 »
» <i>Carlsson</i> i Solberga	» 7 » » » 22 »
» <i>Janson</i> i Kungsör	» 3 » » » 22 » och
» <i>Olsson</i> i Berg	» 5 » » » 21 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6.14 e. m.

In fidem
Per Cronvall.